

VILNIAUS UNIVERSITETAS
FILOSOFIJOS FAKULTETAS
KLINIKINĖS IR ORGANIZACINĖS PSICHOLOGIJOS KATEDRA

Lina Selmistraitytė

Klinikinės psichologijos studijų programa

Magistro darbas

**Priklausomų nuo narkotinių medžiagų vyrų autobiografinės atminties
ypatumai reabilitacijos metu**

Darbo vadovas:
Doc. soc. m.dr. E. Kazlauskas

Vilnius
2009

TURINYS

SANTRAUKA	3
SUMMARY	5
PRATARMĖ	7
1. ĮVADAS	8
1.1. Autobiografinė atmintis	8
1.1.1. Autobiografinės atminties apibrėžimas	8
1.1.2. Ankstyvieji spontaniški prisiminimai	10
1.1.3. Prisiminimai į raktinius žodžius	10
1.1.4. Prisiminimų neapibrėžtumas	11
1.1.5. Autobiografinės atminties tyrimai ir nustatomi pokyčiai	12
1.2. Priklausomybė nuo narkotinių medžiagų	14
1.3. Priklausomų asmenų tyrimai	15
1.4. Tyrimo problema, tikslas, uždaviniai	17
2. METODIKA	18
2.1. Tyrimo dalyviai	18
2.2. Tyrimo metodai	18
2.3. Tyrimo eiga	20
2.4. Duomenų kodavimas	20
3. REZULTATAI	22
3.1. Ankstyvųjų spontaninių prisiminimų ypatumai	22
3.2. Prisiminimų į raktinius žodžius ypatumai	23
3.2.1. Prisiminimų į raktinius žodžius subjektyvus vertinimas	23
3.2.2. Prisiminimų į raktinius žodžius neapibrėžtumo tarpgrupiniai skirtumai	26
3.2.3. Prisiminimų į raktinius žodžius kontekstų ypatumai	29
3.3. Nurodytų instrukcijų laikymasis pasakojant prisiminimus	35
3.4. Polinkio į depresiją ir priklausomybės sąsajos	36
4. REZULTATŲ APTARIMAS	38
4.1. Pirmųjų prisiminimų ypatumai	38
4.2. Prisiminimų į raktinius žodžius ypatumai	39
4.2.1. Sąsajos tarp priklausomybės ir neigiamo prisiminimų vertinimo	39
4.2.2. Priklausomybė ir prisiminimų neapibrėžtumas	40
4.2.3. Prisiminimų į raktinius žodžius kontekstų ypatumai	41
4.3. Tyrimo ribotumai ir gairės tolesniems tyrimams	43
IŠVADOS	45
LITERATŪRA	46
PRIEDAS Nr. 1	50
PRIEDAS Nr. 2	51
PRIEDAS Nr. 3	52
PRIEDAS Nr. 4	74
PRIEDAS Nr. 5	75

SANTRAUKA

Šiuo tyrimu siekta atsakyti į klausimą, ar priklausomų nuo narkotinių medžiagų asmenų autobiografiniai prisiminimai reabilitacijos metu skiriasi nuo nepriklausomų savo konkretumu, dominuojančiais kontekstais bei subjektyviu vertinimu.

Tiksliui pasiekti buvo atliekamas pusiau struktūruotas interviu individualiai su 16 Vilniaus priklausomybės ligų centro ilgalaikės reabilitacijos skyriuje esančių nuo priklausomybės narkotikais besigydančių asmenų bei 15 sveikų panašaus amžiaus vyrų. Priklausomų asmenų amžiaus vidurkis buvo 26,56 metai ($SD=2,73$), o kontrolinės grupės amžiaus vidurkis – 24,06 ($SD=1,75$). Iš viso buvo surinkti 186 prisiminimai, kurie kiekvienas buvo nepriklausomų vertintojų užkoduotas pagal parengtą kodavimo schemą. Kodavimo schema buvo sudaryta iš keturių kontekstų kategorijų, joje taip pat buvo prašoma įvertinti prisiminimų konkretumą/ neapibrėžtumą, taisyklių laikymąsi.

Klinikinės ir kontrolinės grupės buvo lyginamos pagal polinkį atgaminti neapibrėžtus bei konkrečius prisiminimus, polinkį juos vertinti neigiamai arba teigiamai, dominuojančius kontekstus. Abiejų grupių papasakoti ankstyvieji prisiminimai buvo lyginami pagal jų subjektyvų vertinimą bei išsiskiriančius kontekstus. Neapibrėžtumo/ konkretumo savybė buvo lyginama tarp grupių pateiktų prisiminimų į emocinius raktinius žodžius. Iš šių prisiminimų taipogi buvo siekiama išskirti dominuojančius kontekstus, palyginti jų subjektyvų vertinimą bei patikrinti kitas jų ypatybes.

Nustatyta, jog priklausomų asmenų ankstyvuosiuose prisiminimuose išsiskiria „*kalba apie narkotikų vartojimą/ būseną pavartojus/ apsvaigimą*“ kontekstas. Subjektyvus vertinimas šių prisiminimų tarp grupių nesiskiria. Taipogi nustatyta, jog priklausomų asmenų prisiminimai į raktinius žodžius yra neapibrėžtesni nei kontrolinės grupės, o į neigiamus raktinius žodžius vertinami neigiamiau. Išsiskyrė prisiminimų į raktinį žodį „PIKTAS“ vertinimai – priklausomi asmenys šiuo prisiminimus linkę vertinti tik neigiamai, tuo tarpu tiriamieji iš kontrolinės grupės juos vertina įvairiai, dažniausiai neutraliai.

Priklausomų asmenų papasakotuose prisiminimuose į raktinius žodžius buvo išskirti 11 kontekstų, kurie galimi apibendrinti į keturias stambesnes kategorijas: priklausomybės, jausmų, savęs suvokimo/ pateikimo bei tarpasmeninių santykių.

Pastebėta, jog priklausomi asmenys yra labiau linkę į depresiją nei nepriklausomi, todėl kai kurios prisiminimų ypatumus būtų galima aiškinti ir sieti su šia ypatybe.

Tyrimų šia tema nėra daug. Tie, kuriuose siekiama nustatyti prisiminimų neapibrėžtumą priklausomų asmenų imtyje, parodė, jog priklausomi prisimena neapibrėžčiau, taigi šis tyrimas tik

patvirtintų ankstesnių autorių gautus rezultatus. Prisiminimų vertinimo ypatybė priklausomų asmenų imtyje anksčiau netirta.

Šis tyrimas parodė, kaip priklausomybė susijusi su autobiografinės atminties ypatumais. Reikalingi tolesni tyrimai, įtraukiant daugiau matuojamų veiksnių, kad būtų nustatytos griežtesnės sąsajos tarp priklausomybės nuo narkotinių medžiagų bei autobiografinių prisiminimų ypatumų.

Autobiographical Memory Features of Drug Addicted Men During their Rehabilitation Process

SUMMARY

This study was conducted to answer the question whether the specificity, dominating contexts or subjective valency of autobiographical memories of drug addicted men during rehabilitation process differ from the ones of non addicted individuals.

For this purpose the half structured interview was made with 16 drug addicted patients in Vilnius Center for Addictive Disorders in long-term rehabilitation department and with 15 non addicted men of the same age. Averagely drug addicted men were 26.56 years old ($SD=2.73$). The mean age of control group was 24.06 ($SD=1.75$) years. 186 memories were collected. Independent experts coded these memories using the coding scheme. The coding scheme was made of 4 contexts groups, memories' specificity/ over-generality assessment, assessment whether they are according to instructions or not.

The clinical and the control groups were compared according to the tendencies to remember more specific memories; according to more positive or negative memory assessment tendencies and the tendencies to remember the particular things, themes. The early memories of both groups were compared according to subjective emotional assessment and the contexts dominating. Also the specificity/ over-generality feature of the memories recalled to the key words was compared between the two groups. Also it was important to distinguish dominant contexts, compared to their subjective assessment, and verify the other of their characteristics.

It was found that drug addicted individuals have the tendency to have "talks about using drugs/ intoxication" contexts in their early memories. The subjective emotional evaluation of these memories do not differ between the groups. Also it was found that drug addicted individuals tend to remember more over-general memories to emotional key words compared to non addicted men. The subjective evaluation of the memories to negative key words was more negative in clinical group. Memories to the key word "ANGRY" were especially negatively assessed in drug addicted men group. The controls tend to assess these memories more neutrally.

11 contexts were excluded from the addicted individuals' memories to key words. These contexts can be summarized to 4 more basic categories: addiction, emotion, self representation and interpersonal relationships.

It was noticed that drug addicted individuals tend to be more depressive than non addicted ones. For this reason some of the memories' features can be explained by this tendency.

There are too little studies on this theme. Studies conducted in the clinical groups of the purpose to identify whether the memories of drug addicted individuals are over-general or not,

showed that drug addicted individuals tend to remember over-generally. So this study could support the findings of the studies made by other authors. The subjective emotional assessment of the memories of drug addicted individuals have not been made before.

This study have showed that addiction is linked to autobiographical memory features. Further assessments with more factors controlled are required in order to evaluate more concrete relationships between drug addiction and the features of autobiographical memories.

PRATARMĖ

Autobiografiniai prisiminimai suteikia galimybę pažvelgti į asmens patirtus išgyvenimus, suprasti, kodėl jis vienaip ar kitaip sprendžia problemas, turi savitus pomėgius, kažko vengia ir t.t. Tai sudėtinga struktūruota sistema, kuri siejasi su asmens problemomis, su esamu metu egzistuojančiomis situacijomis.

Jau yra nustatyta, jog prisiminimų neapibrėžtumas siejasi su asmens depresiškumo savybe. Taipogi depresiški asmenys kitaip vertina savo prisiminimus. Psichologų klinikinė praktika bei atlikti tyrimai parodė, jog priklausomybė siejasi su depresiškumu. Tačiau be šios ypatybės yra ir kitų papasakotų prisiminimų ypatybių, kurių atpažinimas leistų geriau suprasti priklausomybės sutrikimą turintį asmenį. Autobiografinių prisiminimų ypatumų tyrimai įgalina mus geriau suprasti kaip priklausomas asmuo mato save ir savo patirtį.

Priklausomybės mastui didėjant tokie tyrimai galėtų pagelbėti teikiant psichologinę pagalbą priklausomų asmenų reabilitacijose, nes būtų geriau žinoma, ką konkrečiai reikėtų keisti priklausomo asmens savęs sampratoje. Ilgalaikių reabilitacijų programose jau yra įtraukiamos savos autobiografijos analizės, tačiau nėra analizuojami patys prisiminimai. Geriau supratęs, kas būdinga prisiminimams ir ką tai reiškia, psichologas galėtų padėti analizuoti prisiminimus reabilitacijos eigoje, sekti jų pokyčius ir t.t.

Priklausomybės problema kiekvienoje visuomenėje yra opi. Nuolat bandoma surasti naujų, efektyvesnių būdų, kurie pagelbėtų gydyti šį sutrikimą turinčius asmenis. Dažniausiai tai yra įvairūs medikamentai. Tačiau ne kartą įsitikinta, jog efektyviausias būdas, padedantis asmeniui susilaikyti – tai jo paties noras, tai įvykę pokyčiai jo paties supratime, prioritetuose, pasirinkimuose. Todėl svarbu būtų ieškoti būdų, kaip prieiti prie žmogaus problemų nenaudojant vien medikamentinės intervencijos, tačiau randant itin žmogiškų ir psichologinių būdų. Vienas tokių – tai kuo geresnis asmens supratimas. Autobiografinės atminties, prisiminimų analizė leidžia tai padaryti, todėl svarbu kuo geriau išanalizuoti įvairius prisiminimų aspektus.

Šio darbo tikslas ir buvo geriau suprasti priklausomo asmens prisiminimus (ar jie neapibrėžtesni nei neklinikinėje imtyje, kaip jie subjektyviai vertinami, kokie kontekstai išsiskiria), kas jiems būdinga, lyginant su neturinčiais priklausomybės sindromu.

1. ĮVADAS

1.1. Autobiografinė atmintis

1.1.1. Autobiografinės atminties apibrėžimas

Vienas ypatingiausių žmogaus proto ypatybių yra mūsų gebėjimas atgaminti praeities įvykius. Tai suteikia tęstinumo pojūtį laiko tėkmėje (Tulving, 2002). Autobiografinė atmintis yra esminė tiek grindžiant, tiek keičiant save. Autobiografinė atmintis ir asmens identitetas (*self*) yra susiję abipusiškai. Teigiama, jog gyvenimo istorijos prisiminimas su visais kategoriniais, faktiniais kintamaisiais formuoja individo asmeninį identitetą (Piolino *et al*, 2006). Pasak Tulving, epizodinė atmintis – tai ta sąmonės dalis, kuri yra susieta su patyrimu praeityje (emocijos, tikslai) bei psichiniu tos patirties pakartotiniu pergyvenimu (Lemogne, 2006). Savęs koncepcija ir autobiografinė atmintis yra pastovioje dinaminėje sąveikoje. Galima sakyti, jog ir asmens darbo tikslai daro įtaką autobiografinės atminties užkodavimui, laikymui bei atgaminimui (Kuyken, 2006). Jeigu prisiminimas išlieka ilgai, tai visada reiškia, jog yra tam priežastis (Nelson, 1993). Dažniausiai ši priežastis yra prisiminimui suteikta prasmė (Hardt, Rutter, 2004). Atmintis nėra fiksuota informacijos vienetų saugykla. Ji paprastai konceptualizuojama praeities suvokimo terminais, pastangomis suteikti prasmę bei kognityviaisiais procesais, tokiais kaip atrinkimas, abstrahavimas, interpretavimas, integravimas, rekonstravimas bei pakartotinio prisiminimo ar atpasakojimo procesai (Hardt, Rutter, 2004; Beck, 2005). Apskritai, Bruhn (1992), nemažai dirbęs su autobiografinė atmintimi, sukūręs jos tyrimo metodą bei naudojęs jį psichoterapijoje, teigė, jog autobiografinė atmintis – tai iš esmės asmeninė atmintis. Ji funkcionuoja kaip tas atminties aspektas, kuris nusako asmens savojo aš santykius su kitais ir pasauliu. Tai fenomenalus prisiminimų patyrimo aspektas (Brewer, 2005).

Paprastai autobiografiniai prisiminimai yra tam tikri įvykiai. Jie susideda iš naratyvų (kas, ką, kada ir kur) ir įtraukia ryškius asociatyvius vaizdinius (Kuyken, 2006). Individo esami įsitikinimai, tikslai, tai, kaip jis save mato daro įtaką praeities atgaminimui.

Išmokimo proceso produktai gali būti labai panašūs į išgyventos patirties prisiminimus (Loftus, Davis, 2006). Autobiografiniai prisiminimai gali būti papildyti išgalvotais, išmoktais dalykais, įvykiais, kas dar labiau apsunkina šį diferencijavimą (Williams *et al*, 1999): yra skirtumas, kaip apie save pasakoja penkiametis, turintis dar mažai baziųjų žinių apie save ir dvidešimtmetis, sukrovęs nemažą jų bagažą. Autobiografinė atmintis gali būti skiriama į tris tipus (Bruhn, 1992):

1. Išsaugoti autentiški patyrimai ir autentiškas jų vertinimas, konstrukcija. Taigi patirtis tokia, kokia ji realiai ir vyko;
2. Išsaugoti autentiški patyrimai, tačiau įtraukiamos ir „pataisytos“ konstrukcijos, įvairūs vertinimai;
3. Stipriai perdirbti tiek autentiški patyrimai, tiek autentiškas jų vertinimas ir konstravimas.

Čia svarbiausia atskirti trečią tipą nuo pirmo ir antro. Paprastai dominuoja trečio tipo prisiminimai. Svarbu atkreipti dėmesį į iškreiptus prisiminimus: prikurtus, nuspalvintus šių dienų aktualijomis. Kai kurie autoriai teigia, jog vaizduotės įjungimas į savo prisiminimus rodo, jog asmuo yra linkęs į detalesnę, konkretesnę įvykių prisiminimą (Mansell, Lam, 2004), taigi galima teigti, jog į asmeninę patirtį integruoti išmokti, sužinoti aspektai nedaro esminės įtakos tiriant autobiografinės atminties savybes.

Pasak Conway (cit. pg. Lemogne, 2006), autobiografinių prisiminimų atgaminimas reikalauja tokio atgaminimo proceso, kuris suteikia priėjimą prie sensorinių/ perceptinių žinių (t.y., pojūčių ir jausmų) per asmeninę semantinę žinių bazę (t.y., gyvenimo periodų ir bendrų įvykių). Šis atgaminimo procesas (bendras atgaminimo modelis) remiasi tiek vykdomuoju funkcionavimu, tiek esamu savęs vaizdu, vadinamu darbinium aš (*working-self*). Autobiografinė atmintis gali būti apibūdinama kaip psichinė būseną, kurią lemia keletas psichologinių ypatybių, t.y. savirefleksija, saviveiksmingumas, savitumas ir asmeninis laikinumas. Visa tai transformuoja atsiminimus į asmens autobiografinę patirtį (Klein *et al*, 2004).

Autobiografinė atmintis yra plačiai hierarchiškai struktūruojama į mažiausiai tris lygius (Conway & Pleydell-Pearce, 2000):

- gyvenimo epizodai („kai aš lankiau pradinę mokyklą“);
- susumuotų įvykių kategorijos („dalyvavimas laidotuvėse“);
- žinios apie konkrečius įvykius („diena, kai mano draugė pažemino mane savo tėvo laidotuvėse“).

Konkrečių autobiografinių prisiminimų atgaminimas reikalauja aukštesniųjų lygių šioje hierarchijoje įtraukimo. Pats atgaminimas gali būti arba strateginis, arba nevalingas. Strateginis atveria svarius kognityvinius resursus - prisiminimai rekonstruojami siejant su esamais tikslais. Susijusi informacija aktyvuojama, o nesusijusi – nuslopinama. Nevalingi prisiminimai kyla nuo smulkmenų prie bendrųjų dalykų. Jie siejami su išoriniais ar vidiniais ženklais (pvz., sensorinis ženklas – kvapas); įtraukia prasiveržiančius trauminius prisiminimus; nereikalauja daug kognityvinių išteklių; bei yra viršesni už esamo įsisąmoninimo turinį. Nevalingi prisiminimai aktyvuojami galingesnių autonominių bei asociatyviųjų procesų nei strateginiai, valingi prisiminimai (Kuyken, 2006).

Taigi autobiografinė atmintis – tai sudėtinga struktūruota sistema, atspindinti subjektyvius asmeninius išgyvenimus, patirtus įvykius, neišvengiamai besisiejanti su esamu momentu egzistuojančiomis situacijomis ar problemomis.

1.1.2. Ankstyvieji spontaniški prisiminimai

Kalbant apie tapatumą, savastį, esamą „aš“ – mūsų ankstyvieji prisiminimai iš vaikystės siejasi su pačia sąmoningo gyvenimo pradžia. Tai pirmieji besiformuojančios asmenybės įsisąmoninti nutikimai. Jie itin subjektyvūs. Tačiau, kaip anksčiau jau minėta, šis subjektyvumas nedaro esminės įtakos tiriant autobiografinę atmintį kaip asmens tapatumo, savitumo rodiklį (Clark, 2002). Anot paties Adlerio (2008), ankstyvieji prisiminimai panaikina žmogaus funkcionavimo visybiškumą, ir jie yra būtini siekiant suprasti asmenybės dinamiškumą bei elgesio modelius. Siekiant pilnai suprasti žmogų svarbu užčiuopti, ko jis laukia, tikisi, kokie jo lūkesčiai, žvelgiant iš teologinės, kryptingumo perspektyvos. Viena pagrindinių fundamentaliųjų atminties funkcijų pačiam žmogui ar kitam organizmui yra užtikrinti veiksmų koordinavimą tiek dabartyje, tiek ateityje (Nelson, 1990). Adlerio (2008) manymu individo ankstyvieji prisiminimai patvirtina esamą veiklą. Ir tai nėra tiesiog atsitiktinės reakcijos į atgaminamus įvykius, o veikiau tikslingas, emociškai stabilizuojantis pasireiškimas. Nėra beprasmių, netikslingų prisiminimų, taigi čia labai svarbus yra gyvenimo kontekstas (Clark, 1992). Kognityvinio-suvokimo modelyje (Bruhn, 1990a, 1990b) nurodoma, jog ankstyvieji prisiminimai – tai fantazijos apie praeitį, atskleidžiančios dabartinius, esamus interesus, lūkesčius. Ankstyvieji prisiminimai atspindi dabartinius įsitikinimus, patyrimą. Kitką esam linkę pamiršti. Šis modelis nekalba apie istoriją, čia ji ne taip svarbu. Ne taip svarbūs ir patys papasakoti įvykiai: buvo jie iš tikro, ar ne. Čia svarbiausia pati prisiminimo interpretacija.

1.1.3. Prisiminimai į raktinius žodžius

Prisiminimas – tai į vystymosi procesą inkorporuota patirtis apie save, kitus ir aplinkinį pasaulį (Bruhn, 1992). Ilgainiui įsitikinta, jog ne vien patys pirmieji prisiminimai nurodo reikšmingus asmens tapatumo aspektus, tačiau ir kiti prisiminimai panašiai veikia, panašiai traktuotini gyvenimo kontekste. Nemažai informacijos psichoterapijos procese apie asmenį tiek terapeutui, tiek pačiam asmeniui suteikti gali ryškiausi prisiminimai – prisiminimai apie reikšmingiausią, asmens manymu, jo patirtį. Paprastai žmogui reikšmingiausi prisiminimai nėra vien iš jo vaikystės. Ne tik vaikystėje patiriami svarbūs asmenybei įvykiai. Daug svarbių jų būna vėliau (pvz., tėvų mirtis, verslo žlugimas, karas, vestuvės ir t.t.). Čia svarbiausia tai, kaip asmuo šią

patirtį susikonstruoja (Bruhn, 1992). Tai priklauso nuo šių svarbių gyvenimo įvykių, patyrimo vertinimo. Praėjus psichoterapijos kursą, prisiminimai pasikeičia (Bruhn, 1990a).

Šiuo metu naudojamos kelios metodikos autobiografiniai atminčiai tirti. Paprastai atliekami interviu, kurių metu asmuo prašomas prisiminti tam tikrus įvykius iš savo praeities. Tai turi savų privalumų prieš tyrimą pateikiant užduotis su turimais įsiminti žodžiais, kuriuos vėliau prašoma atgaminti (Caseley-Rondi *et al.*, 2001), nes autobiografiniuose prisiminimuose svarbiau ne pats faktų teisingumas, kiek įvykių tikslumas, išsamumas, detalumas.

Dažniausiai tyrėjai renkasi autobiografinės atminties testą (AMT) (Williams, Broadbent, 1986), tačiau paprastai jis yra modifikuojamas siekiant pritaikyti prie tiriamos imties specifikos arba kalbinio tikslumo sumetimais (Spinhoven *et al.*, 2006; Park *et al.*, 2004; Abbema, Bauer, 2005; Andersson *et al.*, 2006).

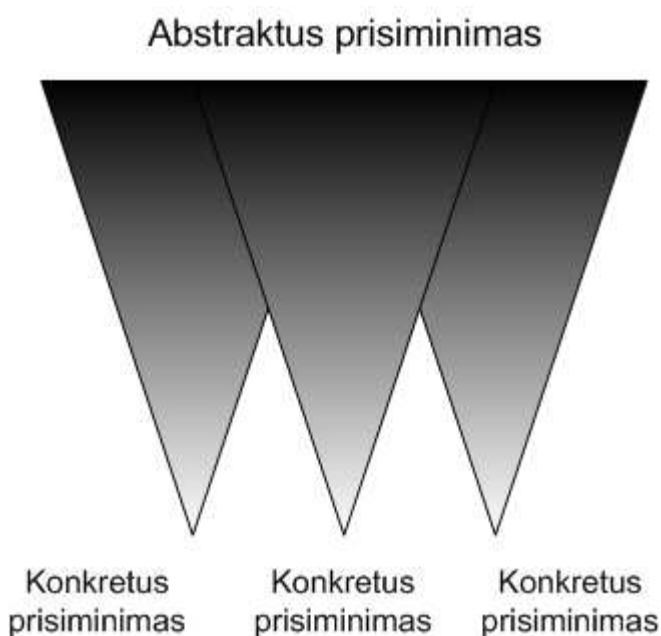
1.1.4. Prisiminimų neapibrėžtumas

Galimi skirtingi prisiminimų tipai (Piolino *et al.*, 2006; Brewer, 2005):

- šie prisiminimai gali būti konkretūs, detalūs (asmeninė atmintis arba autobiografiniai faktai). Asmuo pasakodamas apie įvykį prisimena jo tikslias aplinkybes, gali jas nupasakoti. Tai prisiminimas apie vienkartinį įvykį:
 - + asmeninė atmintis – tai fenomenologiška patirtis, kurią asmuo prisimena, pvz., „*pamenu, kaip mes buvom pajūry, ir tėvas įsibridęs iki kelių mane vaiką mažą už rankų per bangas kiloja*”;
 - + autobiografinis faktas – nefenomenalus vieno gyvenimo epizodo patyrimo epizodas, pvz., „*pamenu, kai dar visai vaikai būdami, apžaidėm tokius kitus vaikus, kurie iš sporto mokyklos buvo*“.
- taipogi jie gali būti neapibrėžti, kai asmuo daro prisiminimų kategorijas, apibendrina savo kelis ar keliolika patyrimų, nenurodo vieno konkrečiau, negali jo įvardinti, prisiminimai yra apie pasikartojančius įvykius (bendri asmeniniai prisiminimai arba savės schemas):
 - + bendri asmeniniai prisiminimai – fenomenalios patirties produktas apie keletą panašių įvykių, „*prisimenu dainų šventę pačią ir dainų šventės dainas. Man labai asocijuojasi su grožiu. Tas skambėjimas dainų „dainų šventėje”, kai ataidi iš miško mūsų balsai. Porą kartų gal dalyvavęs šioj šventėj esu ir abu kartus taip pat jaučiau.*”
 - + Savės schemas – pasikartojančių įvykių bendras produktas, suformuojantis asmens supratimą, įsitikinimus, žinias apie save, pvz., „*Mokykloj pastoviai sakydavo, kad*

mano gražūs piešiniai. Kad labai gražiai piešiu. Bet kiek save atsimenu, aš gražiai piešdavau.”

Prisiminimų neapibrėžtumo (*over-generality*) savybė ir yra apibūdinama antruoju prisiminimų tipu (bendrais asmeniniais prisiminimais ir savęs schemomis). Svarbiausia tai, jog šie prisiminimai yra besitęsiantys, apimantys kelis įvykius, abstraktūs. Priešingi jiems – konkretūs (*specific*) – prisiminimai esti aiškūs, trunkantys ne ilgiau kaip vieną dieną, pasižymintys detalumu. Tiesiog yra žinoma, jog atmintis turi savo hierarchinę struktūrą, pagal kurią bendresni prisiminimai apima keletą konkrečių. Taip pat tai per tam tikrą laiką nutikusių įvykių suma. Taigi, bendresni prisiminimai yra aukštesniame sluoksnyje, kurį sudaro žemesni sluoksniai su konkrečiais prisiminimais (Mansell, Lam, 2004; Selmistraitytė, 2007) (1 pav.).

1 pav. Hierarchinis atminties modelis: konkretūs prisiminimai sudaro abstrakčius.

Yra teigiama, jog, jeigu prisiminimai neapibrėžti, tai gali reikšti, jog gana chaotiškas asmens pasaulio suvokimas (Bruhn, 1992a).

1.1.5. Autobiografinės atminties tyrimai ir nustatomi pokyčiai

Dauguma kontroliuotų studijų, skirtų autobiografinėi atminčiai tirti remiasi Williams (1986) autobiografinės atminties testu (AMT). Kai pateikiami teigiami bei neigiami raktiniai žodžiai ir prašoma atgaminti konkrečius asmeninius įvykius, depresyvūs asmenys (skirtingai nuo kontrolinės grupės) yra linkę atgaminti mažiau konkrečių prisiminimų. Jie yra linkę atgaminti labiau pasikartojančius įvykius (kategoriniai neapibrėžti prisiminimai) nei vienetinius epizodus (konkretūs prisiminimai) (Williams, Broadbent, 1986). Kitais žodžiais tariant, žmonės, kenčiantys

nuo depresijos, susiduria su sunkumais atgaminant konkrečius prisiminimus – vietoje šių jie sulipdo apibendrintus bei schematiškus. Nors pirmiau visa tai tirta buvo tarp suicidinių pacientų, neapibrėžtumas iš esmės yra siejamas su depresija bei potrauminio streso sutrikimu (pvz., Kleim, Ehlers, 2008). Ši ypatybė jau sietina ir su kitais nei PTSS, obscesiniu-kompulsiniu sutrikimu ar net ribinės asmenybės sutrikimu (Kremers *et al.*, 2006; Elvevåg *et al.*, 2003).

Priklausomų nuo narkotinių medžiagų asmenų autobiografinė atmintis tyrinėta jau 1974 metais, siekiant rasti ir išskirti įvairias ypatybes, kurios vėliau leistų lengviau diagnozuoti, diferencijuoti priklausomybės sutrikimą (Manaster, Perryman, 1974). Autobiografinės atminties neapibrėžtumo tyrimų priklausomybės kontekste nėra daug (Oliveira *et al.*, 2007, D'Argembeau *et al.*, 2006). Tie, kurie yra, apsiriboja išskirtinai kiekybine analize, naudojami tik klausimynai. O yra pastebėta, jog interviu paprastai yra validesnis duomenų surinkimo metodas nei klausimynas, kadangi interviu metu galima pastebėti ir ištaisyti pasitaikančius nesusipratimus, klaidas ar pan. (Hardt, Rutter, 2004). Žinoma, klausimynas pranašesnis tuo, kad labiau garantuoja anonimiškumą. Taigi svarbu žinoti tai, ko tyrimu siekiama ir kas jame yra svarbiausia.

Pagal jau daugelį metų naudojamas metodikas (Bruhn, 1992; Manaster-Perryman, 1974, 1976) prisiminimai renkami įvairiai. Pati pirmiausia projekcinė autobiografinių prisiminimų metodika (raštu) - Bruhn (1992a, 1992b) “Ankstyvųjų prisiminimų metodika: projekcinis autobiografinės atminties testas” pateikiamas raštu, prisiminimai taip pat surenkami raštiškai. Prašoma pateikti nuo 21 prisiminimų, kurių 5 yra ankstyvieji, 1 – reikšmingiausias, ryškiausias iš viso gyvenimo, 15 – nukreipiamųjų (*directed*), kai prašoma pateikti prisiminimus į nurodytus teiginius ar klausimus, taip pat pateikiama skalė, kurioje reikia įvertinti pateiktų prisiminimų emociškumą, aiškumą, prašoma išrinkti tris reikšmingiausius prisiminimus ir juos suranguoti pagal svarbą, paaiškinti, kodėl pasirinkti būtent tie prisiminimai, kodėl jie buvo prisiminti, taipogi prašoma interpretuoti pasirinktą prisiminimą kuo tiksliau ir galų gale prašoma pagrindinės demografinės informacijos ir turėtos ankstesnės autobiografinių prisiminimų pateikimo ir analizavimo patirties. Autorius remiasi kognityvine-suvokimo teorija.

Manaster-Perryman (1974) ankstyvųjų prisiminimų vertinimo vadovas - tai vienas dažniausiai naudojamų prisiminimų vertinimo sistemų. Ją sudaro septynios kategorijos arba kintamieji. Remiamasi įvairiapusiais ankstyvųjų prisiminimų teorijos aspektais, akcentuojant Individualiosios psichologijos perspektyvą. Įvertinimas atliekamas remiantis tuo, ar pateiktame ankstyvajame prisiminime yra tam tikros kategorijos, ar jų nėra.

Kategorijos yra šios (Manaster, Perryman, 1974):

- Veikėjai. Kokie asmenys minimi. Pvz., mama, tėvas, brolis ir t.t.
- Temos. Apie ką pats prisiminimas. Pvz., liga, susižeidimas, bausmė, dėmesio siekimas ar gavimas ir t.t.

- Detalės. Tam tikri išsiskiriantys momentai papasakotame prisiminime. Tai, kas matyta ar girdėta, galbūt staigaus judesio nupasakojimas ir pan.
- Situacija. Vieta, kurioje įvyko atgamintas įvykis.
- Aktyvu-pasyvu. Anot pasakotojo, kiek aktyviai jis dalyvauja tame prisiminime, koks jo indėlis nupasakotame įvykyje, kiek jis tą įvykį inicijavo.
- Vidinė-išorinė kontrolė. Ar asmuo prisiima atsakomybę už tai, ką papasakojo. Ar pasakotojas nurodo, jog niekas nuo jo nepriklauso/nepriklausė.
- Afektas. Kokia emocija vyrauja. Akcentuojamas malonumas ar nepasitenkinimas papasakotu ankstyvuoju prisiminimu.

Kad ankstyvieji prisiminimai būtų tinkamai interpretuojami, svarbu konkrečiai apibrėžti, kaip tai turi būti daroma, kad kuo mažiau individualių vertinimų turėtų įtakos pateiktiems prisiminimams. Clark (2002) savo knygoje pateikia konkrečią mokomąją medžiagą ankstyvųjų prisiminimų interpretavimui. Ją sudaro keturios stambios dalys (subjektyvi perspektyva; tarpasmeninė perspektyva; objektyvi perspektyva; silogizmas apie gyvenimo stilių), kurios dar skiriamos į smulkesnes. Subjektyvioje perspektyvoje pateikiami patys prisiminimai. Tarpasmeninėje dalyje išskiriamos temos analizės ir detalių analizės dalys. Teminėje analizėje pateikiamos trijų tipų dedukcijos (iš kiekvieno pateikto prisiminimo): „aš esu...“; „kiti yra...“ ir „įvykiai yra...“. Detalių analizėje prašoma interpretuoti pojūčius, spalvas, vietą, objektus (vėlgi apie kiekvieną prisiminimą). Gyvenimo stiliaus silogizmai tokie: „aš esu...“, „kiti yra...“, „taigi gyvenimas yra...“ (Clark, 2002).

1.2. Priklausomybė nuo narkotinių medžiagų

Prieš pradėdant išsamiau nagrinėti autobiografinę atmintį asmenų, priklausomų nuo narkotinių medžiagų, dera apibrėžti, kas yra priklausomybė, kokie tai yra asmenys ir ką vadinsime narkotikais. *Priklausomybės sindromas* apibūdinamas atsiradusia tolerancija, ūminės abstinencijos būkle ir paprastai atpažįstamas iš paciento pasiryžimo bet kokia kaina tęsti psichoaktyvių medžiagų (PAM) vartojimą. Pagal šiuolaikinę priklausomybės sampratą, priklausomybė – tai patologinis meilės ir pasitikėjimo santykis su objektu ar įvykiu (Bulotaitė, 2004). Priklausomybė ir troškimas yra paradoksaliūs fenomenai, kadangi asmuo siekdamas laisvės ir naujų patyrimų, tampa visiškai jį suvaržytas, apribotas (May, 2004). Narkotinės medžiagos (narkotikai) – tai gamtinės ar sintetinės medžiagos, kurios dėl kenksmingo poveikio jomis piktnaudžiaujantiems ir sukelia ši sunkų sveikatos sutrikimą, pasireiškiantį fizine bei psichine priklausomybe (Bulotaitė, 2004). Tarptautinėje ligų klasifikacijoje (TLK-10) (1997) pateikiamas šis narkotinių (psichoaktyvių)

medžiagų, nuo kurių apsvaigstama ir kurios gali sukelti psichologinę bei fizinę priklausomybę, sąrašas:

1. Alkoholis
2. Opiatai (morfijus, heroinas, kodeinas ir kt.)
3. Kanabinoidai (kanapės, marihuana, hašišas ir kt.)
4. Raminamieji ir migdomieji vaistai
5. Kokainas
6. Stimulatoriai (amfetaminai, efedronas, kofeinas ir kt.)
7. Haliucinogenai (LSD, Ecstasy, ketaminas, meskalinas ir kt.)
8. Tabakas
9. Lakiosios medžiagos (klėjai, tirpikliai, acetonas ir kt.)

1.3. Priklausomų asmenų tyrimai

Yra atlikta tyrimų siekiant suprasti ir paaiškinti priklausomybės priežastis ar kilmę, tiriant priklausomus asmenis, jų asmenybes (Steffenhagen, 1974), sąsajas su turėta traumine patirtimi (Williams *et al.*, 2008), bandyta išskirtas ypatybes sieti su polinkiu į nusikalstamą veiklą (Alemagno *et al.*, 2009) ir taip konceptualizuoti, geriau paaiškinti visas sąsajas. Autobiografinės atminties tyrimų su priklausomais asmenimis nėra daug. Paprastai tiriami neurologiniai atminties pokyčių aspektai, analizuojamos atminties deficitų priežastys (pvz., Montgomery, Fisk, 2007). Skirtingai nuo depresiškų asmenų tyrimų, kuriuose autobiografinės atminties fenomenai bandomi aiškinti įvairiais psichologiniais mechanizmais: vengimu, nuotaikos reguliavimu ir pan.

Visgi yra atlikta keletas tyrimų, kuriuose siekta atrasti ar net paaiškinti priklausomų asmenų autobiografinės atminties ypatumus: neapibrėžtumą, išskiriant dominuojančius kontekstus, analizuojant prisiminimų valentingumą. Vienas naujesnių – 2007 metais atliktas tyrimas su paaugliais (de Oliveira *et al.*, 2007). Jo metu nustatyta, jog narkotikų vartotojai turi sunkumų atgaminant senesnius praeities įvykius, jie abstraktesni nei kontrolinės grupės dalyvių.

2006 metais aprašytas D'Argembeau tyrimas, kuriame autorius analizuoja nuo alkoholio priklausomų asmenų autobiografinę atmintį (naudojamas modifikuotas Williams (1986) autobiografinės atminties testas): kaip ji skiriasi nuo kontrolinės grupės prisiminimų konkretumu, valentingumu bei ateities įsivaizdavimu (kiek prisiminimas konkretus, kokia dominuoja emocija). Tyrimo metu buvo nustatyta, jog alkoholikai pateikia daugiau detalių turinčius prisiminimus negu kontrolinės grupės tiriamieji į teigiamus raktinius žodžius. Tai autorius iš karto bandė aiškinti tuo, jog praėję detoksikacijos terapiją asmenys yra nusiteikę pozityviai, todėl ir visa pozityvi informacija jiems yra lengviau pasiekama. Pastebėta, jog apskritai priklausomi asmenys pateikia daugiau

kategorinių ir bendrų prisiminimų nei sveikieji, ir čia nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas. Visgi taipogi, naudojant Becko depresijos sutrumpintą skalę, pastebėta, jog klinikinė grupė yra labiau depresiška nei kontrolinė, o žinant, jog depresiškumas tiesiogiai siejasi su prisiminimų neapibrėžtumu, būtų reikšminga išskirti depresiškumą kaip turintį tam įtakos veiksnį. Iš kitos pusės, autorius akcentuoja neurologines alkoholio vartojimo pasekmes, esantys kognityviniai deficitai taipogi gali turėti nemažai įtakos būtent tokiam pasireiškiančiam prisiminimų tipui. Anot Williams (1996), prisiminimų neapibrėžtumas rodo užsitęsusi kognityvinį atgaminimo stilių, būdingą esant klinikinei depresijai ar esant remisijai ir jog tai nepriklauso nuo nuotaikos. Visgi įrodžius, jog nuotaika čia gali turėti reikšmės (Dalgleish, Yiend, 2006; Hertel, Hardin, 1990; Christianson, Safer, 1995) prisiminimų neapibrėžtumas galėtų nurodyti ir į platesnį diagnostinį spektrą.

Be pastarojo tyrimo esti keletas ir senesnių tyrimų. Hafner et al (1988) atliko tyrimą su priklausomomis nuo alkoholio moterimis, analizavo jų ankstyvuosius prisiminimus. Autorius, naudodamasis Manaster-Perryman prisiminimų analizės vadovu, nustatė įdomių sąsajų. Jis pastebi, jog priklausomų moterų ankstyvuosiuose prisiminimuose daugiau baimės ir nerimo temų, daugiau prisiminimų apie bauginančias situacijas, taipogi daugiau situacijų, susijusių su alkoholiu, daugiau kreipiamas dėmesys garsinėms detalėms. Reikšminga ir tai, kad šios moterys, mažiau nei kontrolinės grupės dalyvės, aktyvios, t.y. alkoholikės rečiau inicijuoja veiksmą, dažniau yra kažkieno veikiamos. Reikšminga ir tai, kad alkoholikių prisiminimai neigiamesni, tuo tarpu kontrolinės grupės dalyvės pateikė daugiau neutralių prisiminimų. Alkoholikės savo ankstyvuosiuose prisiminimuose rečiau mini artimus joms asmenis, šeimos narius. Autorius daro prielaidą, jog taip gali būti dėl sutrikusių tarpusavio santykių, o tai veda ir prie to, jog didėja atstumas ir nuo kitų žmonių.

1.4. Tyrimo problema, tikslas, uždaviniai

Autobiografinės atminties tyrimai psichologijoje sulaukia vis didesnio dėmesio. Nemaža dėmesio skiriama depresiškų, įvairias traumas išgyvenusių, suicidiškų išgyvenusių asmenų autobiografinės atminties ypatumams. Taipogi dar nuo Adlerio laikų analizuojami ankstyvieji prisiminimai, jie interpretuojami, o padarytos išvados pasitarnauja psichoterapijos procese. Nuo 1992 metų naudojama Bruhn autobiografinių prisiminimų metodika, įtraukianti ir pačius ankstyvuosius, ir iš viso gyvenimo ryškiausius prisiminimus. Ji naudojama siekiant kuo greičiau ir geriau suprasti klientą psichoterapijos procese. Galima pabandyti šią koncepciją panaudoti siekiant suprasti priklausomus nuo narkotinių medžiagų asmenis. Jų reabilitacijos eigoje tai būtų itin reikšminga ir reikalinga. Iki šiol išsamių priklausomų asmenų autobiografinės atminties tyrimų nėra, dominuoja ankstyvųjų prisiminimų interpretacijos, tačiau tai tik vienas autobiografinės atminties tyrimų aspektas. Nėra bandyta išanalizuoti priklausomų nuo narkotinių medžiagų vyrų prisiminimus apjungiant ankstyvuosius ir direktyviusius (pateikiant raktinius žodžius) iš viso gyvenimo.

Šio darbo **pagrindinis tikslas buvo nustatyti** priklausomų nuo narkotinių medžiagų vyrų autobiografinės atminties ypatumus reabilitacijos metu, palyginti su kontroline grupe.

Darbo **uždaviniai:**

1. Sudaryti autobiografinių prisiminimų tyrimo bei kodavimo sistemą.
2. Įvertinti tyrimo dalyvių pateiktus prisiminimus, įvertinant prisiminimų konkretumą ir neapibrėžtumą.
3. Nustatyti papasakotų prisiminimų subjektyvaus vertinimo skirtumus tarp priklausomų ir nepriklausomų nuo narkotinių medžiagų asmenų.
4. Išskirti papasakotuose prisiminimuose dominuojančius kontekstus.

2. METODIKA

2.1. Tyrimo dalyviai

Klinikinė grupė: 16 Vilniaus priklausomybės ligų centro reabilitacijos bendruomenėje esantys nuo priklausomybės narkotikams (turintys diagnozę pagal TLK- 10 F. 11.2 - Psichikos ir elgesio sutrikimai vartojant opioidus, priklausomybės sindromas) besigydančių vyrų. Amžius – nuo 22 iki 31 metų, amžiaus vidurkis – 26,5 m. (SDS=2,73). Grupės dalyvių išsilavinimas – specialus vidurinis, pagrindinis arba vidurinis. Du dalyviai yra vedę, dauguma visų kitų vis dar gyvena su tėvais. Tarp klinikinės grupės artimųjų, 10 asmenų, turinčių problemų su alkoholiu ar narkotikais. 14 dalyvių yra turėję problemų su teisėsauga, šeši iš jų yra kalėję. Šių asmenų vartojimo trukmė – nuo 18 iki 4 metų, tyrimo metu buvęs blaivumo laikotarpis – nuo 5 iki 881 dienų, hospitalizacijų (įskaitant detoksikacijas) skaičius nuo 2 iki 12 kartų.

Kontrolinė grupė: 15 vyrų, kurių amžius – nuo 22 iki 27 metų. Amžiaus vidurkis – 24,1 m. (SDS=1,75). Tai neturintys priklausomybes asmenys. Šią grupę sudarė vyrai, jau turintys aukštąjį išsilavinimą arba šiuo metu studijuojantys universitete. Kontrolinėje grupėje buvo trys vedę vyrai, su tėvais tebegyvena tik du. Tarp šios grupės dalyvių artimųjų, asmenų turinčių ar turėjusių problemų su narkotikais ar alkoholiu – 15. Trys tiriamieji yra bandę narkotikų, tačiau atlikus skriningo testą nustatyta, jog nė vienas šiuo metu problemos su narkotikais neturi.

2.2. Tyrimo metodai

Tyrimas – tai pusiau struktūruotas interviu žodžiu, susidedantis iš dviejų dalių. Po interviu buvo pateikiamos dvi skalės (Zung depresijos skalė bei prisiminimų vertinimo skalė) bei demografinės informacijos anketa. Pokalbis buvo įrašomas į diktofoną tam, kad būtų užtikrintas duomenų tikslumas. Skalės bei demografinė informacija atliekamos fiksuojant raštu.

Pirmojoje interviu dalyje buvo prašoma pateikti patį pirmąjį (seniausią, ankstyviausią) prisiminimą, kuris tik kyla. Informuojama, jog šis prisiminimas turi būtų konkretus, apie konkretų įvykį ir netruktų ilgiau vienos dienos. Įvairiuose skirtinguose tyrimuose prašoma pateikti skirtingą skaičių ankstyvųjų prisiminimų, tačiau tik pats pirmasis yra seniausias, ankstyviausias, informatyviausias, geriausiai atspindintis patį pasakotoją. Esant reikalui, tiriamasis (pasakotojas) struktūruojamas, kelis kartus pakartojama, jog prisiminimas turi būti konkretus, akcentuojama, jog prisiminimui papasakoti skiriama ne daugiau 10 minučių.

Antroje interviu dalyje pateikiami penki raktiniai žodžiai (*cue words*) po vieną ir prašoma, kad tiriamasis papasakotų po kylantį prisiminimą į kiekvieną tų žodžių, taigi šie prisiminimai yra nukreiptiniai (direktyvūs), nes yra duodama užuomina. Prisiminimas turi būti daugiau nei dviejų metų senumo, t.y. prisiminimas turi būti apie tai, kas vyko prieš daugiau nei du metus. Prašoma papasakoti iš viso 5 prisiminimus: pateikiami raktiniai žodžiai iš kurių 2 yra neigiami (-), o 3 teigiami (+). Tiriamųjų prašoma pateikti savo prisiminimus, kurie spontaniškai kyla, išgirdus šiuos žodžius. Žodžių išsidėstymas yra toks: GRAŽUS (+), LIŪDNAS (-), DŽIUGUS (+), PIKTAS(-), LINKSMAS (+). Būtent tokių žodžių pasirinkimas nėra atsitiktinis: siekta lietuvių kalboje rasti vien visiškai teigiamą ar neigiamą emociją atspindinčius žodžius. Paprastai tokio tipo tyrimuose naudojamas autobiografinės atminties testas (AMT), kurį pirmieji aprašė Williams ir Broadbent (1986). Pastarasis susideda iš 10 teigiamų ir neigiamų užuominų (raktinių žodžių), kurie pateikiami žodžiu, taipogi akcentuojama, jog reikia prisiminti konkretų įvykį, bei tam padaryti duodamas ribotas laikas. Šiame tyrime taip pat akcentuojamas prisiminimo atgaminimo laikas – vienam prisiminimui atgaminti duodamos penkios minutės (visai daliai atlikti – daugiausia 25min). Apskritai dauguma tyrėjų daugiau ar mažiau keičia AMT savo tyrimuose, palikdami tik jo esmę (Spinhoven *et al.*, 2006; Park *et al.*, 2004; Abbema, Bauer, 2005; Andersson *et al.*, 2006).

Po interviu pateikiama skalė (5 priedas), kurioje prašoma įvertinti savo pateiktus prisiminimus iš pirmos ir antrosios dalies – kokio subjektyviai emocinio atspalvio tiriamiesiems yra tie prisiminimai skalėje nuo -3 iki 3, kur -3 reiškia, kad prisiminimas labai neigiamas, o 3 – kad labai teigiamas. Tyrimo dalyvių prašoma įvertinti prisiminimus iš šių dienų pozicijos.

Įvertinus prisiminimus pateikiama Zung depresijos skalė. Šią skalę paruošė Zung'as (1965), atrinkdamas praktikoje ligonius, turinčius depresijos požymių. Šią skalę sudaro dvidešimt teiginių. Kiekvienas teiginys liečia specifines emocijas, biologines ir psichologines depresijos savybes. Tiriamieji turi pažymėti vieną iš keturių atsakymų atitinkantį jų savijautą per paskutines dvi savaites skalėje nuo „niekuomet arba labai retai“ iki „dažniausiai arba visą laiką“. Iš viso keturi pasirinkimai. Kiekvienas teiginio vertinimo pasirinkimas užkoduotas skalėje nuo 1 iki 4. Vėliau visi šie 20 teiginių vertinimai sudėti ir pagal formulę gautas SDS (standartinis balas), rodantis depresiškumo laipsnį. Kai SDS mažiau už 50, reiškia, jog depresiškumas normos ribose, SDS esant 50-59 – nedidelė depresija, 60-69 – vidutinio sunkumo depresija, o kai SDS 70 ir daugiau - tai sunki depresija. (Kazlauskas, 2006). Nuo 1965 metų ši depresijos skalė Amerikoje yra plačiai naudojama tiek tyrimuose, tiek ir pirminiame sveikatos priežiūros lygyje. 1997 m. Zung'o skalė išversta į lietuvių kalbą. Lietuvoje atlikto tyrimo metu nustatyta, kad lietuviškos skalės patikimumas (Cronbach alpha=0,82) labai artimas angliškos versijos patikimumui (Mikailienė, 1998).

Paskutinėje tyrimo dalyje tiriamųjų iš klinikinė grupės prašoma pateikti šią informaciją: amžius, išsilavinimas, šeimyninė situacija (ar vedęs, ar turi vaikų, ar augina svetimus vaikus),

savarankiškumas (su kuo, kaip gyvena), ar yra narkotikų/ alkoholio problemų šeimos/giminės rate, kokie vartoti narkotikai, kiek laiko, hospitalizacijų skaičius (įskaitant detoksikacijas), ar buvęs teistumas (jei taip, kiek kartų, kokios trukmės teistumas), kiek dabar laiko blaivus. Iš kontrolinės grupės dalyvių reikalingi demografiniai faktai kiek skiriasi nuo iš klinikinės grupės gaunamų. Jie yra šie: amžius, išsilavinimas, šeimyninė situacija (ar vedęs), savarankiškumas (su kuo gyvena), ar yra narkotikų/ alkoholio problemų šeimos/giminės rate, ar pats bandęs narkotikų (jei taip, kada, ką, pateikiamas narkotikų vartojimo skriningo testas DAST-10), ar yra buvę problemų su teisėsauga (įskaitant administracines nuobaudas) (jei taip, kiek kartų) ir kada paskutinį kartą vartojo alkoholio/ narkotikų.

2.3. Tyrimo eiga

Prieš pradėdant tyrimą su kiekvienu dalyviu sutariama, suderinami tyrimo diena ir laikas. Pradėjus interviu gaunamas dalyvio raštiškas sutikimas. Informuojama apie tai, jog pirmas dvi tyrimo dalis reikės įrašinėti į diktofoną ir gaunamas sutikimas. Informuojama apie tyrimo trukmę – apie 30 min. Interviu pradėdamas prašymu papasakoti patį seniausią, ankstyviausią konkretų prisiminimą apie konkretų įvykį, netrukusį ilgiau negu vieną dieną. Kitoje dalyje tiriamajam pateikiami penki žodžiai po vieną ir prašoma pateikti po spontanišką prisiminimą į kiekvieną iš jų (senesnį nei dviejų metų) Prisiminimai įrašomi į diktofoną. Tada pateikiama skalė, kurioje prašoma pažymėti, kaip tiriamasis vertina kiekvieną iš pateiktų prisiminimų. Prisiminimų vertinimą užrašo pats tiriamasis, tačiau prieš tai jam žodžiu išaiškinama instrukcija (teigiamumo/ neigiamumo vertinimas nurodytoje skalėje iš šių dienų perspektyvos), pildoma kartu (jeigu reikia, primenamas pasakotas prisiminimas). Depresijos skalę tiriamasis pildo pats raštu, prieš tai jam žodžiu išaiškinama užduotis, esant neaiškumams, tyrėjo galima klausti. Paskutinę dalį – demografinę – pildo tyrėjas. Paklausiami klausimai ir pasižymimi atsakymai, taipogi pasižymima kita svarbi tyrimo metu išaiškėjusi informacija.

2.4. Duomenų kodavimas

Visi papasakoti ir įrašyti į diktofoną prisiminimai buvo išrašyti (3 priedas). Kad prisiminimai būtų išlaikyti anonimiški ir konfidencialūs, pasakotojų vardai buvo užkoduoti dvejomis atsitiktinai pasirinktomis abėcėlės raidėmis, pačiuose prisiminimuose išsakyti vardai, miestų pavadinimai ir kita informacija, galinti leisti identifikuoti pasakotoją, buvo pakeista, miestų pavadinimai sutrumpinti iki vienos raidės. Patys prisiminimai išrašyti itin tiksliai, išlaikomi autentiškais. Prisiminimų kalba netaisyta.

Išrašyti prisiminimai buvo koduojami. Kodavimo schema parengta remiantis ankstesniais kelių autorių tyrimų rezultatais bei naudotomis metodikomis, duomenų analize (Bruhn, 1992a, 1992b, Clark, 2002, Manaster, Perryman, 1974): Bruhn “Ankstyvųjų prisiminimų metodika: projekcinis autobiografinės atminties testas”; Clark ankstyvųjų prisiminimų analizės manualu, Manaster-Perryman ankstyvųjų prisiminimų vadovu. Prisiminimų kodavimui parengta lentelė (2 priedas), kurioje išskiriami įvairūs kontekstai (remiantis esamomis metodikomis ir prisiminimų vertinimo manualais): priklausomybės, emocijų, savęs ir kitų suvokimo, tarpasmeninių santykių; neapibrėžtumas/konkretumas; kiti prisiminimų ypatumai (aktyvus-pasyvus, ar minimi svarbūs asmenys; ar jaučia atsakomybę už prisiminimą). Prisiminimus kodavo trys nepriklausomi ekspertai. Jiems buvo pateikiamas aukščiau nurodytas sąrašas, prašoma pažymėti „Taip“(prisiminime tai yra), „Ne“(prisiminime nurodoma kažkas priešingo) arba „n.d.“, t.y. „nėra duomenų“ (prisiminime apie tai nepasakojama). Taipogi reikia pažymėti skaičių, kiek veikėjų dalyvauja papasakotame prisiminime, kiek pavartota keiksmožodžių.

Po pateiktos nuoseklios instrukcijos (1 priedas) duodama užpildyti ši lentelė. Joje kiekvienas iš vertintojų turėjo atidžiai išanalizuoti kiekvieną prisiminimą ir pažymėti, kas, jo supratimu pagal apibrėžimus, pasižymi/yra prisiminime ar nėra. Nė vienas vertintojas nežinojo, kaip prisiminimus vertino kitas. Vidinis vertinimų suderinamumas – 92%.

Įvertinus visus prisiminimus atliktas apibendrinimas ir iš trijų vertinimų surastas vienas – bendras, t.y. jeigu vieną kurį vertintą prisiminimo teiginį nors du ekspertai pažymėjo taip pat (pvz., bent du vertintojai prie teiginio “konkretus” pažymėjo „Taip“), vedamas bendras vertinimas – tas, kurį pasirinko bent du vertintojai. Jeigu vertinimai išsiskiria, grįžtama prie paties prisiminimo, dar kartą jis peržiūrimas, atsižvelgiant į vertinamą ypatybę. Jeigu net dar kartą peržiūrėjus prisiminimą vis dar nėra aišku, kaip vertinti, renkamas žymėti „n.d.“ (nėra duomenų). Visi apibendrinti vertinimai perkoduojami į trireikšmę sistemą (1, 2, 0). Čia 1 – „Taip“, 2 - „Ne“, 0 - „nėra duomenų“. Vertinti prisiminimų kontekstai ir ypatybės sunumeruojamos pagal kodavimo lapą nuo 1 iki 68.

3. REZULTATAI

3.1. Ankstyvųjų spontaninių prisiminimų ypatumai

Interviu pagalba surinktų ir vėliau sukoduotų ankstyvųjų prisiminimų buvo 31 (16 priklausomų grupės ir 15 – kontrolinės). Priklausomų grupės dalyviai savo 8 (50,00%) ankstyvuosius prisiminimus įvertino teigiamai (skalės įverčiai nuo 1 iki 3), kontrolinė grupė teigiamai taip pat įvertino savo 8 (53,40%) ankstyvuosius spontaninius prisiminimus. Neutraliai (0) vertinti 4 (26,70%) kontrolinės grupės prisiminimai bei 1 (6,30%) priklausomų grupės prisiminimas. Neigiamai (skalės įverčiai nuo -3 iki -1) priklausomos grupės dalyviai įvertino 7 (43,7%) ankstyvuosius prisiminimus, tuo tarpu kontrolinės grupės neigiamai subjektyviai įvertintų ankstyvųjų spontaninių prisiminimų buvo tik 3 (19,90%) (1 lentelė). Taigi matyti, jog daugiau nei pusė kontrolinės grupės dalyvių savo ankstyvuosius spontaninius prisiminimus vertina teigiamai, tuo tarpu priklausomos grupės dalyviai juos vertina tiek teigiamai, tiek neigiamai ir nelinkę vertinti neutraliai. Visgi statistiškai reikšmingų skirtumų tarp šių vertinimų nėra.

1 lentelė. Tyrimo dalyvių iš priklausomų bei kontrolinės grupių prisiminimų skaičius (%) subjektyviai vertinant ankstyvuosius spontaniškus prisiminimus (N=31).

Vertinimai	GRUPĖS	
	Priklausomi	Kontrolinė
-3	18,70	6,70
-2	0,00	13,30
-1	25,00	0,00
0	6,30	26,65
1	25,00	26,65
2	6,30	6,70
3	18,70	20,00

Iš visų koduotų kontekstų buvo išskirtas „*kalba apie narkotikų vartojimą/ būseną pavartojus/ apsvaigimą*“ kontekstas (reikšmingumo lygmuo $p=0,038$, $\chi^2=4,306$). Tarp kontrolinės grupės papasakotų pirmųjų prisiminimų šio konteksto nėra, tuo tarpu iš priklausomų grupės keturi tiriamieji savo prisiminimuose apie tai kalbėjo (2 lentelė). Pvz., „*Man pirmas prisiminimas liko, kai*

mano tėvas vedasi mane į savo dirbtuvę (jisai dailininkas). Va. Ir jis ten verdasi širkę. Aišku aš tada nesupratau, aš tik paskui...bet aš vat tą prisimenu. Paskui jisai paišė ten, nu žodžiu. O paskui mane motina išsivedė, apsiuosčiusį lengvai acetono. Tai toks mano pirmas prisiminimas – tėvo dirbtuvė“(FK, 25m.); „ <...> paskambinau draugui, vėl atvažiavo draugas. Nuvažiavau, pasiėmėm heroino, atvažiavau atgal <...>. Narkotikai man padėjo glūšyt visus jausmus... “(JG, 23m.)

2 lentelė. Pateiktų pirmųjų prisiminimų skaičius (%), kuriuose yra kalbama apie apsvaigimą, narkotikų vartojimą, būseną pavartojus.

	Kalba apie apsvaigimą, narkotikų vartojimą, būseną pavartojus			Iš viso
		Kalba	Nekalba	
Grupės	Priklausomi	25,0%	75,0%	100,0%
	Kontrolinė	0,0%	100,0%	100,0%

3.2. Prisiminimų į raktinius žodžius ypatumai

3.2.1. Prisiminimų į raktinius žodžius subjektyvus vertinimas

Tyrimo dalyviai pateikė 155 prisiminimus į visus emocinius raktinius žodžius. Į tris teigiamus (GRAŽUS, DŽIUGUS, LINKSMAS) – 93, du neigiamus (LIŪDNAS PIKTAS) – 62. Priklausomų grupė pateikė iš viso 80 prisiminimus į raktinius žodžius, o kontrolinė – 75. Į neigiamus raktinius žodžius papasakotų prisiminimų vertinimas tarp grupių išsiskyrė. Priklausomos grupės tiriamieji savus prisiminimus daugiausia vertino labai neigiamai (-3), tuo tarpu kontrolinės grupės tiriamieji daugiausia šiuos savo prisiminimus vertino neutraliai (0). 81,20% priklausomų grupės tiriamųjų įvertino šiuos savo prisiminimus neigiamai (vertinimai -3, -2, -1), o kontrolinės grupės vertinimai pasiskirstė maždaug vienodai: prisiminimai į neigiamus raktinius žodžius buvo vertinti tiek neigiamai (vertinimai -3, -2, -1) (36,70%), tiek neutraliai (vertinimas 0) (33,30%), tiek teigiamai (vertinimai 1, 2, 3) (30,00%). Priklausomų grupė šiuos savo prisiminimus teigiamai bei neutraliai vertino panašiai – po 9,40% (po 3 prisiminimus) (3 lentelė) ($\chi^2=22,47$, $p=0,001$).

Taipogi išsiskyrė prisiminimų į neigiamą emocinį raktinį žodį „ PIKTAS “ pateiktų prisiminimų subjektyvus vertinimas. Šiuos prisiminimus tiriamieji iš priklausomos grupės labiausiai vertino labai neigiamai (-3), o kontrolinės grupės tiriamieji – neutraliai (0). Priklausomų grupė net 93,7% prisiminimų į šį raktinį žodį įvertino neigiamai (vertinimai -3, -2, -1), tuo tarpu kontrolinė grupė daugiausia vertino neutraliai šiuos prisiminimus (46,70% prisiminimų), teigiamai ir neigiamai įvertintų prisiminimų buvo po lygiai – po 26,65 % (po 4 prisiminimus) (4 lentelė) ($\chi^2=16,85$, $p=0,005$).

3 lentelė. Tyrimo dalyvių iš priklausomų bei kontrolinės grupių prisiminimų skaičius (%) subjektyviai vertinant prisiminimus į neigiamus raktinius žodžius (%) (N=62).

Vertinimai	GRUPĖS	
	Priklausomi	Kontrolinė
-3	53,10	10,00
-2	12,50	10,00
-1	15,60	16,70
0	9,40	33,30
1	0,00	16,70
2	6,30	0,00
3	3,10	13,30

4 lentelė. Tyrimo dalyvių prisiminimų skaičius (%) iš priklausomų bei kontrolinės grupių subjektyviai vertinant prisiminimus į neigiamą raktinį žodį „PIKTAS“ (N=31).

Vertinimai	GRUPĖS	
	Priklausomi	Kontrolinė
-3	62,50	6,70
-2	12,50	13,30
-1	18,70	6,70
0	6,30	46,70
1	0,00	20,00
2	0,00	0,00
3	0,00	6,70

Į teigiamus raktinius žodžius papasakotų prisiminimų vertinimas tarp grupių nesiskiria (statistiškai reikšmingų skirtumų nėra). Šie prisiminimai tiek vienos, tiek kitos grupės daugiausia vertinti teigiamai (vertinimai 1, 2, 3): priklausomų grupė teigiamai įvertino 91,60% savo papasakotų prisiminimų į teigiamus raktinius žodžius, kontrolinė grupė – 93,40%, neutraliai priklausoma grupė įvertino 6,30% šių prisiminimų, kontrolinė – 4,40%, o neigiamai priklausomi – 2,10%, kontrolinė – 2,20% (5 lentelė).

5 lentelė. Tyrimo dalyvių iš priklausomų bei kontrolinės grupių prisiminimų skaičius (%) subjektyviai vertinant prisiminimus į teigiamus raktinius žodžius (%) (N=93).

Vertinimai	GRUPĖS	
	Priklausomi	Kontrolinė
-3	2,10	0,00
-2	0,00	2,20
-1	0,00	0,00
0	6,30	4,40
1	16,70	22,20
2	29,10	15,60
3	45,8	55,60

Panašiai priklausomi ir kontrolinės grupės tiriamieji vertina savo prisiminimus į paskirus žodžius: „GRAŽUS“, „DŽIUGUS“, „LINKSMAS“ bei neigiamą - „LIŪDNAS“.

Priklausomų grupė taip pat vertina savo prisiminimus į žodžius „GRAŽUS“ bei „DŽIUGUS“. Į raktinį žodį „LINKSMAS“ papasakoti prisiminimai taip pat daugiausia vertinti teigiamai. Į neigiamą raktinį žodį „LIŪDNAS“ atgaminti prisiminimai daugiausia (68,70%) vertinti neigiamai (6 lentelė).

Kontrolinė grupė savo prisiminimus į šiuo raktinius žodžius vertino panašiai. Prisiminimai į teigiamus žodžius („GRAŽUS“, „DŽIUGUS“, „LINKSMAS“) buvo labai panašiai įvertinti – po 93,30% prisiminimų į kiekvieną šų žodžių buvo įvertinti teigiamai. Į žodį „LIŪDNAS“ beveik pusė prisiminimų vertinti neigiamai (7 lentelė).

Prisiminimų į kiekvieną šių žodžių vertinimai statistiškai reikšmingai nesiskiria, taigi tiek priklausomos grupės tiriamieji, tiek kontrolinė grupė prisiminimus į teigiamus raktinius žodžius, bei kiekvieną žodžių „GRAŽUS“, „DŽIUGUS“, „LINKSMAS“ bei „LIŪDNAS“ vertina panašiai.

6 lentelė. Tyrimo dalyvių iš priklausomų grupės prisiminimų skaičius (%) subjektyviai vertinant prisiminimus į raktinius žodžius „GRAŽUS“, „DŽIUGUS“, „LINKSMAS“ bei „LIŪDNAS“ (%) (N=64).

Vertinimas	„GRAŽUS“	„DŽIUGUS“	„LINKSMAS“	„LIŪDNAS“
Teigiamai	93,70	93,70	87,40	18,80
Neutraliai	6,30	6,30	6,30	12,50
Neigiamai	0,00	0,00	6,30	68,70

7 lentelė. Tyrimo dalyvių iš kontrolinės grupės prisiminimų skaičius (%) subjektyviai vertinant prisiminimus į raktinius žodžius „GRAŽUS“, „DŽIUGUS“, „LINKSMAS“ bei „LIŪDNAS“ (%)(N=60).

Vertinimas	„GRAŽUS“	„DŽIUGUS“	„LINKSMAS“	„LIŪDNAS“
Teigiamai	93,30	93,30	93,30	33,30
Neutraliai	6,70	0,00	6,70	20,00
Neigiamai	0,00	6,70	0,00	46,70

3.2.2. Prisiminimų į raktinius žodžius neapibrėžtumo tarpgrupiniai skirtumai

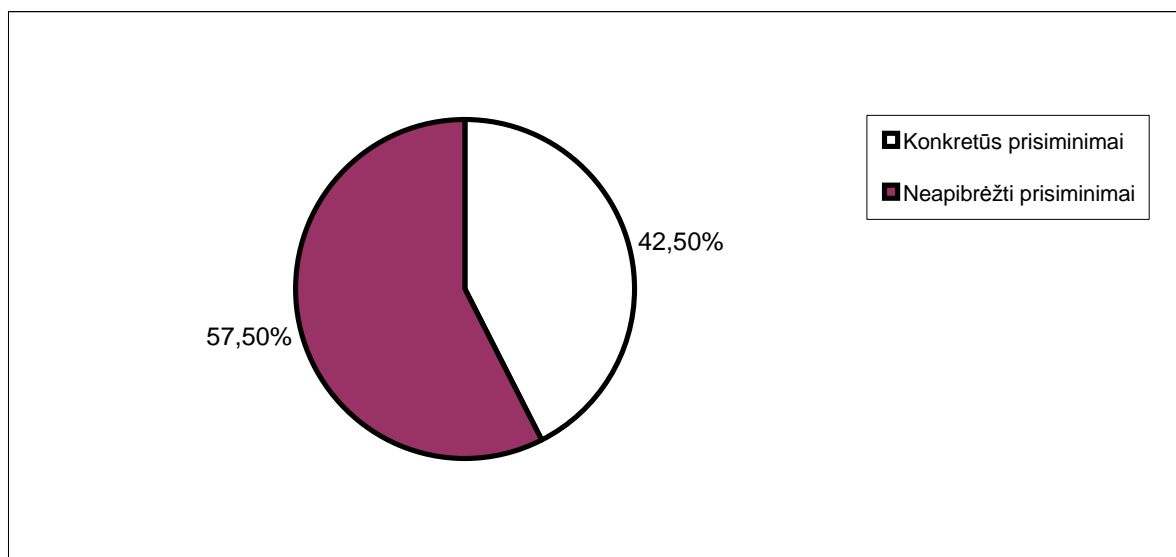
Ekspertai, kodavę visus prisiminimus, turėjo įvertinti kiekvieną prisiminimą ir pažymėti, konkretus jis (1) ar neapibrėžtas (2). Iš viso buvo papasakoti 79 konkretūs ir 76 neapibrėžti prisiminimai (į raktinius žodžius). Į teigiamus raktinius žodžius (GRAŽUS, DŽIUGUS, LINKSMAS) papasakotas 51 neapibrėžtas prisiminimas, į neigiamus – 25 neapibrėžti. Nustatyta, jog priklausomi pateikia daugiau neapibrėžtų prisiminimų, pvz., „Kai oras blogas būna, liūdna būna. Daug kart taip buvo, vat oras blogas, pinigų nėra, nieko nėra, niekam nereikalingas ir išvis liūdna ir ką, pasaulio pabaiga.“(MD, 30m.); „<...> man džiugu buvo parašyt diktantą geriau negu parašo tie, kurie geriau mokosi, nes man kažkaip diktantai sekėsi mokykloj.“ (JG, 23m.). Tuo tarpu kontrolinė grupė pateikia daugiau konkrečių prisiminimų į raktinius žodžius (pvz., „<...> prisimenu, kai mes su draugais sėdėjom ant Tauro kalno, gėrėm vaisių sultis ir staiga jis mums “kalė į galvą” ir nusprendėm mest monetą, kur važiuot, į koki pasaulio kraštą. Nu tai ar pro Lenkijos sieną, ar pro Latvijos sieną. Ir išvažiuom“ (CL, 24m.)(8 lentelė)(1 pav.).

8 lentelė. Neapibrėžtų bei konkrečių prisiminimų santykis tarp priklausomų ir kontrolinės grupių prisiminimų (N=155).

	Priklausomų grupė	Kontrolinė grupė	Skirtumo statistiniai rodikliai
Konkretūs prisiminimai	34 42,50%	45 60,00%	$\chi^2=4,74$; $p=0,02^*$
Neapibrėžti prisiminimai	46 57,50%	30 40,00%	

*reikšmingumo lygmuo $p<0.05$

Į teigiamus raktinius žodžius papasakoti priklausomų prisiminimai kiek skiriasi nuo kontrolinės grupės, tačiau statistiškai reikšmingo skirtumo nėra ($\chi^2=3,80$; $p=0,05$) (9 lentelė).

1 pav. Neapibrėžtų ir konkrečių prisiminimų santykis priklausomų grupėje. Reikšmingumo lygmuo $p < 0.05$

9 lentelė. Neapibrėžtų bei konkrečių prisiminimų į teigiamus raktinius žodžius santykis tarp priklausomų ir kontrolinės grupių prisiminimų (N=93).

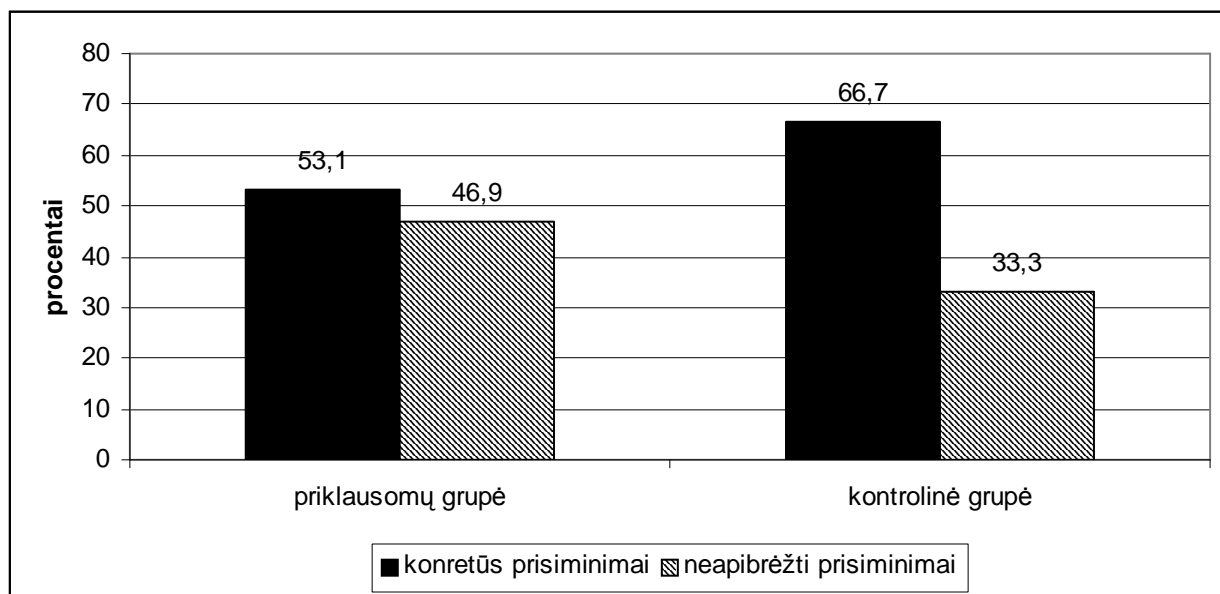
	Priklausomų grupė	Kontrolinė grupė	Skirtumo statistiniai rodikliai
Konkretūs prisiminimai	17 35,40%	25 55,60%	s. n. s.*
Neapibrėžti prisiminimai	31 64,60%	20 44,40%	

*s. n.s. – statistiškai nereikšmingas skirtumas

Į neigiamus raktinius žodžius abi grupės papasakojo panašiai neapibrėžtų prisiminimų. Priklausomų grupės daugiau nei pusė – 53,10% prisiminimų yra konkretūs, 46,90% neapibrėžti. Kontrolinės grupės 66,70% prisiminimų konkretūs, o neapibrėžti - trečdalis (33,30%). Statistiškai reikšmingų skirtumų nėra (2 pav.)

Į kiekvieną raktinį žodį atskirai papasakoti prisiminimai taipogi nesiskyrė polinkiu į neapibrėžtumą ar konkretumą. Statistiškai reikšmingų skirtumų nerasta. Visgi galima pastebėti, jog konkrečių prisiminimų tarp priklausomų grupės daugiausia pateikta į žodį „LIŪDNAS“, tuo tarpu kontrolinės grupės dalyviai konkrečių prisiminimų papasakoja daugiau nei neapibrėžtų beveik į visus raktinius žodžius, išskyrus žodį „LINKSMAS“. Į pastarąjį priklausomų grupė pateikė daugiausia neapibrėžtų prisiminimų. Kontrolinė grupė tiksliausia buvo pasakodama prisiminimus į žodį „PIKTAS“ (80,00%) (pvz., „Atsimenu...sapną. Toks pirmas atėjo į galvą, kai pasakei šitą

žodį. Tai tenai važiavau su dviračiu ir mane pradėjo vytis piktas šuo. Jis buvo didelis, juodas ir...<...> tas šuo visaip lojo ant manęs ir paskui aš turbūt atsibudau.“(HG, 24m.); „Koridoriuj laukėm prie durų pamokos ir kažkas ten kažko nepasidalino <...> man įstrigę tas tame, kad mes ten atsisukom, pradėjom žiūrėt <...> ir tas klasiokas vienas, mažas, žemas, jis buvo žemo ūgio, paėmė kitą taip už krūtinės, švarko ir taip užsimojo su kumščiu, kaip per filmus, žinai. <...> Vat tas ir buvo, kad žiūri ir atrodo jau ten šakės. Tą tokį kadrą ir prisimenu.“ (IF, 22m.).

2 pav. Neapibrėžtų bei konkrečių prisiminimų į neigiamus raktinius žodžius skirtumai tarp priklausomų ir kontrolinės grupių prisiminimų (N=62).

Priklausomų grupė į šį žodį prisiminė po vienodą skaičių konkrečių ir neapibrėžtų prisiminimų (pvz., „Ant savęs piktas, kai vartojau. Kol neprasidėdavo vartojimas, piktas buvau ant savęs, kad negaliu sustot.“ (DM, 28m.); „Aš tėvą iš namų išvijau paskutinį kartą. Kai jisai vėl pradėjo vartoti. Su peiliais ten buvo visokių nesąmonių.“(FK, 25m.) (10 lentelė).

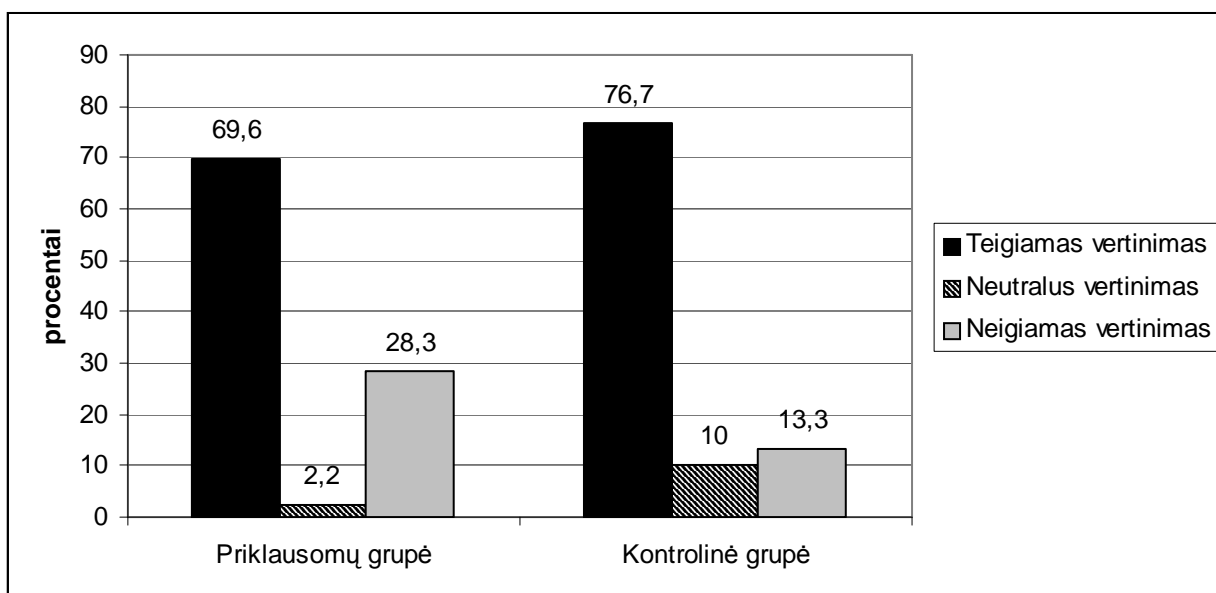
10 lentelė. Neapibrėžtų bei konkrečių prisiminimų į visus raktinius žodžius santykis tarp priklausomų ir kontrolinės grupių prisiminimų (N=155).

		Priklausomi		Kontrolinė	
		Konkretūs	Neapibrėžti	Konkretūs	Neapibrėžti
Teigiami raktiniai žodžiai	GRAŽUS	43,80	56,30	60,00	40,00
	DŽIUGUS	37,50	62,50	60,00	40,00
	LINKSMAS	25,00	75,00	46,70	53,30

10 lentelės tęsinys.

		Priklausomi		Kontrolinė	
		Konkretūs	Neapibrėžti	Konkretūs	Neapibrėžti
Neigiami raktiniai žodžiai	LIŪDNAS	56,30	43,80	53,30	46,70
	PIKTAS	50,00	50,00	80,00	20,00

Neapibrėžtų ar konkrečių prisiminimų vertinimas priklausomų grupėje statistiškai reikšmingai nesiskyrė. Daugiausiai neapibrėžtų prisiminimų (32) priklausomų grupėje įvertinti teigiamai (3 pav.).

3 pav. Neapibrėžtų prisiminimų į raktinius žodžius vertinimų skirtumai tarp priklausomų ir kontrolinės grupių (N=76).

3.2.3. Prisiminimų į raktinius žodžius kontekstų ypatumai

Prisiminimai buvo koduojami į 45 kontekstus. Iš viso sąrašo kontekstų tarp papasakotų prisiminimų buvo išskirti 11 kontekstų iš trijų apibendrintų kontekstų grupių („priklausomybės“, „jausmų“, bei „tarpasmeninių santykių“), jų skaičius priklausomų asmenų grupėje skiriasi nuo kontrolinės grupės (11 lentelė).

Priklausomybės apibendrintą kontekstą sudarė iš viso 7 kontekstai („kalba apie narkotikus, jų gavimą“; „kalba apie narkotikų vartojimo pasekmes“; „kalba apie narkotikų vartojimą, būseną pavartojus ar apsvaigimą“; „kalba apie kriminalus, kuriais užsiėmė pats“; „kalba apie kriminalus,

kuriais užsiėmė kiti“; „kalba apie narkomanus draugus, artimuosius, pažįstamus, mini juos“; „kalba apie pastangas nevertoti, būvimą blaiviu“). Iš jų penkiuose nustatyti tarpgrupiniai skirtumai. Priklausomybės kontekstų statistiškai reikšmingai daugiau yra priklausomų asmenų grupėje. Daugiausia yra prisiminimų, kuriuose yra „kalba apie pastangas nevertoti, būvimą blaiviu“ kontekstas (17), pvz., „Gražu buvo, kai aš tikrai turėdamas problemą su narkotikais nevarčiau metus ir aštuonis mėnesius. Labai gražus gyvenimas buvo, tikrai. Prieš du metus čia. Gražu viskas, ir darbas džiugina, ir su motina santykiai beveik idealūs, su šeima, nu tikrai gražu buvo“ (CN, 25m.); „Linksmas nežinau, gal kai buvau blaivas du su puse metų, tai va pradžioj blaivybės po reabilitacijos, tai nežinau, buvo kažkas tokio, gera nuotaika, linksmumas buvo, bet kokį darbą aš imdavausi su gera nuotaika. Džiugino mane tas. “ (AP, 26m.) (3 pav.).

11 lentelė. Visų kontekstų prisiminimuose tarpgrupiniai skirtumai ir skirtumų statistiniai rodikliai (N=155)

Kontekstas	Priklausomų grupė		Kontrolinė grupė		χ^2	p
	N	Proc.	N	Proc.		
Kalba apie narkotikus/ jų gavimą	15	18,80	1	1,30	13,83	0,00
Kalba apie narkotikų vartojimo pasekmes	13	16,30	1	1,30	10,48	0,00
Kalba apie narkotikų vartojimą/ būseną pavartojus/ apsvaigimą (<i>bet kokį</i>)	14	17,50	1	1,30	11,58	0,00
Kalba apie kriminalus/ kriminalinę veiklą/ kuria užsiėmė pats	2	2,50	1	1,30	s.n.s.	s.n.s.
Kalba apie kriminalus/ kriminalinę veiklą, kuria užsiėmė pažįstami, artimieji, draugai ar kt.	4	5,00	1	1,30	s.n.s.	s.n.s.
Kalba apie narkomanus draugus, pažįstamus, artimuosius, mini juos	9	11,30	1	1,30	7,36	0,03
Kalba apie pastangas nevertoti/ būvimą blaiviu	17	21,30	1	1,30	16,14	0,00
Atmetimas, atstūmimas	11	13,80	3	4,00	6,05	0,04
Baimė	0	0	2	2,70	s.n.s.	s.n.s.
Išdavystė	4	5,00	2	2,70	s.n.s.	s.n.s.
Nepasitikėjimas, nepatikimumas	11	13,80	2	2,70	7,34	0,02
Nepripažinimas	2	2,50	2	2,70	s.n.s.	s.n.s.
Neviltis	6	7,50	4	5,30	s.n.s.	s.n.s.

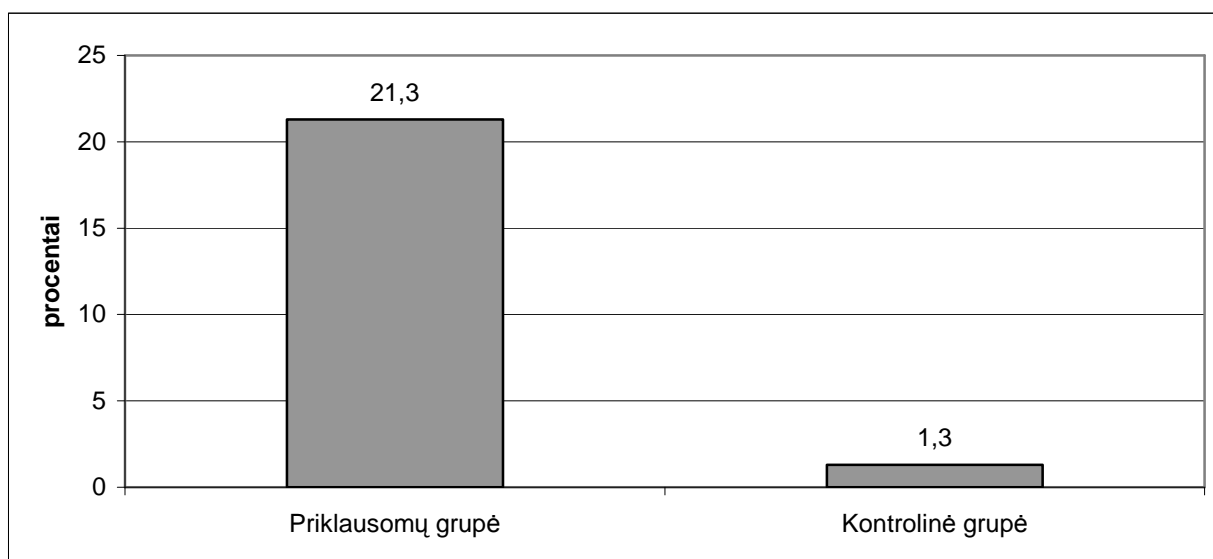
11 lentelės tęsinys.

Meilė	2	2,50	3	4,00	s.n.s.	s.n.s.
Nusiramanimas, ramybė	8	10,00	5	6,70	s.n.s.	s.n.s.
Pasitenkinimas	41	51,30	43	57,30	s.n.s.	s.n.s.
Pasitikėjimas savimi	14	17,50	14	18,70	s.n.s.	s.n.s.
Atsiribojusį, kitonišką	5	6,30	1	1,30	s.n.s.	s.n.s.
Bejėgį, niekam tikusį, neypatingą, silpną	4	5,00	3	4,00	s.n.s.	s.n.s.
Bijantį, vengiantį, nesaugų	1	1,30	1	1,30	s.n.s.	s.n.s.
Įžeidų, įsižeidžiantį, pažeidžiamą	8	10,00	3	4,00	s.n.s.	s.n.s.
Kaltą	4	5,00	2	2,70	s.n.s.	s.n.s.
Maištaujantį, neinantį į kompromisus	2	2,50	1	1,30	s.n.s.	s.n.s.
Pavydų	2	2,50	0	0	s.n.s.	s.n.s.
Provokuojantį	1	1,30	0	0,00	s.n.s.	s.n.s.
Reikalaujantį, savanaudišką	0	0,00	1	1,30	s.n.s.	s.n.s.
Užgaulų, skaudinantį kitus, žiaurų, brutalų	2	2,50	1	1,30	s.n.s.	s.n.s.
Kompetentingą, galintį, sugebantį kažką atlikti	12	15,00	15	20,00	s.n.s.	s.n.s.
Atsakingą	1	1,30	3	4,00	s.n.s.	s.n.s.
Bebaimį	0	0,00	1	1,30	s.n.s.	s.n.s.
Draugišką, geranorišką, bendradarbiaujantį	9	11,30	14	18,70	s.n.s.	s.n.s.
Globėjišką, rūpestingą, mylintį	3	3,80	8	10,70	s.n.s.	s.n.s.
Motyvuotą, siekiantį tikslų	4	5,00	6	8,00	s.n.s.	s.n.s.
Patikimą, sąžiningą	2	2,50	0	0,00	s.n.s.	s.n.s.
Protingą, supratingą, jautrų	0	0,00	2	2,70	s.n.s.	s.n.s.
Sąmojingą, linksmą	1	1,30	8	10,70	6,28	0,01
Simpatišką	2	2,50	0	0,00	s.n.s.	s.n.s.
Susikontroliuojantį/ nesusikontroliuojantį	6/ 8	7,50/ 10,00	0/ 0	0/ 0	14,43	0,00
Atmestą, paliktą, įskaudintą	9	11,30	2	2,70	9,37	0,00
Nemylimą, nevertinamą, nemėgstamą	2	2,50	1	1,30	s.n.s.	s.n.s.
Nesvarbų, stingantį dėmesio, rūpesčio, skriaudžiamą	2	2,50	2	2,70	s.n.s.	s.n.s.
Kalba apie santykius su tėvais	12	15,00	6	8,00	s.n.s.	s.n.s.

11 lentelės tęsinys.

Kalba apie santykius su draugais	8	10,00	15	20,00	s.n.s.	s.n.s.
Kalba apie santykius su svarbiais, reikšmingais jam asmenimis	17	21,30	4	5,30	8,48	0,01
Kalba apie kitų žmonių tarpusavio santykius	0	0,00	1	1,30	s.n.s.	s.n.s.
Išreikštas socialinis interesas	8	10,00	2	2,70	s.n.s.	s.n.s.

Pastaba: s.n.s. – statistiškai nereikšmingi skirtumai

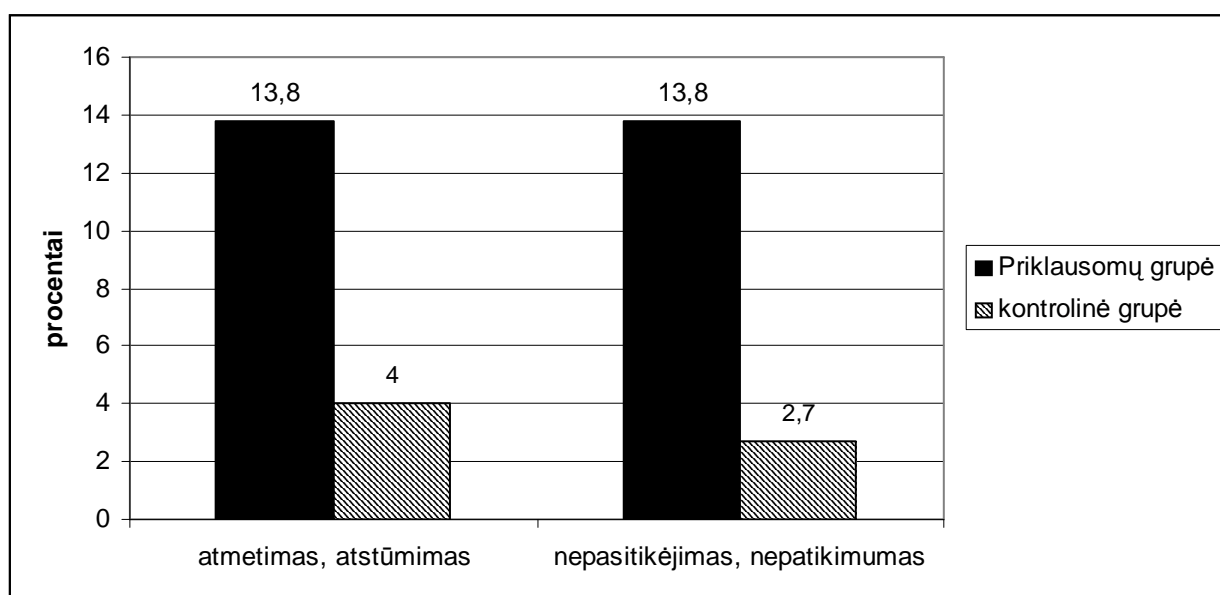

4 pav. Prisiminimų, kuriuose yra „kalba apie pastangas nevertoti, buvimą blaiviu“ kontekstas, skirtumas (%) tarp kontrolinės ir priklausomų grupių (N = 18).

Kiti kontekstai („kalba apie narkotikus, jų gavimą“; „kalba apie narkotikų vartojimo pasekmes“; „kalba apie narkotikų vartojimą, būseną pavartojus ar apsvaigimą“; „kalba apie narkomanus draugus, artimuosius, pažįstamus, mini juos“) tarp grupių pasiskirstę panašiai (11 lentelė) (pvz., „Duodu kam pavyzdžiui pinigų ant narkotikų ir jisai man jų neatneša, o sau paima. Buvo man taip vieną kartą.“ (BO, 22m.). Prisiminimai, kuriuose pasakojama apie kriminalus, kriminalinę veiklą ar su tuo susijusiomis pasekmėmis nėra daug (pvz., „Kalėjime sėdėjau. Vienas kameroj. Buvo liūdna. Daugiau taip man blogai nebuvo. Sėdėjau vieną dieną vienas, pelės per sienas vaikšto, šalta, parašyta kažkaip juodai „apokalipsė“ ir aš vienas buvau visą parą. Man buvo šešiolika metų.“ (EL, 30m.).

Kitas bendras kontekstas, kurio pasireiškimas tarp grupių yra skirtingas – jausmų kontekstas, susidedantis iš 10 konkrečių kontekstų („atmetimas, atstūmimas“, „baimė“, „išdavystė“, „nepasitikėjimas, nepatikimumas“, „nepripažinimas“, „neviltis“, „meilė“, „nusiramimas, ramybė“, „pasitenkinimas“, „pasitikėjimas savimi“). Iš jų visų du kontekstai tarp

grupių skyrėsi statistiškai reikšmingai: („atmetimas, atstūmimas“ ir „nepasitikėjimas, nepatikimumas“) (5 pav.). Priklausomų grupės vienuolikoje prisiminimų yra „atmetimo, atstūmimo“ kontekstas (pvz., „*paskutinis, kai prieš savaitę atvažiavau į reabilitaciją. Ir motina, ir tėvas, ir žmona, ir aš pats noriu, labai norėjau sustot, pažiūrėt naujo gyvenimo. Vieną kartą atvažiavau ir manęs nepriėmė*“) bei vienuolikoje yra „nepasitikėjimo, nepatikimumo“ kontekstas (pvz., „*Kai nepasitiki, o tu nori įaiškint, paaiškint, o tavim netiki. Sakau, aš galiu nevertot, o manim netiki! Artimieji netikėjo. Už tai, kad pas mane toks atkrytis buvo... aš kaip vartojau, po pirmo karto praradau pasitikėjimą visų, bet aš mečiau, šešerius metus nevertojau, bet po to vėl pradėjau. Kai buvau blaivas ilgainiui žmonės pradėjo pasitikėt, stengiausi laikytis žodžio, bet buvo, kurie niekaip negalėjo pasitikėt. Tu stengiesi, viską, o ten...*“ (AP, 26m.).

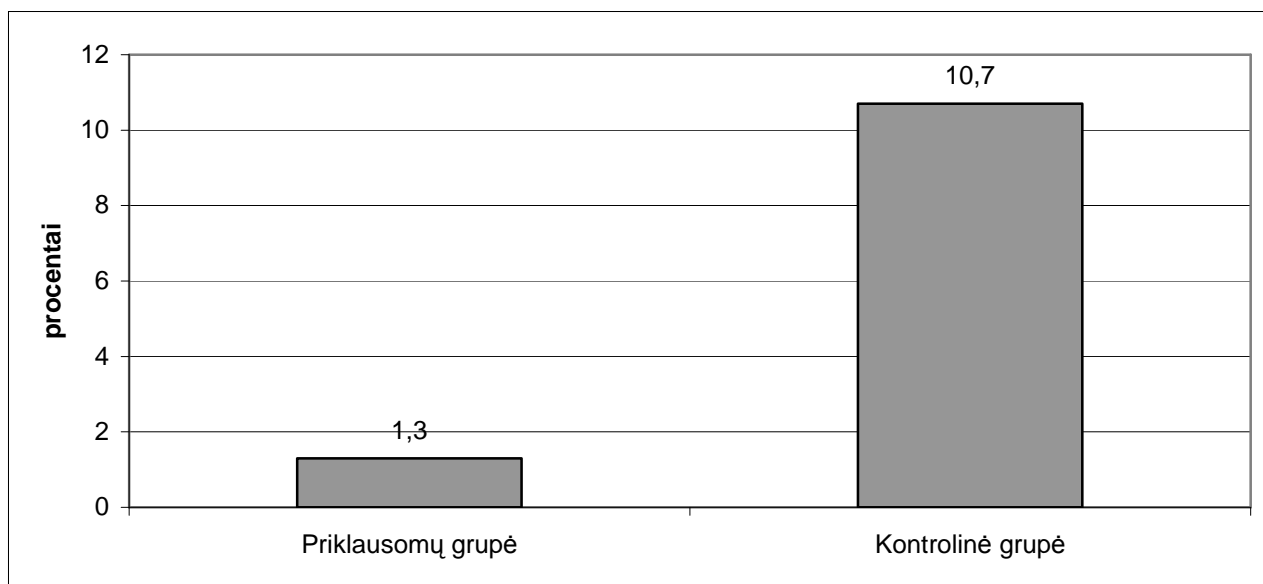

5 pav. Prisiminimų, kuriuose yra kontekstai „atmetimas, atstūmimas“ ir „nepasitikėjimas, nepatikimumas“, skirtumas (%) tarp kontrolinės ir priklausomų grupių (N = 14, N=13).

Kiti jausmų kontekstai tiek priklausomų, tiek kontrolinės grupių prisiminimuose pasireiškia panašiai (11 lentelė).

Išsiskiria ir savęs suvokimo/ pateikimo kontekstų skaičius tarp kontrolinės ir priklausomų asmenų grupių. Šis apibendrintas kontekstas susideda iš 24 kontekstų. Buvo išskirti trys kontekstai, kurie savo skaičiumi skiriasi tarp kontrolinės ir klinikinės grupių: pasakotojas save pateikia/suvokia kaip: „sąmojingą, linksmą“; „susikontroliuojanti“; „atmestą, paliktą, iskaudintą“. Priklausomi tiriamieji prisiminimuose rečiau save pateikia kaip sąmojingą, linksmą nei kontrolinės grupės dalyviai (6 pav.) (pvz., „*Nuėjom su draugu iš VU ir aš ten nelabai ką pažinojau. Visi kalba angliškai, kažkas priėjo iš lietuvių ir klausia” where are you from?”, tai aš “from Portugal” (juokiasi). Ir per visą tą vakarėlį aš apsimečiau, kad esu tas erasmus studentas iš Portugalijos. Ir*

ten reikėjo priesaiką duoti : suklydė visus ant kelių ir reikėjo sakyti, kad vat aš ten toks ir toks iš tokios šalies atvykęs pasižadau ten taip ir taip, tą ir tą universitetui, mentoriams ten ir taip. Tai tie, kurie ten viską žinojo, tai labai juokėsi. Buvo tikrai juokinga.“(CL, 24m.).

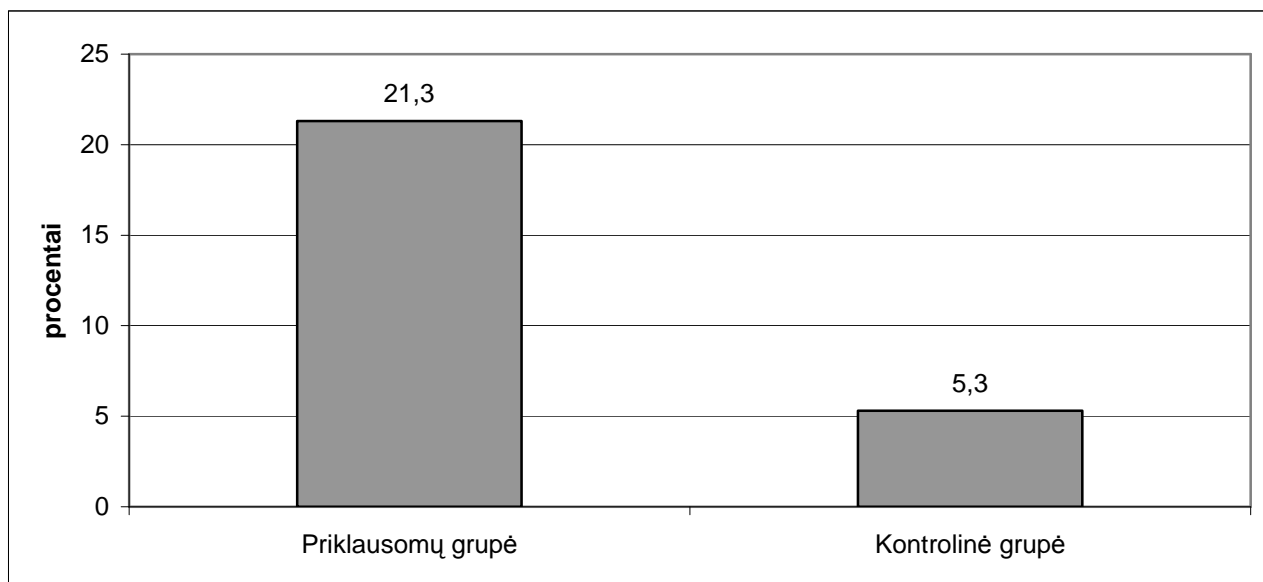

6 pav. Prisiminimų, kuriuose tyrimo dalyviai pateikia save kaip sąmojingą, linksmą, skirtumas (%) tarp kontrolinės ir priklausomų grupių (N = 9).

Priklausomi dažniau nei kontrolinė grupė pasakoja apie save kaip susikontroliuojančius (pvz., „Jeigu būnu namuose, o daug kur yra nueiti. Aš noriu eit, kažkur kažką daryt, bet pasirinkau tokį gyvenimą, šeimos, kaip ir negaliu, bet norisi eiti...“(NC, 28m.), tačiau yra ir priešingai – priklausomi daugiau nei kontrolinė grupė kalba apie save kaip nesukontroliuojančius (pvz., „<...> išvažiavom į Angliją užsidirbt pinigų vestuvėm. Anglijoj pradėjau vartot. Jinai sužinojo. Mečiau. Paskui vėl pradėjau. Vėl mečiau. Vėl pradėjau. Vėl mečiau. <...>. O paskui nežinau, atsibodo žiūrėt, kaip jinai kankinasi, tiesiog paėmiau, sudėjau jos daiktus, atidariau duris ir sakau: “fsio, karoče, gali būt laisva” (LE, 26m.). Kontrolinės grupės prisiminimuose šių kontekstų nebuvo (11 lentelė). Priklausomų grupėje išsiskiria ir savęs kaip atmesto, įskaudinto kontekstas (pvz., „buvau piktas, kai draugas išdavė mane dėl kaifo“ (GJ, 27m.); „ <...> pykau ant žmonių, ant tos pačios motinos, sesės, aš nesuprasdavau, kodėl taip ant manęs pyksta, juk ligonis esu...nesuprasdavau, kad jos nori man padėti... nususukdavo nuo manęs, kad bandyčiau savarankiškai spręst viską, išvarydavo iš namų.“(CN, 25m.).

Paskutinis kontekstas, kurio pasireiškimą tarp tyrimo dalyvių grupių išsiskyrėme, yra „kalba apie santykius su svarbiais, reikšmingais jam asmenimis“ kontekstas (pvz., „turiu brolių dvyinį, tai jis nusprendė nebesimokyti visiškai. Ant visko padėt. Tai tada buvau labai supykęs tą dieną. Kai sužinojau, kad jis ten metus kartos kursą. Tai tada tiesiog susimušom. Tai tą dieną buvau piktas,

per daug piktas“ (EJ, 23m.)), kur priklausomi pateikė daugiau prisiminimų su šiuo kontekstu nei kontrolinės grupės tiriamieji (7 pav.) (pvz., „<...> kaime buvau ir senelis atsimenu mane vežiojo su motociklu. Mano svajonė buvo, kad mane pavežiotų. <...> Pirmą kartą tai puikiai atsimenu. Aš visą laiką jo prašydavau prašydavau, bet sakydavo, mažas, čia dar nukrisi, neišsilaikysi. Tai labai atsimenu, kad prašiau ir vieną kartą mane pavežiojo. <...>.“ (PA, 24m.)).

7 pav. Prisiminimų, kuriuose yra kontekstas „kalba apie santykius su svarbiais, reikšmingais jam asmenimis“ skirtumas (%) tarp kontrolinės ir priklausomų grupių (N = 21).

Priklausomų grupės papasakotų prisiminimuose taip pat nemažai kalbama apie santykius su tėvais (pvz., „<...> vieną dieną motina mane kelia ir sako „važiuojam, su psichologu pašnekėsime“. Nu ir fsio – nuvežė mane į detoksą, tą pačią dieną uždarė ir nežinau, po dienos aš pasijaučiau iš tikrųjų džiugiai, kad pagaliau viskas baigėsi.“ (LE, 26m.)), o mažiausiai – apie santykius su draugais, tuo tarpu kontrolinės grupės pateiktuose prisiminimuose daugiausia pasakojimų apie santykius su draugais (pvz., „Mes nuėjome ant Gedimino pilies. Gėrėme vyną. Šnekėjome niekus. Ir kaip buvo faina, kai tu šneki niekus, apie nieką negalvoji, o visi tik iš to pasijuokiam, nes šiais laikais... <...> Labai geras vakaras buvo.“ (AN, 26m.)). Tačiau statistiškai reikšmingų skirtumų nėra (11 lentelė).

3.3. Nurodytų instrukcijų laikymasis pasakojant prisiminimus

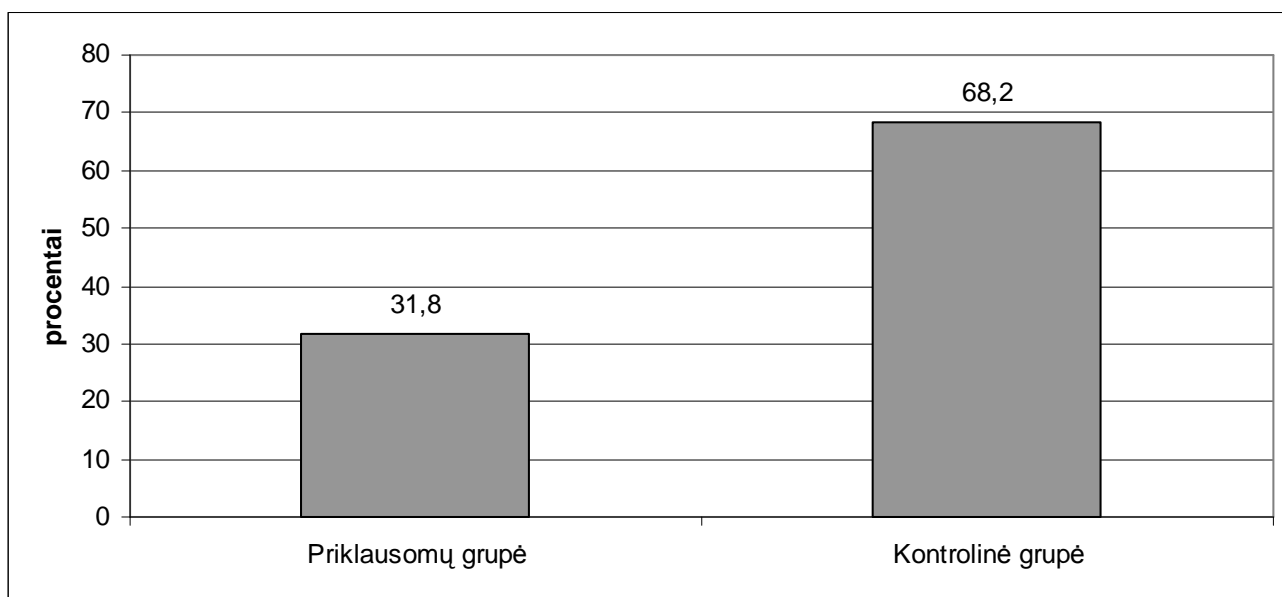
Priklausomi asmenys mažiau laikosi nurodytų instrukcijų nei kontrolinė grupė, o kontrolinė grupė labiau laikosi nurodytų instrukcijų nei priklausomi (12 lentelė).

Iš priklausomų grupės instrukcijų laikomasi trečdalyje prisiminimų, tuo tarpu iš kontrolinės grupės – beveik dvigubai daugiau (68,20%) tiriamųjų prisiminimų atitinka instrukcijas, t.y. pirmasis prisiminimas yra konkretus, o prisiminimai į raktinius žodžius – senesni nei 2 metų) (8 pav.).

12 lentelė. Prisiminimų, kuriuose laikomasi ir nesilaikoma instrukcijų, tarpgrupiniai skirtumai (%).

	<u>Laikosi</u> nurodytų instrukcijų	<u>Nesilaiko</u> nurodytų instrukcijų
Priklausomų grupė	28 31,80%	15 75,00%
Kontrolinė grupė	60 68,20%	5 25,00%
χ^2	32,02	
p	0,00*	

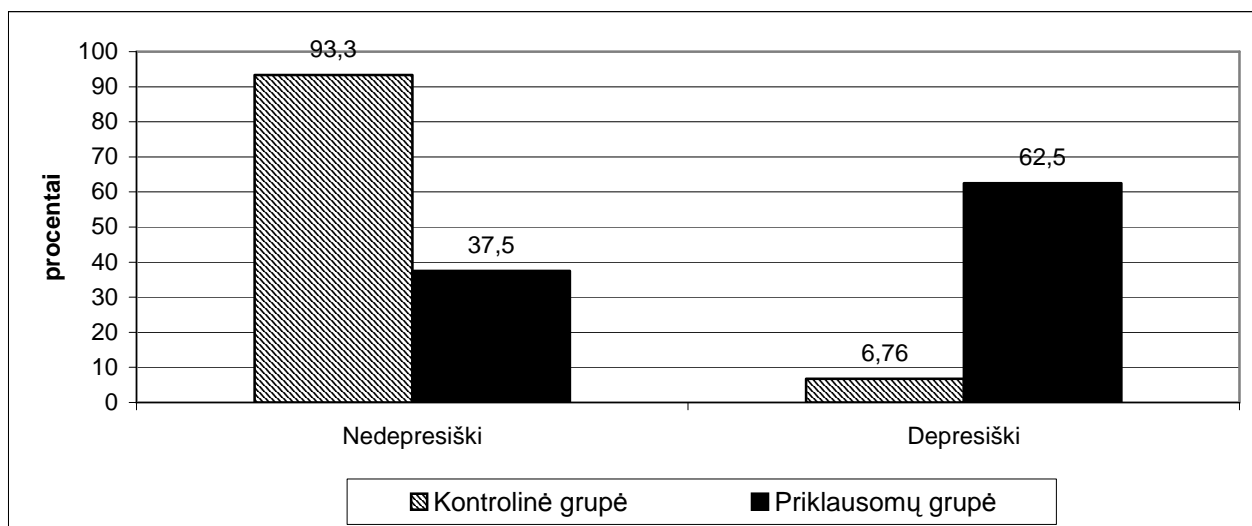
*reikšmingumo lygmuo $p < 0.05$

8 pav. Prisiminimų, kuriuose laikomasi nurodytų instrukcijų, santykis kontrolinėje ir priklausomų asmenų grupėse (%) (N=88).

3.4. Polinkio į depresiją ir priklausomybės sąsajos

Priklausomų grupė depresiškesnė nei kontrolinė (9 pav.). Nustatyta neigiama koreliacija tarp priklausomų tiriamųjų polinkio į depresiją bei kontrolinės grupės depresiškumo ($p=0,01$), taigi yra daugiau depresiškų bei mažiau nedepresiškų klinikinės grupės tiriamųjų nei esančių kontrolinėje grupėje.

9 pav. Priklausomų ir nepriklausomų tyrimo dalyvių skaičiaus (%) pasiskirstymas suskirstius į depresiškus ir nedepresiškus, remiantis depresyvumo skale.

4. REZULTATŲ APTARIMAS

4.1. Pirmųjų prisiminimų ypatumai

Tyrimo metu surinkti beveik du šimtai autobiografinių prisiminimų. Tyrimo dalyviai noriai pateikė prisiminimus, dalinosi savo patirtais įvykiais bei emocijomis. Pirmųjų, ankstyvųjų spontaninių prisiminimų buvo surinkta 31, o prisiminimų į emocinius raktinius žodžius – 155. Visi jie buvo sukoduoti.

Vienas pirmųjų šio tyrimo uždavinių buvo palyginti priklausomų ir nepriklausomų nuo narkotinių medžiagų asmenų prisiminimų vertinimus: skiriasi ar nesiskiria, kaip savus prisiminimus vertina priklausomi ir kontrolinė grupės. Lyginant pirmųjų prisiminimų subjektyvius vertinimus, skirtumų nebuvo rasta. Tyrimų, kuriuose būtų lygintas priklausomų ir sveikų asmenų prisiminimų subjektyvus vertinimas, dar nėra, todėl nebūtų galima drąsiai teigti, jog šis rezultatas patikimas.

Analizuojant ankstyvuosiuose prisiminimuose išsiskiriančius kontekstus, išskyrėme „kalba apie narkotikų vartojimą/ būseną pavartojus/ apsvaigimą“ kontekstą (Pvz., „*Man pirmas prisiminimas liko, kai mano tėvas vedasi mane į savo dirbtuvę (jisai dailininkas). Va. Ir jis ten verdasi širkę. Aišku aš tada nesupratau, aš tik paskui...bet aš vat tą prisimenu. Paskui jisai paišė ten, nu žodžiu. O paskui mane motina išsivedė, apsiuosčiusį lengvai acetono. Tai toks mano pirmas prisiminimas – tėvo dirbtuvė*“(FK, 25m.); „ <...> gal penktaj klasėj buvo, ar šeštoj, tiksliai neprisimenu, kai važiuom su visa klase į Palangą. Mokytoja sakė paimti tik maisto, savo valgyt ir gert...Nežinau, aš tada visą kuprinę vyno prisikroviau, alaus skarbonkių su savim. <...> Kada važiuom neatsimenu, ten pusę kelio atsimenu, paskiau pakėlė mane Palangoj tiktai...“ (LE, 26m.)): priklausomi asmenys reabilitacijos metu yra labiau linkę spontaniškai prisiminti tokius įvykius, kurie būtų vienaip ar kitaip susiję su apsvaigimu ar narkotikų vartojimu (de Oliveira *et al*, 2007). Tai būtų galima aiškinti tuo, jog priklausomi nuo narkotinių medžiagų asmenys yra patyrę įvykių, veikiančių savęs suvokimą, dėl kurių susiformuoja su priklausomybe susijusios kognityvinės schemos (Beck, 2005), nulemiančios šių spontaninių prisiminimų atitinkamą turinį. Kita vertus jie nurodo į jau susiformavusius elgesio modelius (Adler, 2008), taigi prisiminimų turinyje išvelgiamas dominuojantis asmens pasirinkimas (Nelson, 1990)

Kita vertus, tikėtina, jog šiuose prisiminimuose atsispindi ir esamas poreikis ar troškimai (Conway, 2000). Žinant, jog prisiminimai ne visada atspindi realiai įvykusius nutikimus, jog pasakojamas turinys gali būti ir išgalvotas (Bruhn, 1992; Loftus, Davis, 2006), būtų galima teigti, jog pasakojami prisiminimai apie tai, kas siejasi su šiandiena ir patiriamais norais.

4.2. Prisiminimų į raktinius žodžius ypatumai

4.2.1. Sąsajos tarp priklausomybės ir neigiamo prisiminimų vertinimo

Remiantis Bruhn (1992a, 1992b) galima teigti, jog be ankstyvųjų prisiminimų daug informacijos suteikia „nukreiptiniai“ prisiminimai, arba kitaip – prisiminimai į emocinius raktinius žodžius. Taip yra jau vien dėl to, kad pagal kognityvinę-suvokimo teoriją, ne tik patys ankstyvieji nutikimai turi įtakos žmogaus nuostatoms, požiūriui, bet ir per visą gyvenimą sukauptą patirtis, ryškūs ir reikšmingi įvykiai prisideda prie ateities formavimo (D'Argembeau *et al*, 2006), be to, suaugusio žmogaus problemoms, neišspręstiems klausimams artimesni tie praeities įvykiai, kurie nutiko vėliau nei ankstyvoje vaikystėje, pvz., išsilavinimo įgijimas, tėvų netektis, santuoka ir pan. (Bruhn, 1990).

Analizuojant kaip priklausomi asmenys vertina savo papasakotus prisiminimus į raktinius žodžius, pastebėta, jog jie neigiamiau vertina savo prisiminimus į neigiamus raktinius žodžius nei kontrolinės grupės tiriamieji (Hafner *et al*, 1988). Kontrolinė grupė labiausiai šiuos prisiminimus linkusi vertinti neutraliai, tuo tarpu priklausomi – itin neigiamai. Labiausiai išsiskyrė prisiminimų į neigiamą žodį „PIKTAS“ vertinimai: priklausomi šiuos prisiminimus vertino labai neigiamai, o kontrolinė – labiau neutraliai. Remiantis atliktais tyrimais su depresiškais asmenimis, kuriuose teigiama, jog depresiški asmenys neigiamiau vertina savo prisiminimus (Williams, 1999) būtų galima teigti, jog galbūt tokiam prisiminimų vertinimui įtakos turėjo priklausomų asmenų išryškėjęs polinkis į depresiškumą. Tačiau šiuo atveju neigiamiau turėtų būti vertinami ir prisiminimai į teigiamus raktinius žodžius, tačiau to nenustatyta.

Kita vertus, tiriant įvairius kitus, ilgalaikius sutrikimus (pvz., Elvevåg *et al*, 2003), pastebėta, jog prisiminimai gali būti vertinami ir teigiamai, jeigu jie papasakoti pateikus teigiamą raktinį žodį. Priklausomi asmenys, skirtingai nuo kontrolinės grupės, savo neigiamus prisiminimus gali vertinti ir dėl to, jog turi susiformavę disfunkcines kognityvines schemas (Beck, 2005), jog pasaulis yra priešiškas, todėl nuolat yra linkę manipuliuoti (Bulotaitė, 1998), taigi ir prisiminimai vertinami kraštutiniškai: jei teigiami prisiminimai, tai vertinimas labai teigiamas, jei neigiami prisiminimai, tai vertinimas vien neigiamas (pvz., DM, 28).

Ankstesniuose tyrimuose pastebėta, jog prisiminimų į raktinį žodį „PIKTAS“ vertinimai gana nevienareikšmiai (Selmistraitytė, 2007), o šio tyrimo metu nustatyta, jog prisiminimai į raktinį žodį „PIKTAS“ priklausomos grupės vertinti vien neigiamai. Tai gali rodyti tai, jog priklausomi asmenys labiau sureikšmina papasakotus įvykius, šie prisiminimai arba patys įvykiai jiems buvę intensyvesni (Christianson, 1995), nei kontrolinės grupės (pvz., „*Piktas tai nežinau, ant savęs, kad pabandžiau heroino. Gerai prisimenu pirmą kartą. Turėjau tokią pažįstamą, draugę, ji atėjo pas*

mane, paprašė pinigų, aš paklausiau, kam jai reikia, o ji pasakė, kad ji nori nusipirkti kaifo. Sakau, duosiu pinigų, jeigu ir man atneši. <...>. Nu aš ją įtikinau. Ir pabandžiau, ir man patiko... ir nuo to karto iš kart pradėjau vartot. Nebuvo, kai vieni pabando, po mėnesio dar kartą pabando, aš pabandžiau iš karto ir pradėjau kiekvieną dieną vartot heroiną. “(IH, 26 m.).

4.2.2. Priklausomybė ir prisiminimų neapibrėžtumas

Šio tyrimo metu nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas tarp priklausomų ir nepriklausomų asmenų atgamtų neapibrėžtų prisiminimų skaičiaus. Priklausomi prisimena daugiau neapibrėžtų prisiminimų nei neturintys priklausomybės, jiems sunkiau papasakoti konkrečius įvykius iš savo gyvenimo (de Oliveira *et al*, 2007; D'Argembeau *et al*, 2006; Mackinger *et al*, 2004) (pvz., „*Kai oras blogas būna, liūdna būna. Daug kartų taip buvo, vat oras blogas, pinigų nėra, nieko nėra, niekam nereikalingas ir išvis liūdna ir ką, pasaulio pabaiga. Buvo dažnai taip*“ (MD, 30 m.)). Išskirti vieno kurio nors pobūdžio prisiminimų (prisiminimų į teigiamus ar neigiamus raktinius žodžius ar kiekvieną žodį atskirai) negalima, tačiau matyti akivaizdi tendencija prisiminti neapibrėžčiau. Tai taipogi gali būti siejama su depresiškumu (Williams, 1999, Mackinger *et al*, 2004) arba tai gali būti ir ilgalaikio narkotikų vartojimo neurologinė pasekmė (Montgomery, Fisk, 2007; D'Argembeau *et al*, 2006). Nors ir ženkliai mažiau, tačiau konkrečių prisiminimų priklausomos grupės tiriamieji papasakojo. Taip yra dėl to, kad paprastai gerai įsimenami svarbūs, reikšmingi įvykiai (Magno, Allan, 2007) (jie gali būti tiek teigiami, tiek neigiami), taipogi geriausiai atgaminami tie prisiminimai, kurie siejasi su esama situacija, patiriamomis problemomis, neišspręstais klausimais (Bruhn, 1990). Tai neprieštaruoja autorių, kurie tyrė šį reiškinių, gautiems duomenims (de Oliveira *et al*, 2007; D'Argembeau, 2006).

Pagal afektų reguliavimo hipotezę (Williams, 1996), prisiminimų neapibrėžtumas siejamas su neigiamais išgyvenimais, taigi, išmokstama vengti skausmingų emocijų, kurios būtų išgyvenamos vėl prisiminus konkrečius autobiografinio patyrimo aspektus. Ilgainiui savų prisiminimų paieška apribojama, todėl dažniau prisimenama abstrakčiai, neapibrėžtai (Kleim, Ehlers, 2008).

Nustatyta, jog asmenys, turintys įvairių sutrikimų, ne tik sunkiau atgamina konkrečius prisiminimus, bet ir turi sunkumų sprendami socialines problemas, dalyvaudami socialinėje veikloje ar net įsivaizduodami ateitį (D'Argembeau *et al*, 2006; Klein *et al.*, 2004; D'Argembeau *et al*, 2006; Montgomery *et al*, 2007). Tai būtų galima sieti ir su priklausomybe.

4.2.3. Prisiminimų į raktinius žodžius kontekstų ypatumai

Priklausomų asmenų papasakotuose prisiminimuose išskyrėme 11 kontekstų (*„kalba apie narkotikus, jų gavimą“*, *„kalba apie narkotikų vartojimo pasekmes“*, *„kalba apie narkotikų vartojimą, būseną pavartojus ar apsvaigimą“*, *„kalba apie narkomanus draugus, artimuosius, pažįstamus, mini juos“*, *„kalba apie pastangas nevartoti, buvimą blaiviu“*; *„atmetimas, atstūmimas“* ir *„nepasitikėjimas, nepatikimumas“*; save pateikia kaip *„susikontroliuojanti“*, *„atmesta, palikta, įskaudinta“*; *„kalba apie santykius su svarbiais, reikšmingais jam asmenimis“* ir visiškai nekalba apie save, kaip *„sąmojinga, linksma“*). Visi šie kontekstai buvo suskirstyti į stambesnes kategorijas: „priklausomybės“, „jausmų“, „savęs suvokimo/ pateikimo“ bei „tarpasmeninių santykių“.

Priklausomybės kategorijai priklauso 5 pirmieji pateikti kontekstai (*„kalba apie narkotikus, jų gavimą“*; *„kalba apie narkotikų vartojimo pasekmes“*; *„kalba apie narkotikų vartojimą, būseną pavartojus ar apsvaigimą“*; *„kalba apie narkomanus draugus, artimuosius, pažįstamus, mini juos“*; *„kalba apie pastangas nevartoti, buvimą blaiviu“*). Visų jų priklausomų grupės tiriamieji pateikė savo prisiminimuose daugiau nei kontrolinės grupės tiriamieji. Konteksto *„kalba apie pastangas nevartoti, buvimą blaiviu“* pavyzdys iš priklausomų grupės: *„Gražu buvo, kai aš tikrai turėdamas problemą su narkotikais nevartojau metus ir aštuonis mėnesius. Labai gražus gyvenimas buvo, tikrai. Prieš du metus čia. Gražu viskas, ir darbas džiugina, ir su motina santykiai beveik idealūs, su šeima, nu tikrai gražu buvo.“* (CN, 25 m.). Kontrolinėje grupėje taipogi buvo vienas prisiminimas su šiuo kontekstu: *„Mes nuėjome ant Gedimino pilies. Gėrėme vyną. Šnekėjome niekus. Ir kaip buvo faina, kai tu šneki niekus, apie nieką negalvoji, o visi tik iš to pasijuokiam, nes šiais laikais... <...> Labai geras vakaras buvo. Aš stengiuosi, kad tie vakarai tokie vis būtų. Dabar ir be alkoholio galima.“* Grindžiant šį gautą rezultatą kognityvine-suvokimo teorija (Bruhn, 1990, 1992a, 1992b), galima teigti, jog buvimas blaiviu yra aktualesnis neišspręstas klausimas rehabilitacijoje esančiam, nei nesigydančiam. Siejant tai su įgytomis disfunkcinėmis schemomis (Beck, 2005), būtų galima manyti, jog papasakotu prisiminimu siekiama manipuluoti, pagražinti buvusią situaciją ir pastangas blaivėti, kadangi aplinkiniai laikomi priešiškais, nepriimančiais (Bulotaitė, 2004).

Kiti išryškėję priklausomybės kontekstai – *„kalba apie narkotikus, jų gavimą“*; *„kalba apie narkotikų vartojimo pasekmes“*; *„kalba apie narkotikų vartojimą, būseną pavartojus ar apsvaigimą“*; *„kalba apie narkomanus draugus, artimuosius, pažįstamus, mini juos“* – taipogi dažnesni priklausomų grupės prisiminimuose nei neturinčiųjų priklausomybės. Jau seniau, tiriant ankstyvuosius priklausomų nuo alkoholio asmenų prisiminimus pastebėta, jog jiems būdingas su priklausomybe ar vartojimu susijęs turinys (Hafner *et al*, 1988). Tai galima aiškinti tuo, jog narkotikų vartotojai daugiau yra susidūrę su šiomis situacijomis, jos buvusios jiems svarbios (Bulotaitė, 2004; Reith, 1999) (pvz., *„Buvau piktas, kai draugas išdavė mane dėl kaifo.“* (GJ, 27

m.); „Prisimenu tuos laikus, kai dar nevarčiau heroino pavyzdžiui, su klasiokais Vingio parke ten gerdavom, žolę rūkydavom, pati pradžia vartojimo. Linksmi leidom laiką. Ir gana dažnai ir linksmi, va...“ (JG, 23 m.). Kontrolinės grupės tiriamieji labiau pasakoja tas su priklausomybės kontekstu situacijas, kurios nutikusios ne jiems patiems, o aplinkiniams, artimiesiems (Steffenhagen, 1974)(pvz., „Brolis. Jis turi priklausomybę, todėl visada situacijos su juo būna nemalonios. Na buvo jo gimtadienis trisdešimtas ir ten vienas dėdė linkėdamas išsireiškė kažkaip, kad maždaug jau kaip ir laikas subręsti, tai jis kaip supyko, kaip jis ten ardės. Buvo iki to laiko dvi savaitės neišsiblaivęs, tai nežinau, kaip jis ten išgirdo, ką ten jam sakė, tai labai stipriai sureagavo. Na ir pamenu, kad man buvo labai liūdna. Tiesiog, kad mano brolis taip...“ (KD, 27 m.).

Jausmų kontekstai, išskirti, kaip pasireiškiantys labiau priklausomų asmenų prisiminimuose, buvo du: „atmetimas, atstūmimas“ (pvz., „Kai prieš savaitę atvažiavau į reabilitaciją. Ir motina, ir tėvas, ir žmona, ir aš pats noriu, labai norėjau sustot, pažiūrėt naujo gyvenimo. Vieną kartą atvažiavau ir manęs nepriėmė“ (NC, 28 m.) ir „nepasitikėjimas, nepatikimumas“ (pvz., „kai nepasitiki, o tu nori įaiškinti, paaiškinti, o tavim netiki. Sakau, aš galiu nevertot, o manim netiki! Artimieji netikėjo. Už tai, kad pas mane toks atkrytis buvo... aš kaip vartojau, po pirmo karto praradau pasitikėjimą visų, bet aš mečiau, šešerius metus nevarčiau, bet po to vėl pradėjau. Kai buvau blaivas ilgai žmonės pradėjo pasitikėt, stengiausi laikytis žodžio, bet buvo, kurie niekaip negalėjo pasitikėt. Tu stengiesi, viską, o ten...“ (OB, 31 m.). Šie kontekstai glaudžiai siejasi su priklausomo asmens realybe: paaiškėjus, jog jis priklausomas jį aplinkiniai atstumia, jo pradama vengti ar net bijoti; taipogi juo pradama nebesitikėti (Bulotaitė, 1998, 2004; May, 2004).

Savęs suvokimo/ pateikimo kontekstai, kurie buvo išskirti dažniau priklausomų tiriamųjų prisiminimuose – tai savęs pateikimas kaip „susikontroliuojančio/ nesusikontroliuojančio“, „atmesto, palikto, įskaudinto“ – visa tai siejasi su anksčiau išskirtais jausmų kontekstais. Prisimindami atmetimo, nepasitikėjimo situacijas, tiriamieji save apibūdina kaip įskaudintą, paliktą ar atmestą (Hafner *et al.*, 1988, Steffenhagen, 1974). „Susikontroliavimo“ kontekstas dar būtų galimas skirti į dvi grupes: „kalba apie save, kaip susikontroliuojantį“ (pvz., „Jeigu būnu namuose, o daug kur yra nueiti. Aš noriu eit, kažkur kažką daryt, bet pasirinkau tokį gyvenimą, šeimos, kaip ir negaliu, bet norisi eiti...“ (NC, 28 m.)) bei „kalba apie save kaip nesusikontroliuojantį“ (pvz., „<...> Anglijoj pradėjau vartot. Jinai (draugė) sužinojo. Mečiau. Paskui vėl pradėjau. Vėl mečiau. Vėl pradėjau. Vėl mečiau. <...>. O paskui nežinau, atsibodo žiūrėt, kaip jinai kankinasi, tiesiog paėmiau, sudėjau jos daiktus, atidariau duris ir sakau: „ gali būt laisva“ (LE, 26 m.)). Abu šie kontekstai priklausomų grupės prisiminimuose išskiriami dažniau nei kontrolinės grupės prisiminimuose. Susikontroliavimo aspektas svarbus besigydančiam nuo priklausomybės asmeniui, siekiančiam pradėti kontroliuoti savo elgesį (Buhringer *et al.*, 2008a, 2008b). Tai, jog vieną

prisiminimuose akcentuojamas gebėjimas susikontroliuoti, o kitų priešingai – negebėjimas, priklausyti gali nuo įvairių asmeninių veiksnių, lūkesčių ar įsitikinimų (Alemagno, 2009).

Trečias savęs suvokimo/ pateikimo kontekstas, kurio pasireiškimas statistiškai reikšmingai skyrėsi tarp grupių – savęs pateikimas, kaip sąmojingą, linksmą. Priklausomi rečiau save apibūdina tokiu nei kontrolinės grupės tiriamieji. Pavyzdžiui, prisiminimas „*Buvo linksmiausia, kai mes prieš kokį porą trejetą metų gal ten, kai su broliu tėčiui pasakojom, ką mes vaikystėj išdarinėjom. Niekas nežinojo, tai buvo paslaptis. Tėčio akys buvo „tokios“. Klausė ten. Susisprogdint galėjot, sako. O mum kiek laimės tada buvo.*“, papasakotas vieno tiriamojo iš kontrolinės grupės. Galbūt taip yra, kadangi priklausomi asmenys reabilitacijos metu siekia prisitaikyti prie naujų aplinkybių, sąlygų, užmezgamų naujų ryšių, todėl vengia kalbėti apie, jų manymu, nerimtus ir nereikšmingus dalykus (May, 2004). Taipogi tai gali būti ir jau minėtų turimų disfunkcinių kognityvinių schemų išraiška (Beck, 2005), kad aplinkiniai, tyrėjai, reabilitacijos personalas yra priešiški nusistatę, jie vertina priklausomus asmenis (Alemagno, 2009), todėl yra labai svarbu pasirodyti kuo rimčiau, nepasakojant linksmų istorijų.

Paskutinis kontekstas, kuris dažniau pasireiškia ir buvo išskirtas iš priklausomų grupės papasakotų prisiminimų, yra apie tarpasmeninius santykius - „*kalba apie santykius su svarbiais, reikšmingais jam asmenimis*“, pvz., „*<...> ir buvo pas mane dėdė, kuris bandydavo auklėt, tėvas prašė, kad padėtų auklėt motinai, būdavo, kad ir mušdavo. Bet kai mušdavo, aš dar blogiau darydavau.*(CN, 25 m.)“. Ankstesniuose tyrimuose pastebėta, jog priklausomi asmenys atgamina mažiau prisiminimų apie tarpasmeninius santykius (Hafner *et al*, 1988; de Oliveira *et al*, 2007). Buvo keliamos prielaidos, jog tai, kad prisiminimuose nėra minimi žmonės, irgi yra rezultatas ir reiškia susirūpinimą tarpasmeniniais santykiais, kylančias su tuo susijusias problemas (Hafner *et al*, 1988). Šio tyrimo metu atlikti pastebėjimai neprieštarautų ankstesnių tyrimų logikai.

4.3. Tyrimo ribotumai ir gairės tolesniems tyrimams

Imtis. Ištirti buvo tik 16 priklausomi vyrai, o kontrolinėje grupėje buvo 15 dalyvių. Norint pasiekti geresnių rezultatų, derėtų praplėsti imtį. Taip būtų surinkta daugiau ankstyvųjų spontaninių prisiminimų, kas suteiktų galimybę plačiau juos paanalizuoti. Taipogi tirti buvo tik reabilitacijoje esantys vyrai, taigi gauti duomenys negali būti pritaikomi nesigydančių imčiai. Be to tirti buvo tik vyrai, ateityje derėtų plačiau paanalizuoti ir moterų autobiografinių prisiminimų ypatumus.

Metodai. Pasirinktas tyrimo metodas, kai tyrimo dalyviai turėjo pateikti prisiminimus į penkis raktinius emocinius žodžius, atspindinčius teigiamą bei neigiamą emocijas. Originaliame autobiografinės atminties teste (AMT) yra po penkis teigiamos ir neigiamos emocijų žodžius, taip pat yra atlikta tyrimų ir su dar daugiau raktinių žodžių. Kiekvienoje kalboje emocinio turinio

žodžiai skiriasi, taigi yra sunku parinkti tinkamus, tokius, kurie tiksliausiai nukreiptų į atitinkamo turinio prisiminimus. Lietuvių kalboje taip pat sunku rasti visiškai teigiamų ar visiškai neigiamų žodžių, apibūdinančių emociją. Ateityje būtų gerai pabandyti atlikti tyrimą su daugiau žodžių arba atlikti spontaninių prisiminimų tyrimus, nepateikiant jokių žodžių. Taipogi kontekstų kodavimo sistema buvo pasirinkta remiantis keleto autorių atliktų tyrimų rezultatais. Tyrimo pakartojimas leistų tiksliau įvertinti išskirtus atminties kontekstų ypatumus.

Kiti veiksniai. Ne vien priklausomybės sutrikimas galėjo lemti gautus rezultatus. Kiekvieną asmenį galėjo veikti įvairūs šalutiniai poveikiai, kurie įvertinti nebuvo, pvz., nerimastingumas, patiriamas potrauminis stresas, išgyvenama baimė ir pan. Ateityje atliekant panašius tyrimus vertėtų atsižvelgti ir į kitus faktorius, turinčius įtakos autobiografiniams prisiminimams. Šalutinio poveikio galėjo turėti pats tyrėjas, tiriamieji galėjo būti suinteresuoti vienaip ar kitaip pasakoti savo prisiminimus, siekdami įsiteikti, šokiruoti ar pan.

IŠVADOS

1. Priklausomų nuo narkotinių medžiagų asmenų reabilitacijos metu, palyginti su neturinčiais priklausomybės asmenimis, autobiografiniai prisiminimai yra neapibrėžtesni, jiems sunkiau atgaminti konkrečius prisiminimus.
2. Priklausomų nuo narkotinių medžiagų asmenų autobiografinių prisiminimų ankstyvųjų vaikystės prisiminimų ir prisiminimų į teigiamus raktinius žodžius neigiamumo-teigiamumo vertinimai nesiskiria nuo priklausomybės neturinčių asmenų prisiminimų vertinimų, tačiau į raktinį žodį „Piktas“ priklausomi asmenys pateikia daugiau neigiamų prisiminimų.
3. Priklausomų nuo narkotinių medžiagų asmenų autobiografiniuose prisiminimuose, palyginti su priklausomybės neturinčių asmenų prisiminimais, išryškėjo šie ypatumai:
 - 3.1. Priklausomų asmenų tiek ankstyvųjų vaikystės prisiminimų turinyje, tiek prisiminimuose į pateiktus raktinius žodžius, reikšmingai daugiau yra priklausomybės konteksto (narkotikų vartojimas, apsvaigimas, narkomanai draugai, pastangos blaiviai gyventi);
 - 3.2. Priklausomų asmenų prisiminimuose yra daugiau emocinio atmetimo, nepasitikėjimo, kontrolės problemų.

LITERATŪRA

1. Abbema D., Bauer J. P. Autobiographical memory in middle childhood: recollections of the recent and distant past // *Memory*, 2005, 13, 8, P. 829-845.
2. Adler A. *Žmogaus pažinimas*. 2008, Vilnius: Vaga.
3. Alemagno S.A., Stephens P., Shaffer-King P. et al. Prescription drug abuse among adolescent arrestees: correlates and implications // *Journal of correctional health care*. 2009, 15 (1), P. 35-46.
4. Andersson G., Boethius S. B., Svirsky L. et al. Memories of significant episodes in child psychotherapy: An autobiographical memory approach // *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*. 2006, 79, P. 229–236.
5. Barnhofer T., de Jong-Meyer R., Kleinpass A., Nikesch S. Specificity of autobiographical memories in depression: An analysis of retrieval processes in think-aloud task // *The British Journal of Clinical Psychology*. 2002, 41, p. 411-416.
6. Beck A. T. *Kognityvinė terapija ir emociniai sutrikimai*. Vilnius: Recta, 2005.
7. Brewer W.F. What is recollective memory // *Remembering Our Past: Studies in Autobiographical Memory* (Ed. Rubin D. C.), Cambridge, 1995, P. 19-66.
8. Brewin C. R. *Posttraumatic stress disorder: Malady or myth?* New haven&London: Yale University press, 2003.
9. Brewin C. R., Dalgleish T. Autobiographical memory and emotional disorder: A special issue of *Memory* // *Memory*. 2007, 15 (3), p. 225-226.
10. Bruhn A.R. Cognitive-perceptual theory and the projective use of AM // *Journal of personality assessment*. 1990, 55, P. 94-114.
11. Bruhn A.R. *Earliest childhood memories. Theory and applications to clinical practice*. 1990, Vol. 1, New York: Praeger.
12. Bruhn A.R. The early memories procedure: A projective test of autobiographical memory. Part 1 // *Journal of personality assessment*. 1992, 58 (1), P. 1-15.
13. Bruhn A.R. The early memories procedure: A projective test of autobiographical memory. Part 2 // *Journal of personality assessment*. 1992, 58 (2), P. 326-346.
14. Buhringer G. Wittchen H. U. et al. Why people change? The role of cognitive control processes in the onset and cessation of substance abuse disorders // *International Journal of Methods in Psychiatric Research*. 2008, 17(1): P. 4–15.
15. Buhringer G. Wittchen H. U. et al. Editorial: Understanding addiction – mediators and moderators of behaviour change processes: an introduction // *International Journal of Methods in Psychiatric Research*. 2008, 17(1): P. 1–3.

16. Bulotaitė L. Narkotikai ir narkomanija: iliuzijos ir tikrovė. 2004, Vilnius: Tyto alba.
17. Bulotaitė L. Priklausomybių psichologiniai aspektai. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998.
18. Caseley-Rondi G., Gemar M., Segal Z., Depressive Deficits and Bias: A Direct Comparison of Two Implicit Measures of Memory // *Clinical Psychology and Psychotherapy*. 2001, 8, P. 41–48.
19. Christianson S., Safer M. A. Emotional Events and Emotions in Autobiographical Memories // *Remembering Our Past: Studies in Autobiographical Memory* (Ed. Rubin D. C.), Cambridge, 1995, p. 219-243.
20. Clark A.J. *Early Recollections: Theory and practice in counseling and psychotherapy*. 2002. New York, London: Brunner-Routledge.
21. Conway M.A., Pleydell-Pearce C.W. The construction of autobiographical memories in the self memory system // *Psychological Review*. 2000, 107, P. 261-288.
22. Dalgleish T., Yiend J. The Effects of Suppressing a Negative Autobiographical Memory on Concurrent Intrusions and Subsequent Autobiographical Recall in Dysphoria // *Journal of Abnormal Psychology*. 2006, 115, Nr. 3, p. 467–473.
23. D'Argembeau A., Van Der Linden M. et al. Autobiographical memory in non-amnesic alcohol-dependent patients // *Psychological Medicine*. 2006, 36 (12), P. 1707-1715.
24. de Oliveira C. C. C., Scheuer C. I. S., Scivoletto S. Autobiographical and semantic memory of adolescent drug users // *Rev. Psiq. Clín.* 2007, 34 (6), P. 260-265.
25. Elvevåg B., Kerb K.M. et al. Autobiographical Memory in schizophrenia: An Examination of the distribution of memories // *Neuropsychology*. 2003, 17 (3), P. 402–409.
26. Fivush R. The Development of autobiographical memory // *Children's testimony* (ed. Westcott H.L. et al). 2002, John Wiley & Sons Ltd., P. 55-67.
27. Hafner J.L., Fakouri M. E., Chesney S. M. Early recollections of alcoholic women // *Journal of Clinical Psychology*. 1988, 44 (2), P. 302-306.
28. Hardt J., Rutter M. Validity of adult retrospective reports of adverse childhood experiences: review of the evidence // *Journal of child psychology and psychiatry*. 2004, 45 (2), P. 260-273.
29. Hertel P.T., Hardin T. S. Remembering With and Without Awareness in a Depressed Mood: Evidence of Deficits in Initiative // *Journal of Experimental Psychology: General* . 1990, 119 (1), p.45-59.
30. Kleim B., Ehlers A. Reduced Autobiographical Memory Specificity Predicts Depression and Posttraumatic Stress Disorder After Recent Trauma // *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 2008, Vol. 76, No. 2, 231–242.

31. Klein S. B., German T.P., Cosmides L. et al. A theory of autobiographical memory: necessary components and disorders resulting from their loss // *Social Cognition*. 2004, 22 (5), P. 460-490.
32. Kremers I.P., Spinhoven P. et al. Autobiographical memory in depressed and nondepressed patients with borderline personality disorder after long-term psychotherapy // *Cognition and emotion*. 2006, 20 (3/4), P. 448-465.
33. Kuyken W., Brewin C. R. Autobiographical Memory Functioning in Depression and Reports of Early Abuse // *Journal of Abnormal Psychology*. 1995, 104 (4), P. 585-591.
34. Kuyken W., Howell R., Dalgleish T. Overgeneral Autobiographical Memory in Depressed Adolescents With, Versus Without, a Reported History of Trauma // *Journal of Abnormal Psychology*, 2006, 115, Nr. 3, p. 387-396.
35. Lemogne C., Piolino P., Jouvent R., Allilaire J.F., Fossati P. Episodic autobiographical memory in depression: a review // *Encephale*. 2006, 32, Nr 5, p. 781-8.
36. Loftus E. F., Davis D. Recovered memories // *Annual Review of Clinical Psychology*. 2006, 2, P. 469–98.
37. Mackinger, H.F., Leibetseder, M.F., Kunz-Dorfer et al. Autobiographical memory predicts the course of depression during detoxification therapy in alcohol dependent men // *Journal of Affect Disorders*. 2004, 78(1), P. 61-65.
38. Magno E., Allan K. Self-Reference During Explicit Memory Retrieval: An Event-Related Potential Analysis // *Psychological science*. 2007, 18 (8), P. 672-677.
39. May G.G. *Priklausomybė ir malonė*. Vilnius: Katalikų pasaulis. 2004.
40. Manaster G. J., Perryman T.B. Early recollections and occupational choice // *Journal of individual psychology*. 1974, 30, P.232-237.
41. Mansell W., Lam D. A Preliminary Study of Autobiographical Memory in Remitted Bipolar and Unipolar Depression and the Role of Imagery in the Specificity of Memory // *Memory*. 2004, 12, Nr. 4, p. 437–446.
42. Mikailienė R. *Zung savisprendiminės depresijos skalės (SDS) lietuviško vertimo projektas*. 1998. Oakland Universitetas
43. Montgomery C., Fisk J. E. Everyday memory deficits in ecstasy-polydrug users // *Journal of Psychopharmacology*. 2007, 21 (7), P. 709–717.
44. Nelson K. (ed.) *Memory and affect in development*. 1993, Hillsdale.
45. Nelson K. Remembering, forgetting, and childhood amnesia // *Knowing and remembering in your children* (ed. Fivush R, Hudson J. A.). 1990, New York: Cambridge university press, P. 301-316.

46. Park R. J., Goodyer I. M., Teasdale J.D. Effects of Induced Rumination and Distraction on Mood and Overgeneral Autobiographical Memory in Adolescent Major Depressive Disorder and Controls // *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. 2004, 45, 5, P. 996–1006.
47. Piolino P., Desgranges B., Clarys D. et al. Autobiographical Memory, Autonoetic Consciousness, and Self-Perspective in Aging // *Psychology and Aging*, 2006, 21, Nr. 3, p. 510-525.
48. Reith G. In Search of Lost Time Recall, projection and the phenomenology of addiction // Sage. 1999, 8(1), P. 9–117.
49. Selmistraitytė L. Sąsajos tarp depresiškumo ir autobiografinių prisiminimų neapibrėžtumo bei neigiamumo // *Bakalauro darbas*. 2007. VU.
50. Spinhoven Ph., Wekking E. M., Williams J. M. G. et al. Autobiographical Memory in the Euthymic Phase of Recurrent Depression // *Journal of Abnormal Psychology*, 2006, 115, 3, P. 590-600.
51. Steffenhagen R. A. Drug abuse and related phenomena: an Adlerian approach // *Journal of individual psychology*. 1974, 30 (2), P. 238-250.
52. TLK-10 psichikos ir elgesio sutrikimai: klinika ir diagnostika. 1997, Kaunas: Medicina.
53. Tulving, E. Episodic memory: From mind to brain // *Annual Review of Psychology*. 2002, 53, P. 1–25.
54. Williams J. K., Smith D.C., Gotman N. et al. Traumatized Youth and Substance Abuse Treatment Outcomes: A Longitudinal Study // *Journal of Traumatic Stress*. 2008, 21 (1), P. 100–108.
55. Williams J. M. G., Broadbent K. Autobiographical memory in attempted suicide patients // *Journal of Abnormal Psychology*. 1986, Nr. 95, p. 144-149.
56. Williams J.M.G., Healy H.G., Ellis N.C. The Effect of Image ability and Predictability of Cues in Autobiographical Memory // *The Quarterly Journal of Experimental Psychology*. 1999, 52, Nr. 3, p. 555-579.

PRIEDAS Nr. 1

“Instrukcija ekspertams”

Čia sudėti išrašyti prisiminimai: ankstyvieji spontaniški ir nukreiptiniai (direktyvieji)(papasakoti į raktinius žodžius). Kiekvienas prisiminimas turi savo kodą. Į kodavimo lapus, kuriuos gavote, turite pažymėti prisiminimo kodą (jį rasite kitoje prisiminimo pusėje) ir koks tai prisiminimas: pirmasis ar į kurią nors raktinį žodį (į kurią konkrečiai).

Atidžiai perskaitykite prisiminimą po vieną ir užpildykite kodavimo lapą: prie kiekvieno teiginio pažymėkite:

- “TAIP”(tai tikrai pastebite perskaitytame prisiminime),
- “NE” (to tikrai nėra perskaitytame prisiminime, prisiminime yra kaip tik priešingai nurodytam teiginiui/kontekstui)
- arba “N.D.”(jeigu nėra apie tai duomenų, prisiminime išvis apie tai nėra kalbama, dominuoja visai kitkas, tai, kas nėra susiję su nurodytu teiginiu/kontekstu ir pan. arba negalima daryti tokių išvadų iš bendro prisiminimo konteksto, sunku vienareikšmiškai nuspręsti). Neretai reikės gana impresionistiško vertinimo, tačiau svarbu kuo mažiau atitolti nuo to, kas konkrečiai pateikta prisiminime.

Patogiausia vertinti kiekvieną kontekstą atskirai, t.y. perskaityti visus teiginius iš vieno konteksto ir tada žymėti. Laiko skirkite tiek, kiek reikia. Svarbu sužymėti visus prisiminime išvelgiamus aspektus (emocijas, požiūrį ir t.t). Galima daryti pertraukas.

Pastaba:

Pirmasis prisiminimas turi būti konkretus, apie konkretų įvykį, nesitęsusių ilgiau negu viena diena.

Nukreiptiniai prisiminimai gali būti iš viso gyvenimo eigos, tačiau turi būti senesni negu 2 metų.

PRIEDAS Nr. 2

“Koduotės lapas”

Prisiminimo kodas: _____

Prisiminimas (pirmas arba į kurį žodį): _____

Veikėjai Kiek prisiminime dalyvių be pasakotojo	skaičius		
Kiek prisiminime keiksmažodžių, “slengo” išsireiškimų ar pan. Pastaba: Jei nėra – rašyti 0.	skaičius		
Ar laikosi instrukcijų Ar prisiminimas atitinka reikalavimus (yra senesnis nei 2 metai; ar pirmasis prisiminimas konkretus ir pan.). Kai akivaizdžiai matosi, jog instrukcijos nesilaikoma!	Taip	Ne	n.d *
Minimi tik vos pažįstami ar net nepažįstami asmenys	Taip	Ne	n.d
Minimi tik patys artimiausi žmonės (šeimos nariai, geri draugai ir pan.)	Taip	Ne	n.d
Aktyvus Pasakojantysis išsako aktyviai dalyvavęs prisiminime, o ne tik jį stebėjęs iš šono	Taip	Ne	n.d
Vidinė kontrolė Pasakojantysis prisiima atsakomybę už papasakotus įvykius, išsako juos kontroliuojantis	Taip	Ne	n.d
Konkretus Prisiminimas apie konkretų įvykį, netrukusį ilgiau nei vieną dieną	Taip	Ne	n.d
Kontekstai			
<i>Priklausomybės:</i>			
Kalba apie narkotikus/ jų gavimą	Taip	Ne	n.d
Kalba apie narkotikų vartojimo pasekmes	Taip	Ne	n.d
Kalba apie narkotikų vartojimą/ būseną pavartojus/ apsvaigimą (<i>bet kokį</i>)	Taip	Ne	n.d
Kalba apie kriminalus/ kriminalinę veiklą/ kuria užsiėmė pats	Taip	Ne	n.d
Kalba apie kriminalus/ kriminalinę veiklą, kuria užsiėmė pažįstami, artimieji, draugai ar kt. Pastaba: Kriminalas – tai veika, kuri yra numatyta baudžiamajame įstatyme ir už kurios padarymą gresia baudžiamosios teisinės priemonės (sankcijos - kaip bausmė ar kitos)	Taip	Ne	n.d
Kalba apie narkomanus draugus, pažįstamus, artimuosius, mini juos	Taip	Ne	n.d
Kalba apie pastangas nevartoti/ buvimą blaiviu	Taip	Ne	n.d
<i>Jausmų, emocijų:</i>			
<i>Neigiami:</i>			
Atmetimas, atstūmimas	Taip	Ne	n.d
Baimė	Taip	Ne	n.d
Išdavystė	Taip	Ne	n.d
Nepasitikėjimas, nepatikimumas	Taip	Ne	n.d
Nepripažinimas	Taip	Ne	n.d
Neviltis	Taip	Ne	n.d
<i>Teigiami:</i>			
Meilė			
Nusiramminimas, ramybė	Taip	Ne	n.d
Pasitenkinimas	Taip	Ne	n.d
Pasitikėjimas savimi	Taip	Ne	n.d
<i>Pasakotojas save suvokia, pateikia kaip:</i>			

Atsiribojusį, kitonišką	Taip	Ne	n.d
Bejėgį, niekam tikusį, neypatingą, silpną	Taip	Ne	n.d
Bijantį, vengiantį, nesaugų	Taip	Ne	n.d
Įžeidų, išįžeidžiantį, pažeidžiamą	Taip	Ne	n.d
Kaltą	Taip	Ne	n.d
Maištaujantį, neinantį į kompromisus	Taip	Ne	n.d
Pavydų	Taip	Ne	n.d
Provokuojantį	Taip	Ne	n.d
Reikalaujantį, savanaudišką	Taip	Ne	n.d
Užgaulų, skaudinantį kitus, žiaurų, brutalų	Taip	Ne	n.d
Kompetentingą, galintį, sugebantį kažką atlikti	Taip	Ne	n.d
Atsakingą	Taip	Ne	n.d
Bebaimį	Taip	Ne	n.d
Draugišką, geranorišką, bendradarbiaujantį	Taip	Ne	n.d
Globėjišką, rūpestingą, mylintį	Taip	Ne	n.d
Motyvuotą, siekiantį tikslų	Taip	Ne	n.d
Patikimą, sąžiningą	Taip	Ne	n.d
Protinę, supratingą, jautrų	Taip	Ne	n.d
Sąmojingą, linksmą	Taip	Ne	n.d
Simpatišką	Taip	Ne	n.d
Susikontroliuojantį			
Atmestą, paliktą, įskaudintą	Taip	Ne	n.d
Nemylimą, nevertinamą, nemėgstamą	Taip	Ne	n.d
Nesvarbų, stingantį dėmesio, rūpesčio, skriaudžiamą	Taip	Ne	n.d
<i>Tarpasmeniniai santykiai:</i>			
Kalba apie santykius su tėvais	Taip	Ne	n.d
Kalba apie santykius su draugais	Taip	Ne	n.d
Kalba apie santykius su svarbiais, reikšmingais jam asmenimis	Taip	Ne	n.d
Kalba apie kitų žmonių tarpusavio santykius	Taip	Ne	n.d
Išreikštas socialinis interesas Pasakotojas teigia, jog jo gerai savijautai reikalingi kiti žmonės	Taip	Ne	n.d

* n.d. – nėra duomenų

PRIEDAS Nr. 3

Priklausomų grupė: NC, PA, OB, MD, LE, KF, JG, IH, HI, GJ, FK, EL, DM, CN, BO, AP

Kontrolinė grupė: NA, MB, LC, KD, JE, IF, HG, QQ, GH, FI, EJ, DK, CL, BM, AN

Tiriamieji	Prisiminimai
CL	Pirmas prisiminimas: Tarkim prisimenu, kaip mane buvo užpuolęs kalakutas. Mažiau, negu trys metai man tada buvo. Buvau kieme ir vaikščiojo kalakutas ir jis pradėjo staigiai į mane eiti ir aš išsigandau. Aišku, jis prie manęs iki galo nepriėjo, bet aš labai išsigandau. Paskui išėjo mama ir parvedė namo, bet aš buvau labai labai išsigandęs. Seniau to kalakuto nebuvau matęs.
CL	Gražus Vat prisimenu, Kuršių Nerioj kaip degė tokie žibintai labai čiotkai. Buvo labai man gražu tada. Buvo tipo prieš Naujus Metus pasipuošę. Labai gražu buvo. Prieš du metus kažkur taip. Važiavau ten Naujus metus sutikt. Vieną kartą taip tik gyvenime mačiau. Tikrai gražiai atrodė, ten Kuršių Nerioj visi taip vieningai sustatyti tokie raudoni. Važiavom mes ten trise, aš prieš tai naktį nemiegojau, važiavom, iš pradžių lijo, bet kuo toliau važiavom, tuo oras gerėjo, ten perkėloj nieko nebuvo, bet nuvažiavus į Juodkrantę visas grožis prasidėjo.
CL	Liūdnas Liūdna man buvo, kai biškį su studijom neišdegė. Čia prieš du metus kažkur ir buvo. Nu kaip likau kartot kurso. Aij aš ten to viso dalyko tai nelabai gal, ten visokių krūva įvykių, kurie sukėlė tą visą liūdnumą. Ten viens po kito ėjo ir taip gavo, kad nežinai, ką daryt... visas tas dalykas nebuvo, kad per vieną dieną, čia tiesiog tai įvyksta po kažkiek laiko, turi daryt pasirinkimus, nu ir tiesiog renkiesi vieną iš blogesnių dalykų ir tai yra liūdna, kad tu turi daryti tokį pasirinkimą.
CL	Džiugas Tarkim, “welcome party”, kai erasmus’us kažkada sutikinėjom. Buvo labai čiotka tenai. Prisimenu VU vakarėlį. Nuėjom su draugu iš VU ir aš ten nelabai ką pažinojau. Visi kalba angliškai, kažkas priėjo iš lietuvių ir klausia “where are you from?”, tai aš “from Portugal” (<i>juokiasi</i>). Ir per visą tą vakarėlį aš apsimečiau, kad esu tas erasmus studentas iš Portugalijos. Ir ten reikėjo priesaiką duoti : suklupdė visus ant kelių ir reikėjo sakyt, kad vat aš ten toks ir toks iš tokios šalies atvykęs pasižadu ten taip ir taip, tą ir tą universitetui, mentoriams ten ir taip. Tai tie, kurie ten viską žinojau, tai labai juokės. Buvo tikrai juokinga. Tiesiog.
CL	Piktas Aij kažkada tai ant manęs puolė piktas mano šuva. Buvo D. supykęs. Bet čia buvo prieš kokius tris-keturis metus. Tai va, puolė ant manęs, tai tada vos nepritrenkiau su pagaliu. Tiesiog aš ėjau, jam kažkaip tai susišvietė, kad aš einu iš nugaros, jis miegojo ir jis puolė labai.
CL	Linksma Aij prisimenu, kai mes su draugais sėdėjom ant Tauro kalno, gėrėm “alkoholinį” gėrimą Kubuš (morkų ir vaisių sultis) ir staiga jis mums “kalė į galvą” ir nusprendėm mest monetą, kur važiuot, į koki pasaulio kraštą. Nu tai ar pro Lenkijos sieną, ar pro Latvijos sieną. Ir išvažiavom. Pradžioj į Latviją, nes išmetėm monetą. O paskui jau būtų sekantis prisiminimas, kaip dar vieną monetą reikėjo mest: nuvažiavom į Latviją ir matom, kad nėra čia taip įdomu, tai ką darom toliau, tai tada sakom, ar važiuojam toliau ar grįžtam. Ir nusprendėm važiuot tada į Estiją. 2006-04. Ten daug visko buvo, čia neišpasakosi. Na, bet buvo linksma.
DM	Pirmas prisiminimas: Atsimenu, kaip žaidžiau, nebuvo nieko namie. Norėjau pasiekti geležinį kareiviuką ir jis krito ir man akį išmušė. Verkt pradėjau, skaudėjo, kraujas bėgo.
DM	Gražus Gražus darbas gal. Dirbau, darbas pats man patikdavo. Nevartojau išvis. Viskas buvo spalvota, gražu, viskas tenkino. Viešbuty dirbau penkių žvaigždučių, durininku. Čia

	prieš metus. Bosas gražus žmogus buvo.
DM	Liūdnas Laidotuvės. Močiutės. Paveikė kažkaip šitas. Buvo laidotuvės, sunku buvo ten išbūt. Seniai čia buvo.
DM	Džiugus Visada, kai gaunu algą džiugus jaučiuos, galiu kažką, narkotikų nusipirkt. Ta mintis vis tiek džiugi.
DM	Piktas Ant savęs piktas, kai vartoju. Kol neprasidėdavo vartojimas, piktas buvau ant savęs, kad negaliu sustot. Prasideda lomkės, nėra pinigų, tai galvoju, kad nusiritau, kad dar ir lomkės ir pinigų nėra. Tada išvis piktas...dvigubas pyktis.
DM	Linksmas Mano gyvenime kažkaip mažai buvo linksimų įvykių. Gal kai šeimoj kokio šventė, kai visi juokiasi, kalbasi. Susirenka visi nuo jauniausio iki seniausio. Čia retai būdavo, bet būdavo. Pavyzdžiui per Velykas.
QQ	Pirmas prisiminimas: Aš atsimenu apie žaislus, kai sakykim turėjau tokius vadinamąsias dėlionės ir kai aš norėjau gauti ten papildomą... ai bet čia nebuvo pats ankstyviausias. Atsimenu turėjau tokią mašinytę su tokiu laidu ir tuo vadinamu distanciniu valdymu. Tai aš atsimenu, kaip man ją pirkto. Tai tuo metu buvo kažkuri, ne centrinė, parduotuvė, aš net nežinau, kuriame mieste aš buvau, bet, kai mes buvome, mes tiesiog su seneliais apsilankėm vienoje parduotuvėj ir praktiškai aš atsimenu tą tokį etapą, kai iki tol man nei tėvai, nei dar kas nors man nepirkdavo to, ko aš užsinorėdavau, bet čia buvo tas įvykis, kai aš užsinorėjau ir man nupirko, ir nupirko tai, ko aš labiausiai norėjau iš viso to asortimento. Tai čia tas įvykis, kurį aš taip ir atsimenu. Tai ir dabar yra tas, kad tai buvo vienas iš pirmų tų įvykių, kai aš galėjau pasakyti, ko noriu ir man nupirko ir tai buvo tikrai tas daiktas, kurio aš noriu, ne kažkoks kompromisinis. Neatsimenu, kiek man buvo metų, gal šeši, gal septyni, o gal iki mokyklos.
QQ	Gražus Taip, tai aš atsimenu, kai mano tėvai atsikraustė į K. Tai irgi yra pakankamai senas įvykis. Aš atsimenu, kad mes įsikėlėm į tą namą, jisai buvo medinis, toks tokios senos statybos namas, jam dabar apie 70-80 metų, ir man patiko tas pagrindinis svetainės pastatas: aukštos lubos ir nu ta erdvė man patiko. Aš nežinau, ar tai galima pavadinti "gražu", bet aš tiesiog atsimenu, kur aš gyvenau prieš tai, kokioj dėžutėj, ir čia jau man ta erdvė labai patiko. Tai buvo ten tas aprodymas, ir vienam vieni įsidėmėjo dalykai, kitiem kiti, bet man tai maždaug ta erdvė. Prieš mokyklą čia buvo.
QQ	Liūdnas Gali būti iš mokyklos arba darželio renginių. Ten buvo ar tai naujametinis renginys, kai ten tiesiog, ne tai, kad tu negavai dovanų, ko norėjai, bet tie tavo įsivaizdavimai neišsipildydavo. Aš dabar neatsimenu, ar man nepatiko kažkas ten renginio pusėje, ar šiaip iš ceremonijos, bet aš atsimenu kaip vieną pirmųjų, kai po vakaro man nebuvo labai linksmas. Čia turbūt buvo daugiau darželio dalykas.
QQ	Džiugus Aš atsimenu, kaip mano ir dar vienos merginos darbą pirmoj klasėj pripažino, kaip geriausiai parašytą. Tai pavasario semestre buvau vienas iš dviejų, kur ar tai gerai rašė, ar gerai išsprendė. Ir tai buvo pateikta visiem.
QQ	Piktas Galbūt galima priskirti, kai man atrodo mokykloje, kai man rodos matematikoje du iš eilės kontroliniai buvo pripažinti ne tai, kad neigiamai, bet penketais ar šešetais ir buvo toks daugiau pyktis ant savęs.
QQ	Linksmas Atsimenu, kai įstojau ten, kur norėjau, tai čia būtų keturių su puse metų įvykis. Atsimenu, kad mes turėjom tą dalyką, kad sms žinute buvo galima tai sužinoti ar telefonu, tai buvom keli klasiokai susirinkę ir tuo metu, kai yra tas, ta banga, kai vienas sužinojo, kad jau yra rezultatai ir visi tenai puola tikrintis. Tas įvykis, kai sužinojau, kad įstojau ten, kur noriu, man buvo tikrai smagus įvykis.
JE	Pirmas prisiminimas:

	<p>Pala, pagalvosim. Darželio laikus daugiau mažiau atsimenu. Seniausias darželio...toks, kad ryškus būtų, galvoju. Taip tai mėtaus tame laikotarpy. Paskutinius metus geriau prisimenu. Atsimenu, kad vieną kartą buvau tokius vyresnius vaikus buvom primušę, vat prisimenu dabar. Toks įdomesnis variantas buvo. Mūsų daržely, čia buvo galiu pasakyti man atrodo paskutiniai metai daržely, man buvo šeši metai. Prie mūsų iš gatvės ... laukėm tėvų jau, iš gatvės atėjo kažkokie vaikai, pradėjo visus mus stumdyt, mušti, nu ne mušt, bet stumdyt. Auklėtoja aišku neprižiūrėjo mūsų tenai aišku. Reikėjo kažką padaryt. Tai atsimenu susiradau tokį traktorių-mašiną, išsitraukiau galinius ratus, nusiėmiau vieną padangą ir gavosi toks pagalys: ratas rankoj ir geležys išsikišęs. Ir galvoju, jei lys, kaip dėsiu aš jam. Taip ir buvo. Va lindo prie manęs - kaip dėjau, tai persmeigiau kiaurai ranką. Ir pabėgau po to pas auklėtoją, buvau geras prie auklėtojos. Mačiau kaip šitie atėjo ieškoti, su subintuota ranka buvo.</p>
JE	<p>Gražus (ilgai galvoja): Hm. Nelabai net ir kyla...buvo fainas, gražus viešbutis, kai buvom slidinėt čia prieš porą metų žiemą. Viską prisimenu, ką ten tokio. Fainūs kambariai. Nu viešbutis gražus. Pirmą kartą buvo su kortelėm, nematytos durys. Neveikia elektra, ką daryt, o reikia ten įdėt. Valgyt visai skaniai davė.</p>
JE	<p>Liūdnas: Tai čia man mokslai iškart, sesija. Pirma gal labiausiai tokia, be ryšio buvo. Tave visur praspiria arba reikia labai daug išmukt ir tu tingi. Depresija čia daugiau, ir liūdna. Vaikštai nosį pakabinęs. Nieko nenori. Tai man gal ta sesija pirmą, ten matematika, kai buvo reikėjo mokytis... ne očin man šitas patiko... bet gal pirmos sakykim, po to gal ne taip jau sunku. Persilaužt reikėjo, kad tokių dalykų dar nebuvo (prieš 5-6m.).</p>
JE	<p>Džiugus: Žvejyba. Kad ir pati pirmą, pirmą žuvis pagauta didesnė. Čia buvo gal koki dešimt metų atgal. Visos žvejybos man džiugios. Pati pirmą tokia rimtesne. Žvejojom, plėšėm žuvis su tokiais spinningais. Žvejoji ir niekas nekimba, vat chebrai užkimba, o tau ne. Trauki trauki, žiūri, kad meškerė juda. O! Davai!. Su rankom į vandenį...pirmą kartą gyvenime užkibo, tai net nežinai, kaip traukt. Tai va toks adrenalinas.</p>
JE	<p>Piktas: Tai čia direktorius greičiausiai. Viskas blogai, mažai pinigų... standartinis vizitas į skyrų ir viskas blogai, visur priekaištai. Tai va ir toks. Pas mus irgi toks dalykas, kad pas mus viskas blogai, niekad nebūna gerai, nors yra gerai. Bet jeigu jau ateis, tai reiškiats blogai. Kodėl taip yra..? tiesiog taip ir iškyla toks vizitas nemalonus (<i>mano pastebėjimas – gana nesenai įvykiai</i>).</p>
JE	<p>Linksmas Linksmas. Gyvenimas barake. Tikrai buvo linksmas. Žaidimai barake kompiuteriniai per naktis iki ryto. Aplamai tas visas gyvenimas linksmas buvo. Draugai visokie, kiekvienas skirtingai linksmas. Kas daugiau čia. Išskirčiau tą laikotarpį poros metų. Čia buvo pirmas antras kursas. Tada buvo linksmas.</p>
EL	<p>Pirmas prisiminimas: Aš atsimenu, vaikas buvau labai mažas, žaidžiau smėlio dėžėj ir radau aš monetą, labai seną. Neatsimenu kokio, ten prancūziška. Ir vat čia atsimenu. Neatsimenu, kiek man metų buvo, labai mažas buvau, ten daržely ar kur. Ir radau monetą, labai seną. Parodžiau ją dėdei ir jis man pasakė, kad čia labai sena moneta, yra sidabrinė, kada Napoleonas ar kažkoks ten... Bet prisiminimas pats anksčiausias.</p>
EL	<p>Gražus Važiuojom mes neatsimenu kur, prie upės Dunojus. Ar Rumunijoj ar Bulgarijoj... Ir mes važiuojom su mašina ir ten kalnas buvo, kur taip kabo, o apačioj kelias ir mes važiuojom pro ten. Buvo gražu, labai gražu – tas kalnas iš tos pusės ir kur mes važiuojom. Ir keista buvo, ir gražu.</p>
EL	<p>Liūdnas Kalėjime sėdėjau. Vienas kameroj. Buvo liūdna. Daugiau taip man blogai nebuvo. Sėdėjau vieną dieną vienas, pelės per sienas vaikšto, šalta, parašyta kažkaip juodai „apokalipsė“ ir aš vienas buvau visą parą. Man buvo šešiolika metų.</p>
EL	<p>Džiugus Aš „sėdėjau“, o po to išėjau ir mano merga išvažiavo į užsienį. Metus laukiau,</p>

	negalėjom susitikt. Ir labai džiaugiaus, kai susitikom.
EL	Piktas Aš taip nepiktas žmogus, bet jeigu kokia medžiaga veikia, tai būnu piktas. Negaliu prisimint, kad aš piktas, aš visada ramus. Kai blaivus, aš ramus. Ir man pofig, ką ten kas daro ar sako. O piktas dažniausiai būnu, kai neblaivus. Negaliu to prisimint, nes neblaivus būdavau.
EL	Linksmas Atsimenu, mes gyvenom Naujininkuose ir ten daug žmonių mano draugai: ir vyresni, ten ir merginos. Mes važiovom penkios ar šešios mašinos savaitei prie ežero į mišką. Ten šašliką kepėm, ten... karoče ten buvo vat tada linksma. Visi savi. Daugelio jau nebėra gyvų... Tada mes nekaifavom, nu nevartojom narkotikų. Ir vat tada visi geri buvo draugai, tada buvo linksma.
LE	Pirmas prisiminimas: Ryšciausias iš mokyklos laikų, nežinau, gal penktaj klasėj buvo, ar šeštoj, tiksliai neprisimenu, kai važiovom su visa klase į Palangą. Mokytoja sakė paimti tik maisto, savo valgyt ir gert...Nežinau, aš tada visą kuprinę vyno prisikroviau, alaus skarbonkių su savim. Nuvažiovom į Palangą...Kada važiovom neatsimenu, ten pusę kelio atsimenu, paskiau pakėlė mane Palangoj tiktai...Aš vis dar vaikas, karoče...Ir mokytoja vat mane pamatė. Jinai sako, fsio, sukam autobusa, važiuojam atgal. Nu ne vienas aš ten buvau, daug ten draugų buvo, klasiokų. Ir “viskas, sukam atgal tą autobusa...”Nežinau, tada kažkaip nemaloniai pasijaučia. Dėl mūsų visa klasė turės grįžti namo. Net nežinau, nevažiovom mes atgal kažkaip tai, įkalbėjom ten tą mokytoją. Nuėjom į ten tą namą, kur buvo išnuomotas, kur mes turėjom gyvent, nes vienai dienai važiovom. Tai va ten tam name damušėm visa kita, ką turėjom. Ir fsio, išėjom pasivaikščiout ten po Palangą, su mokytoja, ten tipo ejom, nežinau, mes ten visai į kitą pusę nuėjom, galvojo nepastebės, mes ten dar į parduotuvę eidami užeisim, dar kažką nusipirksim... nu jo, kažkur penkiolika metų buvo, gal keturiolika...tai va, visą dieną mes tenai slankiojom, po barus, niekur mum alaus nepardavinėjo, jaunai mes visi atrodom. Kažkokią parduotuvę susiradom, prisigėrėm, paplūdimy užmigom, o mūsų ten visi jau ieško. Iki šiol atsimenu...o mes ten miegam. Atsibudom vakare kažkur, naktį gal. Galvojom eit į namą, bet neradom mes jo niekur. Po visą Palangą mes ten blūdijom, kol tą namą suradom, o buvo durys užrakintos. Mes iš kitos pusės užėjom ir galvojom per langą gal lipsim. Ten toks balkoniukas buvo. Aš ten draugą pasisodinau, jis ten užlipo, tada jis man ranką padavė, aš užlipau ir nulūžo tas balkonas. Kaip dėjomės į apačią su tuo balkonu. Nu fsio, paskui užlipom – langai buvo uždaryti. Mums per mažą fortkę teko lipti. Įlipom ir nežinau, išsimiegojom normaliai. Ryte auklėtoja kai visada ateina :” kur buvot?“, vėl kipišas. Nuvažiovom namo, tėvam paskambino, tėvai atėjo į mokyklą, pasiėmė mane. Grįžau namo. Kai visąlaik lupt gavau.
LE	Gražus Buvo graži panelė, gyvenau su ja du metus, žadėjom ženyti, išvažiovom į Angliją užsidirbt pinigų vestuvėm. Anglijoj pradėjau vartot. Jinai sužinojo. Mečia. Paskui vėl pradėjau. Vėl mečia. Vėl pradėjau. Vėl mečia. Karoče. Jinai labai pykdavo, aišku. Ir kiekvieną kartą atleisdavo. O paskui nežinau, atsibodo žiūrėt, kaip jinai kankinasi, tiesiog paėmiau, sudėjau jos daiktus, atidariau duris ir sakau: “fsio, karoče, gali būt laisva”.
LE	Liūdnas Buvau susitaręs su draugais. Buvom susitarę prie ežero ar kur, neatsimenu, kažkur tai buvom susitarę važiuot ir nežinau, iš pradžių buvo toks geras oras, kroviausiu daiktus, per langą žiūriu – vis temsta, temsta po biškį. Pradėjo lyti lietus. Tada susiskambinom, pasakė, kad niekur niekas nesiruošiam važiuojam, nes lietus lyja, blogas oras, nežinau, tada pasidarė liūdna. Likau sėdėt namie, prie teliko. Telikas nieko gero nerodė. Buvo liūdna.
LE	Džiugus (ilgai galvoja) Džiugus, nežinau, kad susiruošia ateiti į namelį. Tada džiaugiausi, nes iš tikrųjų daug kartų bandžiau, kariavau ir... neišdrįsdavau paprašyt pagalbos. Bet vieną dieną kažkaip atsikėliau, motinos paprašiau, motina savo, iškarto davai važiuojam, bet man buvo toks dar “ai rytoj”, atidėliojimai. Nežinau, vieną dieną motina mane kelia ir sako “važiuojam,

	su psichologu pašnekėsime”. Nu ir fsio – nuvežė mane į detoksa, tą pačią dieną uždare ir nežinau, po dienos aš pasijaučiau iš tikrųjų džiugiai, kad pagaliau viskas baigėsi.
LE	Piktas Piktas buvau, kad išvarė iš darbo. Kilo įtarimas, kad aš vartoju, bet nežinau, tam darbe aš dirbau, galima pasakyti už du ar netgi už tris, turėdavau padaryti ne tik savo darbus, bet ir kitų darbus ir paėmė toks pyktis, kad išvarė iš darbo. Iš karto atėjo, pasakė, kad rašyk pareiškimą, nes kilo įtarimas, kad tu vartoji ir t.t.
LE	Linksmas Nežinau, va nuvažiavau į Akropolio ledą pačiuožinėti su dviem panelėmis. Man tada buvo linksma, nes jos išvis ten čiuožti nemokėjo, aš jas ten už rankų tampiau po tą visą ledą. Nu man tada buvo linksma.
MD	Pirmas prisiminimas: Prisiminimas iš vaikų darželio. Tenai nugriuvau, susižalojau labai galvą. Va ir su greitąja išvežė mane į ligoninę siūt praskeltos kaktos. Susiuvo, labai man skaudėjo ir viskas... Prisimenu dar važiavo ta greitoji su sirenom su viskuom tenai. Kraujas bėgo labai. Va. Ir visą gyvenimą tai prisimenu.
MD	Gražus Kai buvau Danijoje pirmą dieną mes atvažiavom ir nuvažiavom prie jūros ir saulėlydis labai gražus buvo. Nufotkino. Labai gražu buvo. Atrodė kaip kažkoks paveikslas: jūra aplinkui ir saulė. Labai gražu buvo. (<i>prieš tris metus</i>)
MD	Liūdnas Kai oras blogas būna, liūdna būna. Daug kart taip buvo, vat oras blogas, pinigų nėra, nieko nėra, niekam nereikalingas ir išvis liūdna ir ką, pasaulio pabaiga. Buvo dažnai taip.
MD	Džiugus Gal prieš du metus buvo. Nustojau vartoti tada biškį kažkur apie metus. Ir viskas gavo man ten labai gerai. Su mergina tokia susipažinau. Labai buvau džiugus, kad viskas, gyvenimas susiklostė taip gerai. Bet irgi nieko neišėjo galų gale. Per daug džiugus buvau arba net nežinau kaip pasakyti, džiaugsmo irgi daug buvo.
MD	Piktas Kaip anksčiau būdavo, tai galėdavau pykti ant žmogaus, ant kažko tai gana ilgai. Dabar kažkas pasikeitė, ne tokios aplinkybės, kad galėčiau pykti labai ilgai. Dabar tai dešimt penkiolika minučių ir viskas. Neturiu turbūt jėgų ar galimybių, neišeina man pyktis. Visą laiką eina kažkoks bendravimas, veiksmai kažkokie. Neįmanoma sėdėti ir pykti. Anksčiau būdavo niekas neveikia. Buvo man pyktis ant draugo vieno, buvo prieš daug metų, prieš tryliką metų kažkur. Buvo tokia situacija: mes prisigėrėm labai, jis visą laiką sudaužyt mane norėjo, bet jam niekaip neišėjo, bet taip juokais...nu ir aš pasakiau, davai aš nesipriešinsiu labai, tu gali. Nu jis mane taip sudaužė, kad oho. Su tokiu, kaip pasakyti, turbūt su per didele agresija tokia, stabdžių jokių nebuvo. Tada aš susipykau su juo ir viskas, po to nebendravau. O pyktis buvo gal apie du tris mėnesius. Labai buvau piktas. Bet nieko nenorėjau jam nei padaryti nei nieko, nes pats kaltas...
MD	Linksmas Iš gimtadienio mano vieno. Labai man linksma buvo, kad nežinau. Galo linksmybėm nebuvo, stabdžių jokių irgi tenais. Tris paras nemiegojom. Čia man buvo 23 metai ar 22, maždaug. Ir aš nežinau, būčiau tęsęs, bet jėgų nebuvo. Ten buvau po visą miestą ir ten ir kitur ir visur, nu linksma buvo. Blaiviam gyvenime to nebūna, tokių linksmybių visokių.
LC	Pirmas prisiminimas: Tai gal, kai prieš kažkurias Kalėdas gavom su broliu konstruktorių. Ten buvom penkių metų, šešių gal... Labai afigiena buvo. Metalinį. Tai va, po eglute senelis padėjo. Va. Konstruodavom mašinas. Čia toks superinis dalykas buvo, kad net nežinau.
LC	Gražus Mokykloje pastoviai sakydavo, kad mano gražūs piešiniai. Kad labai gražiai piešiu. Tai tiek. Čia dar prieš tuos dailės būrelius. Bet kiek atsimenu, gražiai piešdavau.
LC	Liūdnas O gali nekilti? Nu nežinau, kas iš tokių liūdnu, kartais filmai būna liūdni...Kažkoks filmas, dabar tiksliai neatsimenu, bet ten buvo su šunim. Čia labai seniai, prieš dešimt

	metų kokį žiūrėjau. Dabar tiksliai neatsimenu, bet kažkas blogo tenai tokiam mielam šuniukui nutiko. Ten irgi, ašaros bėgo.
LC	Džiugus Buvo linksmiausia, kai mes prieš kokį porą trejetą metų gal ten, kai su broliu tėčiui pasakojom, ką mes vaikystėj išdarinėjom. Niekas nežinojo, tai buvo paslaptis. Tėčio akys buvo “tokios”. Klausė ten. Susisprogdint galėjęt, sako. O mum kiek laimės tada buvo. Ten tiesiog buvo pridaryta visokių nesąmonių, išdaigų, ta prasme, apie kai kurias ten aišku buvo niekadoms nešnekama, nes aišku būtų buvę visokių piktumų, maždaug, ką čia išdarinėjam. Vaikas, tai vaikas. Na, o 18-20 metų kai buvom šiaip kažkada vakare sėdėjom, tai ir pasipasakojom.
LC	Piktas Kažkada čia nežinau, gal prieš kokius tris keturis metus turėjau draugę, kuri turėjo tokį mažą šuniuką, aš nežinau, ten pinčeris kažkoks, bet tokio piktumo šuo..! Jėzusemarija, mažiukas, bet kiek pykčio pas jį gali būti, neišsivaizduoju. Pamatydavo kokį šunį, katiną ar net vaiką, tai vos buvo galima jį už pavadėlio nulaikyt. Nesvarbu, ten šuo gali būti už jį dešimt kartų didesnis – vis tiek šoka į akis
LC	Linksmas Nežinau, iš barako gyvenimo. Gerai buvo gyventi, nachaliavai, ten jau alui pinigų likdavo, nu ir linksma būseną. Čia pirmais metais, ne iš karto... puse pirmo kurso ir antras kursas. Prieš keturis metus. Mūsų aukšte dešimt žmonių gyvenom ir iš jų buvom du bernai. Vat. Linksma buvo. Kompanijose visad daug panelių buvo. Visą laiką koridoriuje buvo baliuojama, ne kažkokiam kambari. Savo apsauginį turėjom, kuriam pastoviai nepatikdavom. Nieko. Nežinau, nebuvo ten labai super, bet smagiai mes ten gyvenom kol neprivertė išsikraustyt, nes iš univero kaip išėjau, tai reikėjo išsikraustyt.
HI	Pirmas prisiminimas: Atsimenu save, kaip aš žaisliukus, du kareivukus įkišau į rozetę ir mane nutrenkė. Pats pirmas mano prisiminimas, kurį prisimenu. Buvo..!
HI	Gražus Kai mažas buvau, savo šukuoseną kaip tėvelio sutepiau žele ir motina sakė: “gražus vaikas“. Šitą atsimenu. Turėjau ilgus plaukus. Kai mažas buvau, šukuosenas darydavo.
HI	Liūdnas Pavogė mano dviratį. Liūdna buvo. Gavau strėlių ir buvau labai nepatenkintas. Buvo liūdna, kad aš palikau savo dviratį kiemelį ir pamiršau jį parvežt. Iki šiol prisimenu.
HI	Džiugus Kai pas mane sesuo gimė. Aš buvau labai laimingas. Pas mane atsirado sesutė, buvau labai patenkintas.
HI	Piktas Įsimylėjau ne tą panelę. Labai pyktis ant savęs. Ne tą, kurią reik. Supykau ant savęs, kad įsimylėjau ne tą merginą ir negalėjau sau atleist. Draugavom ir paskiau supratau, kad čia ne tas žmogus buvo...
HI	Linksmas Bėgau į troleibusą ir mane kažkas pašaukė, aš bėgdamas atsisukau ir tada trenkiaus į stulpą ir sėdau. Aš pats ant savęs pykau ir linksma buvo, bet toks guzas buvo... Ir sėdau, ir taksistai mašinose juokiasi. Aš sėdžiu, man skauda, juokas ima. Būna visokių linksmų dalykų...
IH	Pirmas prisiminimas: Ryškiausias prisiminimas man gal, kai pirmą kartą buvau Europos čempionate. Čia buvo labai seniai, kokiais 1994m... labai įsiminė, kad turėjau galimybę laimėt, bet nelaimėjau, buvo liūdna labai. Tai buvo pirmos tokios varžybos rimtos, turėjau galimybę išeiti į finalą, bet pralaimėjau. Laiminėjau visą kovą, laiminėjau, bet po to likus keliom sekundėm pralaimėjau, dėmesį atitraukiau į šoną ir pralaimėjau. O po to, tam kuriam pralaimėjau, jis laimėjo ir lengvai laimėjo. Tokia mintis buvo, kad galėjau paimt pirmą vietą, o paėmiau tik trečią. Nu ir viskas. O po to vaikščiojom po Vokietiją, nu po miestą, po šitą Erfurtą, kur buvo tos varžybos. Pirmą kartą tada Vokietijoje buvau. Aij, dar prisivogiau daug rūbų sportinių parduotuvėj...(juokias)
IH	Gražus Gražus gyvenimas buvo, kol nepradėjau vartot. Labai daug prisiminimų. Gyvenau

	<p>lengvai...</p> <p>Turėjau galimybę niekur nedirbdamas, kai dar buvo brangi visa buitinė technika, per naujus metus savo šeimai visai padovanojau televizorių už du su puse tūkstančio ir videką dar už pusantro. Tai va. Visiems labai patiko ir mamai patiko.</p>
IH	<p>Liūdnas</p> <p>Liūdnas tai su narkotikais asocijuojasi, su pasekmėmis, tai va. Daug šunybių esu pridaręs. Išnešiau mamos auksinę grandinę vienintelę. Vieną turėjo ir tą pačią paėmiau ir išnešiau. Užstačiau lombardę ir prakaifavau. Nu su mintim, kad ten gal išpirksiu, bet neišpirkau. Tai va, liūdniausias prisiminimas. Čia prieš kokius penkis gal metus.</p>
IH	<p>Džiugus</p> <p>Kai išėjau iš lagerio pirmą kartą buvau džiugus. Džiaugiausi. O dar išėjau gruodžio 30d., Nauji metai. Buvo... šiaip turėjau sausio pirmą izeit, bet pasitaikė išeiginės dienos, todėl anksčiau išleido. Dvigubas džiaugsmas – ir Nauji metai ir laisvė... neįmanoma to jausmo apskyt, labai geras jausmas. Ką dariau? Atvažiavo draugas pasitikt, nuvažiavau namo, pabuvau su tėvais porą valandų, po to važiavau švęst. Po to Nauji metai. Žodžiu labai gerai buvo, geras labai jausmas. Nė nuo vieno narkotiko tokio jausmo nėra.</p>
IH	<p>Piktas</p> <p>Piktas tai nežinau, ant savęs, kad pabandžiau heroino. Gerai prisimenu pirmą kartą. Turėjau tokią pažįstamą, draugę, pas ją dažnai leisdavau laiką, o jinai vartojo narkotikus, bet aš nežinojau. Vienu žodžiu, buvo kažkoks ten balius, neprisimenu, ir vienu žodžiu, ji atėjo pas mane, paprašė pinigų, aš paklausiau, kam jai reikia, o ji pasakė, kad ji nori nusipirkti kaifo. Sakau, duosiu pinigų, jeigu ir man atneši. Ji sutiko, duot nenorėjo, bet sutiko. Nu aš ją įtikinau. Ir pabandžiau, ir man patiko... ir nuo to karto iš kart pradėjau vartot. Nebuvo, kai vieni pabando, po mėnesio dar kartą pabando, aš pabandžiau iš karto ir pradėjau kiekvieną dieną vartot heroiną.</p>
IH	<p>Linksmas</p> <p>Gimtadienis. Pas mane visą laiką labai linksmi gimtadieniai buvo. Visi labai panašiai. Prisimenu, kai buvo 20 metų. D-ėse šventėm. Ten tokia turistinė bazė yra, buvo labai daug žmonių ir buvo labai linksmas. Vienu žodžiu.</p>
NA	<p>Pirmas prisiminimas:</p> <p>Kažkaip nežinau, kas pats pirmasis. Ryškiausias turbūt, kai vieną kartą – kadangi buvo tie laikai, kai visi su vienodais drabužiais rengėsi, - tai supainiojau mamos paltą su kažkokios kitos moters paltu ir iš parduotuvės išėjau su svetima moterimi. Supratau visai negreitai. Tai va. Po to buvo labai baisu. Gal kokie keturi trys buvo. Labai pasimetęs iš pradžių buvau. Po to, neprisimenu savęs, kad verkčiau. Po to susiradau mamą, nes parvedė ta moteris, bet po to visą vakarą jaučiau nerimą, kad ir namuose.</p>
NA	<p>Gražus</p> <p>Pirmas prisiminimas kažkodėl kykla – muzikos mokykla ir kažkodėl choras. Ir dainų šventės dainos. Konkrečiai, tai prisimenu dainų šventę pačią ir dainų šventės dainas. Man labai asocijuojasi su grožiu. Tas skambėjimas dainų “dainų šventėje”, kai ataidi iš miško mūsų balsai. Porą kartų gal dalyvavęs šioj šventėj esu ir abu kartus taip pat jaučiaus.</p>
NA	<p>Liūdnas</p> <p>Pirmas tai turbūt tėčio laidotuvės. Tai visai neseniai buvo, rugpjūtį (<i>mano pastaba – 2007 metu</i>), nors buvau iš anksto susitaikęs, kad anksčiau ar vėliau, bet vis tiek man buvo liūdna, skaudu, nes prieš tai gan ilgą laiką, kokį mėnesį, nebuvau jo matęs, tai vis tiek toks liūdesys yra. Ir pasiilgstu aišku dabar. Šiaip tai sirgo žmogus ilgai po insulto suparalyžiuotas. Jam irgi, kaip pasakyt, kančios baigėsi.</p>
NA	<p>Džiugus</p> <p>A, visai nesenas iškilo, Atgajos seminaras. Seminaras, kur mus tris dienas mokė būt vadovu vaikams. Įvairiausias užduotis atlikinėjom, vaidinom, grojom, dainavom, įvairiausias dalykus darėm. Ir labai daug džiugiai susipažinau su labai daug draugų, tai dabar bendraujam, ir dar ne kartą susitiksim.</p>
NA	<p>Piktas</p> <p>Mano teta, kuri šiandien išskrido, yra žmogus piktas. Prisiminimas tai iš kelionės (<i>prieš savaitę</i>), kai jai šiaip kas nors nepatinka, yra neįdomu ar kažkas jos neišklausė, ar jau bloga nuotaika, ar sveikata šlubuoja, ji nepasako tiesiai, bet kabinėjas prie visų. Ir</p>

	<p>nenustoja tol, kol neiškyla konfliktas. Nu va ir sukelia pyktį kitiem. Paskutinė nakvynė paskutinės kelionės, kai Varšuvoje buvo jinai su dukra nuėjusi į nakvynės namus jaunimo ir jai parodė vieną kambarį, kuris buvo keturios vietos ir nei pusės kvadratinio metro, nu visiška landynė. Ir atsinešė informaciją į automobilį grįžusi, kad ten visiškai nieko verta vieta ir kad ten negalima būt, ir kad išvis ten kažkoks blusynas. Kai mes galiausiai vakare nuėjom su pusseserės vaikinu, pamatėm visiškai kitą vaizdą. Mus pasitiko ko gero ta pati mergina, bet, na nebuvo klientų, nebuvo tokios grūsties ir parodė kambarius tokius, kokius mes norim, visai kituose aukštuose, visai skirtingus. Antras dalykas, kad ten visai normali liaudis renkasi, aišku jaunimas, bet ten nėra kokia landynė. Va, ir to jai buvo labai pikta, kad mes į tą pačią vietą einam, va, ir kad jau užsakinėjam ir pradėjo labai pykti, pradėjo ant mūsų sakyti, kad nesakykit, kad aš jums melavau, nors mes taip nesakėm, galiausiai konfliktas iki tiek išėjo, kad mes ant galo nesusikalbėjom, tai vos netrenkė man į nosį, nors būtų juokinga pažiūrėt, va, atsisakė mokėti už mūsų nakvynę, tai teko patiem susimokėti, nors buvo visi pinigai pas ją. Mes išėjom po miestą atsipūst, o ji taip neišėjo ir nepamatė Varšuvos.</p>
NA	<p>Linksmas Reik pagalvot. Nagi turbūt susitikimas su draugais kaime už Trakų, kurį vadinam pasakų tūšia. Ir buvo linksmas susitikimas. Susitikom, skaitėm pasakas, paskui dainavom, ilgai dainavom, iki nakties, o po to nenorėjom skirtis, labai linksmas buvo.</p>
CN	<p>Pirmas prisiminimas: Dariau kriminalinius nusikaltimus jau vaikystėje nuo devynių-dešimt metų. Iki tol buvau geras vaikas, mokykloj elgdavausi normaliai, teigiamai. O kai tėvas paliko mūsų šeimą, blogai viskas prasidėjo. Labai blogai. Mokslai pirmoj eilėj. Problemos su kaimynais, su motina, su sese, su giminėm. Nežinau, aš galvodavau, kad turiu viską gauti, o ne duoti pačiam ir tada...man buvo dešimt ar vienuolika metų, kai tėvas buvo uždarytas Pravieniškėse, mes važinėdavom su motina į pasimatymus. Maniau, kad tai yra kieta. Labai laukiau tėvo, kad grįžtų, nes kieme mane visi labai skriausdavo ir nebuvo pagalbos pas ką kreiptis. Labai laukiau tėvo, nes žinojau, kad tikrai padės. Psichologiškai. Matydavau, kaip motina kentėdavo, kaip sunku jai būdavo mus išlaikyti. Darydavau beveik ką noriu, ką sugalvodavau. Į mokyklą nevaikščiodavau absoliučiai...vaikščiodavau dėl akių...Ivykis buvo toksai, kad aš pats vienas, būdamas nepilnametis, buvau vienuolikos dvylikos metų apvogiau butą. Iš devinto aukšto įlipau į aštuntą per avarinius laiptus. Galvojau nieks nepagaus, nieko. Ir ką pavogiau, ką aš ten vogsiu: cigaretes, dar kažką tai? Ir po savaitės išlindo viskas. Ir grėsė man nepilnamečių kolonija. Ir rimtai grėsė. Motina tada sunerimusi buvo nerealiai. Ir buvo pas mane dėdė, kuris bandydavo auklėt, tėvas prašė, kad padėtų auklėt motinai, būdavo, kad ir mušdavo. Bet kai mušdavo, aš dar blogiau darydavau. O ta kolonija, laukiau teismo, motina labai daug pinigų prisiskolino, kad mane išpirti iš tų visų teismų. Su kaimynais kalbėjo. Visi kaimynai žinojo, visi kaimynai. Gal mėnesį sėdėdavau namie, nes taip pirmąkart gėda buvo. Aš galvojau, kad tai kieta yra. Apvogiau butą ir tokias smulkmenas pavogiau, absoliučiai smulkmenas ir juokinga, tikrai juokinga. Toks jausmas, kad visi pirštais bado. Kas valandą apkalbinėja mane tenai. Nu man tai buvo svarbu, tikrai. Mūsų kaimynai, vienoj laiptinėj, matau kasdieną juos, bet blogiausia ir sunkiausia buvo žiūrėt, kaip motina kenčia. Nors aš tuo metu nematydavau, bet dabar suprantu, kad buvo labai sunku. Žiauriai sunku. Kai buvau šešiolikos, tuo metu ji tiek prisiskolinusi buvo, kad teko persikelt į kitą vietą. Nu ką, viskas maždaug pralindo pro pirštus. Atsipirkau tuo uslofka dviem metam davė. Gerai pasijaučiau, viskas normaliai, viskas pro pirštus pralindo, tai maniau, kad ir toliau galima išsidirbinėti. Nu va toliau prasidėjo prikolnai, viskas, mašinos, iš avarių pabėgimo... atsimenu, nusipirkom su draugais mašiną susimetę, čia trylikos metų maždaug. Čia mane pasodino už vairo. Aš nemokėjau dar vairuot ir aš atsitrenkiau į golfą kieme ir pabėgau iš autoįvykio. Po to policija pagavo tuos draugus ir jie mane pridavė. Žiauriai buvo. Visas skolas, viską mokėk, vėl buvo administraciniai teismai. Bet vis tiek aš ėjau į tą patį draugų ratą, vis tiek skaitydavau juos draugais...</p>
CN	<p>Gražus Sunku prisiminti, kas gražaus... Gražu buvo, kai aš tikrai turėdamas problemą su narkotikais nevartojau metus ir aštuonis mėnesius. Labai gražus gyvenimas buvo, tikrai.</p>

	Prieš du metus čia. Gražu viskas, ir darbas džiugina, ir su motina santykiai beveik idealūs, su šeima, nu tikrai gražu buvo.
CN	Liūdnas Matydavau žmones, kurie stengiasi, lipa į tą kalną, nevirtodavo, o man net pyktis imdavo...gyvenime aš toks beviltiškas. Ai apsivartuju taip normaliai, viską užgožia...
CN	Džiugus Džiugesio buvo gyvenime daug. Tos pačios šventės, kai aš nevirtodavau. Tie patys gimtadieniai, pirtys. Tikrai džiaugiausi vien dėl to, kad aš pats iš savęs tiek nesitikėjau. Galima sakyti pusantros metų diena iš dienos taip buvo. Nauji draugai (buvę narkomanai iš AN grupių) padėdavo, praskaidrindavo nuotaiką...
CN	Piktas Aš galima sakyti visą laiką piktas ant gyvenimo, kad aš kažkoks ne toks, ne taip gražiai viskas klostosi, kaip pas kitus žmones...pykau ant žmonių, ant tos pačios motinos, sesės, aš nesuprasdavau, kodėl taip ant manęs pyksta, juk ligonis esu...nesuprasdavau, kad jos nori man padėti... nususukdavo nuo manęs, kad bandyčiau savarankiškai spręsti viską, išvartydavo iš namų. Kai apsivartodavau kaip kiaulė, tai ir elgdavos kaip su kiaule. Baisių žodžių priešnekdavo, o aš nesuprasdavau, kodėl ant manęs taip varo...
CN	Linksmas Prisiminimas vienintelis tik kai nevirtodavau narkotikų. Nors ir jausdavausi blogai, bet kad man sekasi spręsti problemas be narkotikų, kad tas labai...
MB	Pirmas prisiminimas: Pats pirmas įvykis, kurį prisimenu, man buvo berods treji metai. Atsimenu, buvo iškyla, atvažiavęs giminaitis iš Amerikos ir atvežė dovanų mažą žaislinį automobilį. Tai buvo didžiulis įspūdis man, nes vis tiek dar tie metai buvo sovietiniai taip sakant ir aš labai nudžiugau, žaidžiau su juo visą dieną, rodžiau visiems, jisai buvo raudonas ir ta spalva, tas modelis, tas įvykis įsirėžęs yra ir dabar taip man šauna kaip pats pirmas, kurį prisimenu iš savo gyvenimo.
MB	Gražus Daug prisiminimų kyla. Visų pirma tas pirmasis atsiminimas apie automobilį. Bet kitas dalykas, tai daug gražių tų dalykų mano vaikystėje buvo: išvykos su šeima prie upės, ten prie ežero, kažkokio tai filmo žiūrėjimas, jeigu gražus buvo. Daug tų įvykių. Įsirėžė toks filmas apie italų princesę. Aš buvau irgi labai mažas, net į mokyklą nėjau, tas filmas pasirodė labai gražus, ten buvo tokia tipinė meilės istorija kaip dabar atrodo, su visais romantiškais atributais ir panašiai, bet man tuo metu tai buvo gražu. Ir kas keisčiausia, tai aš tą filmą, jo siužetą prisimenu gerai, nuo ko prasidėjo, kaip vyko ir panašiai, bet aš filmo pavadinimo negaliu prisiminti, kas yra keisčiausia, nes vis tiek norėčiau dabar surast tą filmą, bet niekaip nepavyksta surast ir net neįsivaizduoju, kaip jisai vadinasi, bet veiksmas, kaip atrodo aktorių veidai, viskas yra atmintyje. Aš žiūrėjau šį filmą su visa šeima, žiūrėjo sesė, kuriai išvis buvo pora metų man atrodo ir ji nieko nesuprato, bet kažką net ji pati sako prisimenanti. Nors namiškiai to filmo neatsimena. Tas filmas buvo gal vienas iš mano pirmųjų filmų ir gal dėl to tas įspūdis toksai liko. Buvo vakaras, buvo tamsu, tikrai buvo įjungtas televizorius ir ta atmosfera tokia sukurta. Ten tas filmas vaizdus, su ryškiais vaizdais, spalvotas, paplūdimys, jūra, raudonas Ferrari ir panašiai ir buvo didžiulis įspūdis.
MB	Liūdnas Tai liūdnas įvykis, nu nekalbėsiu apie laidotuves, aišku apie laidotuves jų daug yra, bet liūdnas įvykis, kuris pirmas šovė į galvą tai buvo mano atsitikimas pirmoje ar antroje klasėje, kai aš vos neužsimušiau, bet viskas baigėsi laimingai, net traumos negavau. Kai aš su rogutėm šliuožiau nuo kalno ir netyčiom nušliuožiau ant tokio tramplino kaip vos ne. Jis buvo sukrautas iš rastų ir aš iš labai labai labai aukštai kritau su tom rogutėm ir ten visi buvo pakraupę: ir mokiniai, ir mokytojai ir galvojo kuom čia viskas baigsis ir man pačiam buvo keista. Aš šliuožiau pirmas, draugas už nugaros šliuožė ir jis nušoko ir aš likau ant tų rogučių ir aš su jom kritau, verčiausi ir tuo momentu man nebuvo baimių, bet kažkoks toks jausmas, gal net liūdesį tokį turėjau, nes sakau vat liūdnas atsitikimas, kadangi galvojau, kad nejau aš mirsiu tiek tepragyvenęs. Aišku, tai skamba juokingai, bet tuo metu buvo tikrai baisu ir aš kritau net gal iš aštuonių-devynių metrų aukščio ir kas svarbiausia, nukritau minkštai laimingai ir nu viskas baigėsi laimingai. Tai tik po to

	atėjo džiugesys, nu vat toks įvykis, kurį prisimenu.
MB	Džiugus Džiugus – kažkodėl prisimenu savo tėvų namo statybą, kai aš turėjau triratuką su priekaba vadinama ar bagažine, nežinau, į kurią galėdavau susimesti įvairias statybines dalis ir važiuot. Susimesdavau dvi plytas ir nuo to plytų įpakavimo iki statybos vietos važiuodavau. Ir taip važiuodavau ištisas dienas. Kas svarbiausia – aš ne vieną tą plytų bloką pervežiau pats ir net dabar kitiems tai atrodo keista, nors man tai visiškai ne. Kaip aš mažas būdamas sugebėjau tiek suvežti. Nu gal dėl to, kad man buvo tai smagu, linksma, vat džiugu, ta nuotaika. Man tai atrodė daugiau kaip žaidimas. Ten burgzdavau visai, įsidedu, atvežu iškraunu, kitą pakraunu, įsivaizdavau brigadininku ar kažkaip. Net nežinau, smagu buvo. Gal penkių, gal šešių metų buvau, nu į mokyklą tai tikrai nėjau.
MB	Linksmas Linksmas... nu aš pats linksmas būdavau nuo vaikystės, bent jau manydavau, kad toks esu: krėsdavau pokštus įvairius, kai kurie gal greičiausiai tik man juokingi būdavo. Bet kalbant apie linksmumą, ką aš atsimenu iš vaikystės, kad man visai linksma būdavo, kuomet sesė maža vežimėlyje išvažiuodavo pasivažinėti, kas nors ją vežiodavo, pasivaikščiot, aš tuo metu jai pokštaudamas kraudavau viską “ateičiai”: visokius akmenis, kankorėžius, viską, ką rasdavau po ranką. Ir už tai maniškiai ant manęs labai pykdavo, nes nespėdavo išmetinėti, bet aš maniau, kad darau gerą darbą ir kartu linksma man tai būdavo. Ir šakų, ir visokių dalykų, ir smėlio pripildavau sauja. Tai vat tai atrodė linksma. Buvau labai mažo amžiaus.
MB	Piktas Reikia net pagalvot. Piktas, piktas... Kas čia galėjo mane supykdyt...? Pikta vat buvo tada (čia iš pirmos klasės įvykį prisimenu), kai buvau atrodo pavyzdingas ir geras ten moksleivis ir panašiai. Toks savo vietoj, su savo teritorija ir vieną kartą su bendraklasiu susipykom, susimušėm, aš taip sakant daviau jam į nosį, nestipriai, ką ten pirmokas pirmokui užduosi. Tai aš jam ten kepurę užmaukšlinau. Aš jį taip nuskriaudžiau ir vat tame piktumas prasidėjo. Mes tuomet kaip tik ėjom dar stumdydamiesi, tiksliau aš jį stumdydamas, pro jo namus ir išbėgo jo tėvas ir jis mane taip atskalbė! Su savo ta ranka, kad man net kraujas iš nosies pasileido ir t.t. ir bijojau kam nors papasakoti apie tą įvykį, nes maniau, kad čia mano kaltė, nes nuskriaudžiau ten jo vaiką ir panašiai ir savo namiškiam papasakojau po labai ilgos pertraukos. Ir man vat savyje buvo pikta: iš vienos pusės – už ką jis mane nubaudė?, kaip jis turėjo teisę mažam vaikui taip daryt, iš kitos, kad aš taip ilgai savyje tai laikiau ir niekam nepapasakojau, nors tą galėjau padaryt. Tai vat toks.
BO	Pirmas prisiminimas: Ėjau į darželį. Pirmą kartą. Buvo žiema, atsimenu. Ant rogučių mane tempė, aš labai nenorėjau važiuot. Visą dieną prabuvau, vakare mane motina paėmė. Apsidžiaugiau. Tada man nepatiko, nenorėjau ten nuo motinos gal atitraukt.
BO	Gražus Gal kaip kaime oras geras, prie ežero, draugai, šeima, tėvai, turiu omeny, šeimos nariai. Va, gražus.
BO	Liūdnas Nu kaip pavyzdžiui duodi kam nors litų ir tau kažką ten turi atnešt ir neatneša, meta tave ant pinigų ir tada kažkaip nuliūsti, pyktis ima. Duodu kam pavyzdžiui pinigus ant narkotikų ir jisai man jų neatneša, o sau paima. Buvo man taip vieną kartą. Daviau, pasitikėjau žmogum, o jisai taip padarė, paskiau ten jam negerai baigėsi, bet čia ne esmė. Vis tiek kažkaip ten iš pradžių liūdna.
BO	Džiugus Nežinau, kai dirbi, atlyginimą gerą gauni, esi džiugus. Kiekvieną mėnesį būdavo skirtingi atlyginimai, priskaičiuoja ten kiekvieną mėnesį, būna daugiau ten dvigubai, trigubai daugiau kai kurie mėnesiai. Nu ir viskas, džiugus pasidarai tuo momentu, kai gauni tą algalapį.
BO	Piktas Pavyzdžiui važiuoju troleibuse, ten kažkas pažiūri ne taip, iškart pyktis sukyla, kad kažkas ne taip... arba koks čigonas važiuoja arba negras, man iškart pyktis ima. Ko jie

	čia atsigrūdo...tada tiesiog pasižiūri kaip nors kreivai ar ką nors ten pasakai ir nueini.
BO	Linksmas Kai geroj kompanijoj prie ežero, alkoholis, merginos, šašlikai, geras oras. Linksmas. Kortom kokiom žaidžiam. Linksmas. Perplaukiau ežerą visą. Aišku buvo tie blogi laikai, kai gerdavau, vartodavau. Man buvo linksma tada gyvent, aš to nesupratau, kad aš toks sergantis, kad pas mane ten priklausomybė visiem tiem dalykam. Ir aš galvojau, kad aš normalus...pas mane viskas beveik susieta su alkoholiu ar narkotikais, pas mane visas gyvenimas susijęs su tuo, mintys tik apie tai.
FK	Pirmas prisiminimas: Man pirmas prisiminimas liko, kai mano tėvas vedasi mane į savo dirbtuvę (jisai dailininkas). Va. Ir jis ten verdasi širkę. Aišku aš tada nesupratau, aš tik paskui...bet aš vat tą prisimenu. Paskui jisai paišė ten, nu žodžiu. O paskui mane motina išsivedė, apsiuosčiusį lengvai acetono. Tai toks mano pirmas prisiminimas – tėvo dirbtuvė.
FK	Gražus Iš praeito „namelio“, kai važiuoju į NA konventą į Šventąją dviem parom. Buvo gražus savaitgalis. Nežinau, bendruomenė draugiška, viskas buvo gražu. Tada buvo gražu.
FK	Liūdnas Dar iki narkotikų vartojimo, aš kai gerdavau. Ir kai išgerdavau pakankamai tada man būdavo liūdna. Aš pasileisdavau muziką ir sėdėdavau vienas kur nors užsidaręs. Ir nors nesvarbu ar pas mane būdavo atėję draugai, aš užsidarydavau kambarį... tada būdavo liūdna, nežinau dėl ko. Bet taip kiekvieną kartą, ne tai kad ten vienas kažkoks atvejis, bet taip būdavo pastoviai.
FK	Džiugus Su mokykla. Paskutinės klasės, dešimta kokia klasė. Vat tada buvo... tiesa, aš ten nelabai mokinausi, bet...toks gyvenimas buvo, per daug apie nieką nereikėjo galvoti, vat tada buvo galima džiaugtis. Man taip... nėra konkretaus įvykio. 9-10 klasė man kai buvo, kol ten nei egzaminų, nieko nebuvo. Pas mus buvo senoj klasėj, ten visi susidraugavę, mes nuo darželio laikų buvom kartu, gerai sutarėm. Bendros išvykos, visokios ekskursijos.
FK	Piktas Tėvas. Jisai vartojo, būdavo agresyvus, motiną skriausdavo. Aš tėvą iš namų išvijau paskutinį kartą. Kai jisai vėl pradėjo vartoti. Su peiliais ten buvo visokių nesąmonių. Tada mes su draugais... na jis išvis piktas būdavo. Na ir ką norėt, aš ir pats toks būdavau, kai vartojau.
FK	Linksmas Praeitais metais į koncertą ėjau. Tada dar nevartojau. Į Mamontovo koncertą. Su drauge, motina... per motinos gimtadienį. Balandžio 10. Tada buvo linksma. Buvo koncertas. Daugiau nieko neprisimenu tokio linksmo.
KD	Pirmas prisiminimas: Kai buvau kažkur dviejų metų, sėdėjau ant močiutės kelių ir kažkaip ten nukritau. Išsimušiau ko ne visus dantis. Nu nepamenu tiksliai, kad ant močiutės būtent kelių sėdėjau, man čia vėliau tai papasakojo, bet pamenu, kaip griuvau, pamenu, kur konkrečiai, ant grindų tą vietą galėčiau parodyt. Nu vat gana ryškiai pamenu tą griuvimo momentą.
KD	Gražus Gražus, tai prisimenu kelionę į Austriją prieš du metus. Kai mes važiuoju su autobusu per visus tuos Lenkijos ir t.t. kelius ir tas man buvo labai gražu, vat matyti, kaip keičiasi vaizdai. Ne tai, kad kai per kelias valandas gali iškart į galutinį tašką nusigaut, kai skrendi, bet čia tas visas pokytis. Ir pati kelionė išvis truko dvi savaites, ten daug kas vyko, bet man taip iškyla tas pats važiuojimas, tie gražūs vaizdai. Seniau nei prieš du metus čia buvo.
KD	Liūdnas Brolis (33m). Jis turi priklausomybę, todėl visada situacijos su juo būna nemalonios. Na pavyzdžiui buvo jo gimtadienis trisdešimtas ir ten vienas dėdė linkėdamas išsireiškė kažkaip, kad maždaug jau kaip ir laikas subręsti, tai jis kaip supyko, kaip jis ten ardės. Buvo iki to laiko dvi savaites neišsiblaivęs, tai nežinau, kaip jis ten išgirdo, ką ten jam sakė, tai labai stipriai sureagavo. Na ir pamenu, kad man buvo labai liūdna. Tiesiog, kad

	mano brolis taip...
KD	Džiugas Na džiugu, kad turiu vieną labai sau svarbų žmogų. Džiaugiuos, kad buvau kantrus ir jo sulaukiau, nes palyginus neseniai pradėjom bičiuliautis. Bet vat pamenu, kaip susipažinom, kaip pradėjom. Gera, kad aš tokį turiu.
KD	Piktas Piktas kaip šeškas. Klasiokas mano vienas taip sakydavo. Mes taip dažnai kalbėdavom apie kažką. Na, vat ir prisimenu jį sakantį tą frazę “piktas kaip šeškas”.
KD	Linksmas Daug vasarų poilsio namuose praleisdavau paauglystėje. Smagu, linksma ten būdavo. Mes ten su draugais visokiom smagybėm užsiimdavom. Visą dieną iki pat išnaktų linksmi leisdavom laiką, keldavomės apie pietus. Tokią dienotvarkę turėjom. Linksmos vasaros būdavo.
HG	Pirmas prisiminimas: Aš tikrai nežinau, kuris pirmas, nes man iš tikro net ir dabar būna kelių metų senumo įvykiai, ir man būna sudėtinga prisimint, ar jis buvo prieš du metus ar prieš penkis metus. Na tai nėra pats seniausias konkretus, kurį atsimenu, bet kad atitiktų tuos reikalavimus, tai atsimenu, kai klasėj pešėmės su klasiokais ir mane pastūmė ir aš su nosim atsitrenkiau į sieną. Senesnis būtų su seneliu, kai eidavom ir skaičiuodavom mašinas, bet taip būdavo kelis kartus per savaitę.
HG	Gražus Vis tiek tie prisiminimai bus daugiau kartotiniai. Atsimenu, kaip su šeima važiuodavom į Nidą prie jūros ir ten būdavo labai gražu. Labai plėstis nenoriu. Nu vaikščiodavom po pajūrį...
HG	Liūdnas Tai tarkim čia iš senesnių įvykių, vienas vienkartinis įvykis, ir jisai senesnis už tą įvykį mokykloje. Atsimenu močiutės laidotuves, buvo labai liūdna. Atsimenu, kaip ten ant stalo buvo tas karstas, buvo daug žmonių, verkiau, giminės verkė. Tai buvo tokia slogi atmosfera. Tai čia buvo dar prieš einant į mokyklą.
HG	Džiugas Tai toks pirmas kyla iš tikro...nu buvo džiugu, džiaugiausi, kai sužinojau, kad laimėjau mokyklos matematikos olimpiadą. Ne daug ten ką atsimenu. Nu atsimenu tą faktą, kad jis toks buvo ir nu tuo metu, po sužinojimo džiaugiausi. Tada buvau toks gana uždaras ir aplinkiniai nežinojo, kad aš džiaugiausi.
HG	Piktas Atsimenu...sapną. Toks pirmas atėjo į galvą, kai pasakei šitą žodį. Tai tenai važiauvau su dviračiu ir mane pradėjo vyti piktas šuo. Jis buvo didelis, juodas ir... Na aš dažnai su dviračiu važinėdavau ir nu paprastai, kai šuo užsivydavo, tai pradėdavau greičiau važiuot ir paskui nebesivydavo tas šuo. Ir atsimenu, lygiai taip pat dariau ir sapne, bet tas šuo pralenkė mane, visaip lojo ant manęs ir paskui aš turbūt atsibudau. Na gal dar prieš atsibundant jis nustojo lot ir nuėjo atgal, bet tada buvo labai piktas šuo. Ir baisus. Mokyklos metais čia.
HG	Linksmas (galvoja) Kol kas nekyla. Nu gerai, tarkim prisimenu įvykį, kai buvau stovykloje su viena bendruomene ir žaidėme stalo žaidimus. Visiems buvo linksma. Jeigu daugiau detalių, tai atsimenu, kaip statėme iš medinių kaladėlių bokštą ir stengėmės pastatyti kuo aukštesnį. Čia buvo tame tarpe prieš šešis-aštuonis metus.
AP	Pirmas prisiminimas: Gal kai dar gyvenau Justiniškėse, buvau mažas, mano tėvai turėjo tokį vežimėlį, vat... Jis toks buvo kaip konstruktorius, surenkamas. Ten dar nebuvo pastatyti namai, laukai ir jie mane vežinėjo ten... man pačiam patikdavo, kad mane vežiojo, sėdėt jame, man buvo kaip mašina. Gal du tris kartus pamenu. Buvau laimingas kaip vaikas. Truputį gal vėliau tai būtų, kai tėvas mane visą dieną mokino važinėti su dviračiu. Iš pradžių su tais ratukais, po to be jų. Ir aš išmokau. Ten buvo man toks džiaugsmas, pasitenkinimas savim.
AP	Gražus Gal kai vaikščiojau į piešimo būrelį. Man buvo... Nu pas mane grupėj buvo berniukas

	toks, jisai labai gražiai piešė. Man buvo gražu žiūrėti į tuos darbus, kuriuos jis darė. Aš vat irgi norėjau taip piešt, panašiai kaip jis.
AP	Liūdnas Kai išsiskirdavau su savo pana. Ji išvažiuodavo į darbą, o aš likdavau namuose vienas, būdavau liūdnas. Nedirbau, būdavau namuose. Paskutiniu metu taip dažnai būdavo.
AP	Džiugus Kai man buvo kokie 12-10 metų, su tėvu važiuvom, čia buvo Mindaugo gatvėj tokia baldų parduotuvė, pirkti dviračių. Kurių tuo metu Vilniuj mažai buvo. Iš kitos šalies dviratis. Labai buvau džiugus. Ir aš jį turėjau, važinėjau. Kieme galėjau pasirodyt, nes niekas neturi, paprastesnius dviračius turėjo, o aš jau tokį. Tai va, buvo labai džiugu, kad nupirko, buvo kaip mano svajonė.
AP	Piktas Pirma mintis šauna, kad piktas buvau, kai mano sugyventinė išgėrinėdavo. Mane apgaudavo, kad čia negėrė, kad darbe buvo ten, gėrė ir... labai buvau piktas, kad manęs neklauso, daro taip, nors aš jos prašiau, kad nedarytų. Labai piktas. Tuomet tos agresijos daug buvo. Būdavo dažnokai paskutiniu metu taip.
AP	Linksmas Linksmas nežinau, gal kai buvau blaivas du su puse metų, tai va pradžioj blaivybės po reabilitacijos, tai nežinau, buvo kažkas tokio, gera nuotaika, linksmumas buvo, bet kokį darbą aš imdavausi su gera nuotaika. Džiugino mane tas. Po reabilitacijos gal metus aš linksmas buvau, ne liūdnas. Savo merginai dovanojau dovanas. Mačiau, kad jinai buvo laiminga, jai buvo malonu, kad aš darau jai staigmenas visokias, tuo pačiu aš buvau laimingas, kad jinai džiaugėsi. Kad aš galiu kitam žmogui suteikt kažkokią tai laimę. Labai buvau tuo metu laimingas. Čia galima sakyti metai atgal.
GJ	Pirmas prisiminimas: Kai man buvo 4 metai buvau Leningrade. Stovėjom lauke ir mano tėvai užėjo į parduotuvę, o mane paliko su broliu. Mes stovėjom prie parduotuvės durų ir jis užsinorėjo ledų. Nubėgo į kitą gatvės pusę nusipirkti jų mane palikęs prie parduotuvės. Tuo metu pro mane praėjo vyriškis ir numetė nuorūką. Aš iš smalsumo pakėliau ir pradėjau pūsti į tą cigaretę. Kai tėvai išėjo iš parduotuvės, pamatė visą šitą cirką ir mane prilupo.
GJ	Gražus Kai man buvo 12, man padovanojo labai gražią ir didelę papūgą, tokios dar nebuvau matęs.
GJ	Liūdnas Buvau liūdnas, kai mano broliukas pavogė iš motinos 50 kapeikų ir tėvai galvojo, kad tai padariau aš.
GJ	Džiugus Buvau džiugus, kai 4 klasėj gavau pagyrimo raštą.
GJ	Piktas Buvau piktas, kai draugas išdavė mane dėl kaifo.
GJ	Linksmas Buvau linksmas tada, kada man atrodydavo, kad šitame gyvenime man nieko netrūksta ir kai pamirštu kompleksus.
IF	Pirmas prisiminimas: Aš prisimenu labai gerai (Nežinau kodėl, bet) – mes buvom pajūri, ir tėvas išibridęs iki kelių mane vaiką mažą už rankų per bangas tampo taip. Šitą labai gerai prisimenu ir kiek mes ten šeimoj šnekėjom, tai man turėjo būti kokie trys keturi metai, tai pakankamai anksti manau. Aš nežinau, ar ten Nida ar Palanga buvo, bet aš tikrai prisimenu saulę, kad smėlis šviečia ir man patiko. O vanduo išvis man patinka. Būdavo tokių gal ir daugiau kartų, bet prisimenu tik tą pirmą.
IF	Gražus (galvoja) Va, nu pavyzdžiui prisimenu, dabar tiesiog taip šovė į galvą. Ėjom mes (dabar nepamenu, devintoj ar dešimtoj klasėj, bet tikrai kažkur prieš keturis penkis metus) ėjom į žygį, tikrai ilgai ėjom, pėsčiom, su kuprinėm, žodžiu, ten sunku ir lipom per kopas, lipom lipom, nu ten labai nusikalė visi ir užlipom ant tokios kopos, nuo kurios ten visa

	<p>Kuršių Nerija matos, žodžiu, visur tas gamtovaizdis ir visi labai suprato, nu aš nežinau ar visi, mums su drauge, man, draugam išpūdis toksai gražus, ta prasme gamtos. Vat gražus vaizdas labai. Buvo toks “vau”.</p>
IF	<p>Liūdnas Nežinau, irgi toks, nuotrupa žodžiu. Čionais labai senai, jau turbūt ėjau į mokyklą. Skaičiau Diuma knygą, neprisimenu kokią, bet ant knygos nugarinio viršelio tokia kaip reklama buvo, kad kažkaip paremkite vaikų ten namus ar kažką, žodžiu kažkas ten paaukote ir buvo tokia nuotrauka, kaip kampe sėdi mažas berniukas prie radiatoriaus tokio seno ir jis su kažkuo žaidžia ar kažką. Ir visada aš skaitydama tą knygą vartaliodavau, ar tvarkaisi ten kambarį ir ta knyga pakliūna, tai apsuku. Man kažkodėl labai liūdna būdavo jo išraiška, ta prasme veidas, labai tokia nuotaika būdavo ir nežinau kodėl, todėl turbūt, kad jis buvo panašus į mano brolių mažą. Ta knyga dar sovietiniais laikais išleista, kaina dar kapeikom, bet vat toj pusėj vat prisimenu. Toks išpūdis, man mažam, tai tokia labai būdavo liūdna nuotaika. Nelabai suprasdavau, ten paaukot, ką čia, kaip paaukot, bet vat. Aš į ją kas keli metai vis kažkaip pažiūriu.</p>
IF	<p>Džiugus (galvoja) Nu vėlgi man iš ankstesnių, ta prasme. Gal kokioj 5-7 klasėj, nu 13-14metų. Tiesiog mes važiom su muzikos mokyklos akordeonų trio į Italiją į tarptautinį tokį konkursą akordeonų, bet ten kaip “po blatum” kaip saktų gavom vietą ir nieko nesitikėdami važiom. Mes tokie trys iš K. ten mes laimėjom kažkurią tai prizinę vietą ir ne taip kaip kažkokiuose kituose renginiuose, konkursuose, tada vat buvo stipri emocija. Vėliau mes visi išsijautėm į tą muziką ir mus įvertino. Tai susijo, kad mes save atidavėm ir mus įvertino. Dvi dienas truko tai ir antrą dieną mus apdovanojo, buvo tikrai džiugu.</p>
IF	<p>Piktas Galėčiau iš pastarųjų mėnesių metų pasakyti, bet reikia kažką senesnio. Hm. Nu čia iš mokyklos gal. Koridorių laukėm prie durų pamokos ir kažkas ten kažko nepasidalino, žodžiu. Du klasiokai pradėjo pyktis ir man įstrigę tas tame, kad mes ten atsisukom, pradėjom žiūrėti ir, žodžiu, tas klasiokas vienas, mažas, žemas, jis buvo žemo ūgio, paėmė kitą taip už krūtinės, švarko ir taip užsimojo su kumščiu, kaip per filmus, žinai. Ir man, ta prasme, ne tai, kad jie ten susipyko, nes visą laiką būna tas mokykloj, bet aš atsisukęs kažkaip susifokusavau į jo veidą - toks piktas. Vat tas ir buvo, kad žiūri ir atrodo jau ten šakės. Tą tokį kadra ir prisimenu vat tokį. Kad pagalvojau, kad jis yra labai piktas.</p>
IF	<p>Linksmas Aš nežinau, bet va ėjom į tą patį žygį, bet čia kitais metais, ir žodžiu mes visi einam ir ten visi pūškuoja, o aš sakau, tai koks skirtumas, ar tu dejuoji, nes vis tiek reikia eiti. Tai sako, ką čia ką čia. Tai aš visą laiką klausinėdavau: paeinam pusę kilo ar kažką ir “ar visiems viskas gerai?”, “kam ką spaudžia?”. Tai paskui priėjo viena ten draugė tokia ir sako, vot labai fainai tu šiandien, toks visą laiką linksmas būni, pakeli nuotaiką ir kitų.” Ne tai, kad ten aš kažką, bet kad ji priėjo prie manęs ir pasakė, kad nuo manęs jie užsikrečia ir pan.</p>
JG	<p>Pirmas prisiminimas: Mano toks prisiminimas...Motinos mirtis labai įstrigo mano atminty. Čia buvo 2005...Sirgo jinai vėžiu, ilgai ji kankinos vopšėm. Aš tuo metu kaifavau. Ir tą kartą jau jinai buvo prie mirties, jau žinojau, kad nedaug jai liko. Tada dirbau, kaifavau...Grįžau ir darbo, čia buvo balandžio pirmą, skambina krikšto motina, sako važiuok į ligoninę pas motiną. Sakau, pavargau, rytoj nuvažiuosiu. Sako, rytoj jos nebus turbūt...Paskambinau draugui, nuvežė mane. Ir va, gulėjo jau po aparatu deguonies tenai jinai, užėjau aš tenai į tą ligoninę, ten buvo tėvas, visi...Ir užėjau ir po penkių minučių kažkur jinai numirė. Vot kaip, kaip kad būtų manęs laukę. Tokia fignia... Karoče... Nežinau ką papasakot... Per laidotuves karoče verkiau ten...blia (<i>susijaudina</i>).... O po to paskambinau vėl draugui, vėl atvažiavo draugas. Nuvažiavau pasiėmėm heroino, atvažiavau atgal ir karoče neverkiau. Narkotikai man padėjo glūšyt visus jausmus...</p>
JG	<p>Gražus Visą laiką ten, pakol nevarčiau narkotikų, ten tik pradžia... Visą gyvenimą jaučiausi sau gražus ir jaučiau, kad kitiems esu gražus, na kad merginom, niekada netrūko ten jų dėmesio. Jaučiausi...Dėl to žodžio gražus... Pasitikėjau labiau savim. Pasitikėjau...Aš</p>

	buvau gražus. Nu aš ir dabar gražus, taip aš galvoju, bet dabar ne taip pasitikiu savim, kaip anksčiau. Anksčiau aš ir su merginom galėjau bendrauti laisvai, o dabar aš labai susikaustęs, kaip briedis stoviu...
JG	Liūdnas Man kyla tėvų netektis, tas liūdesys. Motinos mirtis, po to tėvo mirtis po metų, karoče... Pas mane nėra prisiminimų beveik...
JG	Džiugus (labai ilgai galvoja) Man džiugu buvo ir gerą pažymį mokykloj gaut. Man dar džiugu buvo parašyt diktantą geriau negu parašo tie, kurie geriau mokosi, nes man kažkaip diktantai sekėsi mokykloj...
JG	Piktas Aš piktas, kai mane kritikuoja, aš labai greit supyktu, labai nemalonu...Arba kai man nurodinėja, aš piktas irgi. Pvz., tėvas sakydavo ten padaryk taip ir taip, ten kambarį išsiurbliuok, o man čia pikta būdavo, niekada nedarydavau taip, darydavau priešingai.
JG	Linksmas Prisimenu tuos laikus, kai dar nevarčiau heroino pavyzdžiui, su klasiokais Vingio parke ten gerdavom, žolę rūkydavom, pati pradžia vartojimo. Linksmi leidom laiką. Ir gana dažnai ir linksmi, va...
AN	Pirmas prisiminimas: Prisimenu mokyklos valgyklą ir bulkutę. Kai mes su bičiuliais po kūno kultūros ėjome vogti iš kepyklos bulkučių. Bet tas vogimas nebuvo toksai piktybinis, bet tiesiog žinodavom, kad vat tenai, ten niekas nemato. Ir būdavo toks, "nu bliamba, ar pavyks nepastebėtam ar nepavyks..?". Nes būdavo toksai mokyklos bandos instinktas, kai būdavo grupė žmonių, kai tu turėdavai kažkam tai įtikti, būdavo kažkoks tai vienas lyderis ir nelyderiai turėjo kažkaip ten prie jo prisitapatinti. Ir vieną kartą, ėjau aš tų bulkučių vogt, ir chebra jau žiūrėjo ten pro valgyklos kraštelį ir mane sučiupo. Gavosi taip, kad vieną kartą aš bandydamas tai padaryti įkliuvau į tą didžiulę nemalonę, kad aš darau tai, nors darydavo tai ir kiti žmonės, bet aš buvau toks atpirkimo ožys. Bet gink dieve, neišdaviau. Tai toks vat spontaniškai kylantis. Čia buvo kokioj septintoj klasėj.
AN	Gražus Kai gavau gėlių. Buvo faina, tikrai. Aš grojau gatvėj. Aš važiauvau į Palangą, važiauvau dirbti sandėlininku vasarai ir gavosi toks dalykas. Vieną vakarą išėjau į gatvę pagroti gitara. Ir grojau gatvėj apie sliekus, vabalus ir gavau gėlių ir buvo labai faina.
AN	Liūdnas Tarkime, viską atiduodu, ką uždirbu tiem žmonėm, kurie galėtų realizuoti svajonę, sakykim, kad padarytų įrašus, o neperku daiktų, kurie man mano gyvenime nėra svarbūs, na galiu apsieiti ir be jų. Bet yra žmonės, kurie priekaištauja, nėra palaikymo, paskatinimo, ir palūžtu. Kai ant peties rankos neuždėda pasidaro liūdna.
AN	Džiugus Nesitikėjau, kad tas testas bus toks sudėtingas. Reikia prisimint. Džiaugsmas sutikus bičiulį po ilgo nesimatymo. Kai grįžau iš Londono ir susitikau artimus, sielos draugus, tai buvo pats didžiausias džiaugsmas, gyvenimo prasmė ir visa kita. Va.
AN	Piktas Piktas ir liūdnas, gal tai galima sugretinti, aš sugretinčiau. (<i>sunkiai prisimena, vengia kalbėti</i>) Labai paprasta istorija. Buvo sutarta... bet čia gal jisai toks materialus dalykas, bet nu tarkime, man sukėlė pyktį. Buvo elementarus užsakymas nuvažiuoti pagroti į Klaipėdą už tam tikrą sumą. O mes tik tiek ir teturėjom, galvojom, nuvažiuosim, tada už kelionę susimokėsime, o tada gausim ir tas bus mums už kelionę. Ir nuvažiuvom. Ir realiai Klaipėdoj turėjom nulį litų, bet tikėjomės nu šiaip pakeist aplinką, į Klaipėdą, prie jūros nueit. Ir aš pasivadinau vieną žmogų dar kartu važiuot. Ir realiai tas žmogus irgi finansų neturėjo. Ir nuvažiuvom į Klaipėdą, atgrojom tą koncertą. Ir nors prieš tai buvo sutarta, kad honoraras belekoku atveju, kad ir kiek ten žmonių bus, bus toks ir toks ir po to buvo pareikšta, kad realiai žmonių nesusirinko tiek, kiek jie tikėjosi ir mums negali sumokėt tų honorarų. Tai vat tada buvo pyktis. Meluočiau, jei sakyčiau kad nebuvo. Man buvo prieš kitą žmogų nefaina. O kitas dalykas buvo, kad tu darai savo darbą, į kurį tu atsiduodi ir turi dar rūpintis kitais dalykais, kuo tu neturėtum rūpintis. Tai va toks

	pyktis. Bet jis materialus toks.
AN	Linksmas Mes nuėjome ant Gedimino pilies. Gėrėme vyną. Šnekėjome niekus. Ir kaip buvo faina, kai tu šneki niekus, apie nieką negalvoji, o visi tik iš to pasijuokiam, nes šiais laikais... ir dainuoti niekus, ir nusidainuoti, ir kuo daugiau nusidainuoji, dar linksmiau. Labai geras vakaras buvo. Aš stengiuosi, kad tie vakarai tokie vis būtų. Dabar ir be alkoholio galima. Ne vienas kartas čia. Ir prieš du, ir prieš pusę metų buvę.
GH	Pirmas prisiminimas: Nu ką aš prisimenu, tai, kai... nu tiesiog toks įvykis, man atrodo tai buvau pats mažiausias, koks tik galėjau būti. Kai aš parke, buvo ruduo, parkas ir buvo lapų krūva. Atrodo klevo, nes kažkaip geltona spalva man ta labai užsifiksavo. Ir aš tenai į tą krūvą šokinėjau, kažkaip tenai į ją... Šokinėjau... Dar turėjau ten tokį kastuvėlį. Mano tėvas dailininkas, tai jisai ant to kastuvėlio buvo išpaišęs tą "Nu pagadi" vilką. Tai aš su tuo kastuvėliu ten irgi kažką tai, su tais lapais kažką žaidžiau. Neatsimenu, draugų buvo, nebuvo. Galbūt buvo mano draugelis, nu ta prasme, šeimos tiesiog draugavo. Tai gal kartu buvom. Bet negaliu tiksliai atsimint, kažkaip neatsimenu. Ir dar man atrodo... Aš nežinau, gal... arba man atrodo ar kas, bet man atrodo, kad aš buvau su žaliu kombinezonu. Tai vat toks dar dalykas. Turbūt kokie keturi metai gal buvo.
GH	Gražus Kai pasakėt "gražus", man kažkaip pasirodė ažuolas, gal klevo medis, kad vėl tie geltoni lapai kažkaip tai. Kažkaip dabar į galvą... Su gamta man kažkaip asocijuojas viskas. Tai ten kur Verkiuose yra skardis toksai, tai vaizdas nuo to skardžio, tiesiog kai, nežinau saulė gal nelabai leidžias, tiesiog giedras dangus ir debesis yra, ir ten kažkaip Saulėtekis matosi, tas miškas Valakampių. Konkrečiai stovėjau, žiūrėjau ir man vat... daug kartų buvęs, tai nežinau, neišskirčiau, kad su kažkuo buvau. Buvau ir vienas, ir su žmona, ir su draugeliais, ir su vaikais iš internato...
GH	Liūdnas Aij va, labai buvo liūdesys, kai senelis mirė mano. Tai šita, tiesiog mano tėvai, kai išsiskyrė, tai aš gyvenau su mama ir su močiute ir seneliu, tai vis tiek su seneliu daug bendravau, tai jis kažkiek tėvą atstojo. Tai va, kai jisai mirė, iš pradžių gal dar ne taip suvokiau, bet jisai jau prieš tris, gal keturis metus mirė, dabar neatsimenu tik. Tai vis tiek paskui po kurio laiko pradedi labai tai vertinti, šitą dalyką. Tai dabar, kai atsimenu, tai kažkaip visą laiką toks vat liūdesys yra. Jo, čia tikrai liūdesys. Atsimenu patį tą suvokimą, kad žmogus buvo ir išnyko. Buvo žmogus, su kuriuo tu kalbėjai, dar kažką tai ir paskui kitas vaizdinys – tai vat guli žmogelis, tai sunku patikėti, kad buvo gyvas, turėjo sąmonę, asmenybę ir t.t. ir tai kažkaip tai baigėsi, išnyko. Vat toks vat suvokimas. Aš dar po laidotuvių gal porą mėnesių nesuvokiau, kad jis mirė. Faktas yra, kad jis mirė, bet nesuvoki to dalyko. Tai buvo pirma mirtis, su kuria susidūriau. Po truputį tas suvokimas vis labiau ir labiau vystėsi. Kad tas žmogus iš tikrųjų išėjo. Čia tas toks gyvenimo laikinumas. Vat tokių įdomių išvalgų procesas. Labiausiai liūdina tas faktas, kad aš tą žmogų pažinojau, su juo bendravau, turėjau tokį kontaktą su juo. Ir paskui tai dingsta, išnyksta.
GH	Džiugus Džiugus buvau labai, kai į doktorantūrą įstojau. Čia buvo didžiulis džiaugsmas. Bet tas džiaugsmas irgi taip keistai, jis nebuvo, kai sužinojau, kad įstojau, tai nebuvo tai, kad aš šokčiau, šokinėčiau iš laimės ar dar kažką daryčiau. Tiesiog prieš tai buvo didžiulis noras įstoti ir tas džiaugsmas būdavo, kai po kurio laiko, kai jau studijuoji. Doktorantūroj turi rašyti daktaro disertaciją, dar kažką ir pradeda veikti tai, kad reikia labai daug pastangų įdėti. Per metus neparašysi daktaro disertacijos, per du metus neparašysi. Karts nuo karto nusivylimas įvyksta. Bet tada išeini, nu aš einu parūkyt į Jonų kiemą, ten yra Jonų bažnyčia ir aš žiūriu į ją ir pagalvoju, bliamba, kaip jėga yra vat šitas gyvenimas, toks, kokį gyvenu. Džiaugsmas pereina, kad aš darau tai, ką aš iš tikrųjų noriu, apie ką visą laiką svajojau, tokioj gražioj vietoj aš studijuuju ir t.t.
GH	Piktas Čia buvo daugiau nei prieš du metus. Aš dirbau su vaikais tai ir ten buvo atvejis, kai vaikas, su kuriuo atrodo gerai sutariau visai ir dar ten keli. Na ten tiesiog buvo tokia

	<p>programa, kad jie gaudavo dalį lėšų ir jie galėdavo už jas įsigyti drabužių, ten dar kažko tai ir mes ėjom apsipirkti į parduotuvę. Ir jie apsigovė. Ta prasme, jie prisirinko prekių, na, kadangi visos tos prekės eina konvejeriu per kasą. Ir aš turiu kažkokią sumą ir kiekvienas savanoris suderina su vaiku tą sumą, kad jo prekių rinkinys neviršytų tam tikros sumos. Ir žiūriu, kad gaunas man ten keliais šimtais litų daugiau. Tai pardavėja man sako, kad buvo kuprinė, ten dar kažkas tai, berniukai pirmi ten paėmė. Tai aš sakau, chebryte, ką jūs čia maždaug, o jie “ne, mes čia nieko nevogėm, nedarėm”. Ir vat buvo toks pyktis didelis, atrodo stengiesi dėl tų žmonių, kažkaip tai darai dėl jų, nori jiems gero padaryt ir apskritai jauti, kad lyg kontaktą turi vat tokį, nes vis tiek po kurio laiko atsiranda tie draugiški santykiai, vis tiek tas kontaktas išsivysto. Ir dabar tau tokį spjūvį veidą padaro. Tikrai buvo pikta. Supykau tada stipriai, gal net per daug kiek. Paskui išėjau aš iš to darbo. Atrodo stengies daryt, bet vat gauni tokį grįžtamąjį ryšį.</p>
GH	<p>Linksmas Hm, prieš du metus. Nežinau, gal sudėtinga pasakyt, kada būnu nelinksmas, nors ir atrodo ir liūdnas būni/nebūni. Nu nežinau, pavyzdžiui, važiuoju aš dviračiu ir klausau muziką ir užgroja geras gabalas ir aš visas, man ten visam pradeda gerai darytis (<i>šypsosi</i>), visos aktyvesnės dainos mane taip kažkaip veikia. Tai ar čia aš linksmas ar nelinksmas būnu? (<i>šypsosi</i>). Linksma būna ir bibliotekoj atėjus draugus sutikti. Linksma ir seniai nematytą draugą susitikus. Vadovaujuos tuo požiūriu, kad visas gyvenimas turi būti džiaugsmingas. Ne tai, kad viena tokia, kita liūdna. Vertinu kiekvieną dieną. Pagal savo svorį jos yra vienintelės ir nepakartojamos, todėl aš nesistengiu išskirti gerų dienų, stengiuosi kiekvienoje dienoje išvelgti prasmę ir džiugesį.</p>
KF	<p>Pirmas prisiminimas: Nepamenu, kiek ten buvo metų, maži dar buvom, gal po aštuonis, po devynis metus, lakstėm, kaip vaikai mėgsta visur landžiot ir buvo toks senas pastatas, išgriuvęs, ten likučiai to pastato. Mes ten žaidėm slėpynėm ar kažką, nepamenu ir bežaisdami radom žmogaus kaukolę. Maži buvom, įdomu iškart pasidarė viskas. Suradom kažkokią tašę, įdėjom ją ten, nuvežėm, nuėjom į policiją. Paskui, sakau, net gailėjaus, kad ten pradėjom, paėmėm viską. Pradėjo mus ten klausinėti, kaip kur. Važiavom į tą vietą rodyt, paskui į tą Šiaurės miestelį, kad iširtų, mus ten klausinėja. Motina labai pergyveno, nes negrįžau nei valgyt, nei pasirodyt, tada jai iš policijos paskambino, ten išvis ji šoke buvo. Tai paskui ir nuo jos velnių gavau dar. Tai taip iki vakaro mus ten ir pratampė.</p>
KF	<p>Džiugus Du prisiminimai kyla, net nežinau, kuris greičiau. Vienas, kai sužinojau, kai žmona pasakė, kad yra nėščia, o kitas, kai jinai pagimdė, nes gimdymas buvo komplikotas, ir viskas buvo tvarkoj, viskas buvo gerai. Kai man paskambino ir pasakė... Tai naktį buvo, prižadino.</p>
KF	<p>Piktas Iš kart į galvą pats pirmas atėjo, kai buvo tokia situacija.. Išėjo, kad gavau iš motinos tą kortelę medicininę, aš ten ją varčiau, varčiau ir perskaičiau, kad po manęs ir prieš sesers gimimą ji darėsi išvalymą, iš tikrųjų buvo pikta labai, kad aš nieko nežinojau, kad ji nieko nesakė.</p>
KF	<p>Linksmas Galvoj vis sukas būtent visi...Matau namus, su žmona, dar vaiko gal nebuvo, gal buvo... Vat būtent namie. Vis vien buvo situacijų, kai vis vien linksma buvo, neina ten vieno kokio prisimint, išskirt. Net nežinau. Šiaip vat, kai nuotaika gera buvo, iškart matau vasara, saulė šviečia, juokaujам, linksma, namie. Kažkas tokio.</p>
KF	<p>Gražus Kai atvažiavau į ligoninę, kai žmona pagimdė ir vaiką kai pamačiau. Pats sau pasakiau, vau koks gražus.</p>
KF	<p>Liūdnas ...Vakar visą vakarą labai liūdėjau, labai blogai jaučiausi, net minčių visokių buvo kilusių... Kai senelis mirė, laidotuvės, labai liūdėjau, net verkiau...Liūdėjau ne per pačias laidotuves, o po jų, kai visą kelią važiavau namo ir liūdna buvo, visą kelią nieko negalėjau sau padaryt.</p>
EJ	<p>Pirmas prisiminimas:</p>

	Pats seniausiais, kurį prisimenu, tai kaip krepšinį pradėjau žaisti. Ir ten susirinkdavom ten krepšinį kaime pažaisti ir buvom dar tokie vaikai ir apžaidėm tokius kitus vaikus, kurie iš sporto mokyklos buvo. Paskui jie susinervavo, bet tą dieną buvom kaip ir čempionai. Gal keturiolikos metų buvau.
EJ	Gražus Hm. Atsimenu, buvau antram kurse ir brolis vyresnis išvažiavo studijuot į svečių šalį. Tada aš nuvažiavau tenai, pamačiau tą universitetą ir sakiau “čia gražus”. Lyginant su kur aš studijavau. Dabar aš jau baigęs.
EJ	Liūdnas Mmm. Liūdna, tai buvo vieną dieną ištis liūdna. Nes tą dieną visiškai nesisekė. Ne tai, kad nesisekė, bet visiškai nesisekė. Nuo primityviausių dalykų. Na ta diena buvo maždaug irgi prieš du metus, gal seniau biškį, bet ten tiesiog tragiškai. Pamečiau laikrodį, toliau dviratį visiškai sulaužiau, paskui egzamino neišlaikiau, paskui dar su kažkuo susimušiau lygtais. Tai tą dieną prakeikiau. Tokios pavienės nesėkmės į vieną dieną. Ištis buvo liūdna. Ir liūdna, kad buvau vienas visą laiką: nei brolių, nei draugų, nei pažįstamų – nieko nebuvo. Bet užtat dabar lengva, nes kai atrodo, kad sunku ar šiaip kas, ar liūdna, tai prisimenu, kad ten buvo taip liūdna ir galvoju, kad visai dar neblogai.
EJ	Džiugus Mano gyvenime tikrai mokslai yra ir futbolas, tai nesu labai platus žmogus. Esmė ta, kad mano nuotykiškai būna tik iš ten arba iš ten. Prieš du metus irgi prisimenu. Tai buvo pirmas toks rimtesnis elektronikos darbas. Na draugai sakė, kad maždaug nepavyks iš karto taip pasidaryt. Ir atsimenu, kaip džiaugiaus, kai pavyko ir viskas veikė. Ten buvo dviejų išėjimų stiprintuvas, 25W lygtais ir tada labai džiaugiausi. Nes tiesiog taip pasisekė, galima buvo sakyt. Labai daug laiko suinvestavau, labai daug pinigų ir viskas iš pirmo karto pavyko. Tai buvo toks džiugus.
EJ	Piktas Piktas tai, tą lengviausia prisimint būtų. Irgi prieš du metus buvo, gal dar anksčiau. Turiu brolių dvynių kitą tokį, tai jis nusprendė nebesimokyti visiškai. Ant visko padėt. Tai tada buvau labai supykęs tą dieną. Kai sužinojau, kad jis ten metus kartos kursą. Tai tada tiesiog susimušom. Tai tą dieną buvau piktas, per daug piktas. Visokių daug nutikimų tą dieną, bet tą dieną buvau supykęs. Nes brolis, dvynys ir nusprendė, kad jam užteks mokytis. Aišku, man atrodė kitaip ir taip gavos. Ir taip išėjo.
EJ	Linksmas Buvo linksma pirmam kurse, kai tautinius šokius dar lankiau ir paėmė į kelionę išvykt tenais toli toli į Ukrainą prie Juodosios jūros, tai tada buvo linksma. Buvo smagu. Aij, linksma, tai su draugais gerai leisdavom laiką, futbolą žaisdavom, paskui būdavo kelionė linksma. Paskui pasienį Rusijos būdavo linksma, kai neleisdavo niekur išeiti ir vaikydamo: Bandai kur išeit prie tvoros – iškart gauda. Tai būdavo linksma ištis pažiūrėt, kaip kiti elgiasi su tavim.
NC	Pirmas prisiminimas: Iš vaikysčių atsimenu darželį. Senus namus, draugą, su kuriuo tada žaisdavau. Atsimenu, kai į kitą šalį važiavau atsimenu... Apie darželį viską atsimenu, kaip jis atrodė, kaip stalai sustatyti buvo, kur tualetas buvo, kai kuriuos draugus atsimenu, jų vardus, pavardes, pamenu, akvariumas stovėjo su žuvimis. Nu tokius momentus, daug jų tokių. Pamenu, kaip žaidėm su konstruktoriais, dėliojom kubikus visokius, ir ten lauke toks sandeliukas buvo su žaislais, tai jį atidarė ir davė visiems žaislų iš jo...
NC	Gražus Nu einu gatve, pamatau gražią panelę, atsisuku, pasižiūriu. Nu gali būti ir katinas, namas, šuo gražus, tai irgi taip. Daug kartų taip buvę. Tiesiog. Nežinau ką net pasakot. Mano kaimynė graži. Ir katinas jos gražus. Man patinka ir ji ir jos katinas.
NC	Liūdnas Liūdnas aš namuose būnu. Jeigu būnu namuose, o daug kur yra nueiti. Aš noriu eit, kažkur kažką daryt, bet pasirinkau tokį gyvenimą, šeimos, kaip ir negaliu, bet norisi eiti...
NC	Džiugus

	<p>Kai viskas gerai, kai mamai gerai, tėvui, žmonai gerai. Kai niekas neskauda. Kada viskas normaliai. Kada viskas normaliai, tada viskas normaliai, o kada ne, tai nenormaliai.</p> <p>Paskutinis, kai prieš savaitę atvažiavau į reabilitaciją. Ir motina, ir tėvas, ir žmona, ir aš pats noriu, labai norėjau sustot, pažiūrėt naujo gyvenimo. Vieną kartą atvažiavau ir manęs nepriėmė, bet kai antrą kartą atvažiavus priėmė, aš ir žmona labai džiaugėsi. Ar į kalėjimą, ar čia...</p>
NC	<p>Piktas (galvoja) Aš nepiktas...</p> <p>Kada į reabilitaciją pirmą kartą nepriėmė, tada aš buvau piktas. Nu ne tai, kad piktas, bet buvau jau pasiruošęs, daiktus susirinkęs. Aš ten penkias dienas nevarčiau ir galvojau, kad viskas bus tvarkoj, bet testas parodė.. nu gal ne tai, kad piktas, bet susinervinęs. Ant ko piktas? Ant vedėjos? Nepiktas, susinervinęs biškį.</p>
NC	<p>Linksmas Aš visą laiką linksmas, visą dieną. Nežinau. Su draugais reabilitacijoje žaidžiam, klausom muzikos ar kažką tai veikiam. Linksmas. Visokie šposai, chi chi cha cha.</p>
DK	<p>Pirmas prisiminimas: Labai sunku patį pirmą. Jeigu tai tikrai yra pirmasis ir jeigu tai nėra susiję su pasakojimu, tai aš tikrai turėčiau prisiminti senelį, kai nebuvo dar visiškai trijų metų, nes kai buvau trijų metų, jisai mirė. Tai kaip jisai mane ant kelių pasisodinęs laikė. Bet čia gali būti iš pasakojimų, tai čia tuo aš visada abejoju. Kiti du tai būtų turbūt iki keturių metų. Tai būtų tokie skaudesni išgyvenimai, vienas su šuns dingimu, kitas su dviračio. Tai daugiau tuomet papasakosiu apie savo šunį. Tiesiog vieną dieną neradau jo aptvare. Labai išsigandau ir nuliūdau. Man pasakė, kad tas šuo tiesiog pabėgo. Vėliau sužinojau, kad jį tiesiog išvežė, na tuo metu ne į kaimą, bet į darbą, pasargauti. Tiesiog buvo mama buvo meistrė ir reikėjo, kad naktim ten kas palotų. Čia tokios nuotrupėlės.</p>
DK	<p>Gražus O jeigu nekyla? O žinot, visai gražios buvo mano vestuvės Arkikatedroj. Pati ceremonija Arkikatedroj. Ta Arkikatedros aura. Tiesiog ten daug tokių mums abiem su žmona bendrų prasmų glūdi. Nors žmonos nuotraukose, kur ji apsiverkus, atrodo, kad ten turėjo būt baisu, bet buvo gražu ir tikrai norėjosi verkt iš to grožio. Retai taip gyvenime būna. Dėl to ir prisiminiau. Prieš penkis metus, jau dabar šeši bus...</p>
DK	<p>Liūdnas (galvoja) Labai sunkios tos asociacijos...čia gal ne tiesiogiai gali susisiet, bet, kad nebūtų pernelyg po to pritemta, tai tiesiog su tuo liūdnumu man asocijuojasi laidotuvės. Sakytumėt, gal čia per silpną emociją, bet tiesiog prisiminiau jauno žmogaus laidotuves ir jisai man nebuvo ypatingai artimas. Jeigu taip būtų, tai turbūt būtų baisu. Na, bet tai buvo būtent iš žmonos pusės artimas žmogus. Man buvo liūdna. Žmonai buvo baisu. Čia pirma, kas ateina į galvą. Sukant tą "liūdnas", "išmeta" būtent tai... Skaičiuoju, kada tai buvo, turbūt, prieš kokius keturis metus.</p>
DK	<p>Džiugus Vis laukiu, kada kas greitai išlys, bet neišlenda. Ir čia reikia, kad būtų ne mažiau dvejų metų senumo? Mhm. Tuomet tada, kada pradėjom namo statybas, na, ta prasme įsigijom sklypą, planavom įsikūrimą. Po to taip džiugu nebebuvo, kada statybos įkyrėjo. Bet pradžia buvo džiugi. Kada įsigyji sklypą, vat čia tavo, tu čia statysies, darysies ir gyvensi. Vat pats jausmas yra iš tikrųjų labai smagus. Bet po to jau tos statybos ima per gerklę lįsti ir atrodo jom galo nebus. Bet vat ta pati pradžia yra labai smagi.</p>
DK	<p>Piktas Aš turbūt per ilgai galvoju. Man tai kas iš tų piktas ir anksčiau nei prieš du metus, tai prisimenu Plečkaitį. Tada į jo paskaitą pavėlavau antram kurse. Tai man davė taip pylos, jis man tuomet pasirodė toks piktas ir toks baisus. Dabar tai juokas ima, bet tada tai va būtent jisai toks atrodė. Ir čia tas buvo prieš šešis jau metus.</p>
DK	<p>Linksmas (ilgai galvoja) Aš buvau labai linksmas, kai dukra gimė. Čia prieš du su puse metų, tai čia dar įtelpa į tą, galima užskaityt. Ta pati diena tai buvo labai sunki, daug nervų kainavo. Bet po to buvo džiugu, linksmas. Kai jau atsigauini po to viso, po tų visų emocijų. Tai turbūt dieną</p>

	po, kai viskas susigromuliojo ir buvo linksma.
OB	Pirmas prisiminimas: Aš prisimenu, kai pas mane vaikas gimė. Man buvo labai faina, aš buvau linksmas labai. Buvo šeima pas mane, buvo viskas gerai. Stengėmės gyventi, kad būtų viskas tvarkoj, buvo sunku iš pradžių, neturėjom kur gyventi, bet po to pripratom...nežinau, ką čia dar. Tą dieną, kai vaikas gimė, aš buvau linksmas, man buvo faina, aš nieko nenorėjau, pas mane galvoj buvo tik kaip čia viską su juo daryt. Mintys vienos, kaip maitinti, nu visokios tokios...kaip šypsotis pradėjo man labai faina buvo, kaip prausti ėjau tą pirmą dieną man labai patiko. Faina buvo. Visiem pradėjau sakyti, kad vo, pas mane vaikas, draugams visiems. Klausia visi, kas gimė, sakau, kad sūnus, klausia, koks gimė...
OB	Gražus (kiek pagalvoja) Nu gražus gyvenimas buvo be narkotikų, faina man buvo. Kai nevarčiau. Draugai, sportavau, ir ten ir ten. Nebuvo rūpesčių visokių. Malonu gyvent buvo, gražu. Gražu, kai tavimi pasitiki, tiki. Iki 24 metų kažkur toks gyvenimas buvo. Šnekėt kažkaip mokėjau. Gražu buvo. Viskas įdomu buvo, man patikdavo žvejoti. Negalėdavau nieko nedaryti. Aš vis ką nors turėdavau veikti. Į kaimą nuvažiuoti buvo faina. Pabūti pas bobutę vasarą. Su broliu pabūti. Visi žmonės kitaip į mane žiūrėjo.
OB	Liūdnas Liūdna man, kai buvau išsiskyręs su žmona. Prieš septynis metus, kada nevarčiau dar narkotikų, išsiskyrėm ir pradėjau vartot. Porą kartų bandėm išsiskirti, bet po to vėl bandėm gyvent, bet galų gale pradėjom nesutarti ir išsiskyrėm, bet mes išsiskyrėm gražiai, kaip draugai. Liūdna man buvo labai. Pripratau prie žmogaus, tiek metų pragyvenau, penkis metus pragyvenau su ja. Sunku buvo man. Kokius du metus truko tas sunkumas.
OB	Džiugus (galvoja) <i>Nu aš džiugus būdavau, kai man kas pasisekdavo, nu pavyzdžiui, nemoku ko nors daryti, tai aš greitai mokysiuos, man reikia tai, ko nemoku išmokyti, iš galvos neišlenda, man reikia ir viskas, aš užsispyręs žmogus. Ir jei padarysiu, tai džiaugsiuos.</i> Nu vat mokytis buvo...Aš ėjau mokytis į technikumą mechaniko profesijos ir kažkaip neišeidavo iškart, man sunku buvo iškart. O po to taip užsispyriau, kad man reikia, pradėjo patikt, aš noriu mokytis ir viskas, baigiau tą technikumą, buvau džiugus.
OB	Piktas (galvoja) Nu aš... nebūnu piktas. Kai nepasitiki, o tu nori įaiškinti, paaiškinti, o tavim netiki. Sakau, aš galiu nevarčiau, o manim netiki! Artimieji netikėjo. Už tai, kad pas mane toks atkrytis buvo... aš kaip vartojau, po pirmo karto praradau pasitikėjimą visų, bet aš mečiau, šešerius metus nevarčiau, bet po to vėl pradėjau. Kai buvau blaivas ilgainiui žmonės pradėjo pasitikėt, stengiausi laikytis žodžio, bet buvo, kurie niekaip negalėjo pasitikėt. Tu stengiesi, viską, o ten...
OB	Linksmas Aš linksmas darbe pastoviai, kaip dirbu savo darbą. Jeigu aš dirbu, tai man patinka tas darbas. Aš daug darbų moku. Įeinu į ritmą darbo ir man tada daugiau nieko nereikia. Metu gerti, vartoti, dirbi, pinigų uždirbi, neši juos namo. Faina žmonių klausyti, kurie pagiria. Nu ten remontą darau, dirbu, turiu panelę, jin paskambina, klausia, ką valgyt padaryt, tu sakai tą tą, tada jin tavęs laukia kol tu grįši namo, nieko neatsako, ko tu nori. viską gauni, ko tik paprašai. Visus tuos šešis metus taip buvo. Buvo ir prieš tai, bet kai nevarčiau. Mane tai ramina, problemų nėra, tada faina.
FI	Pirmas prisiminimas: Kai man dar buvo keturi metai... diedukas dėdavo į alų kiaušini ir gerdavo. Vat atvažiavęs pamačiau, kad jis taip daro, kad kaip įdomu. Tik vieną kartą mačiau taip, tik kartą atsimeinu. Jo, tai taip skaniai žodžiu, ant ūsų lieka putas ir panašiai.
FI	Gražus Vo kai pamačiau savo klasiokę, naujokę, naują klasiokę. Čia buvo ketvirtoji klasė. Nu ir ji buvo labai graži. Ir labai įsimylėjau. Ilgam, nežinau kiek metų, visam.
FI	Liūdnas Kai perėjau į kitą mokyklą, vat pirmieji metai buvo labai sunkūs. Buvo iš pradžių ypač. Dešimt gal metų buvo. Tada tai tikrai buvo liūdna, ne kaip. Nieko nepažinojau, niekas

	nedraugas, taip sunkiai susiradau draugus. Ir išvis ten... tikrai sunkiai buvo.
FI	Džiugus Nu ką aš žinau... kai laimėjau pirmą, galima sakyti, diplomą. Pats nuėjau į baseino mokyklą, pradėjau lankyti ją, nu ir net tėvai, nieks neprivertė, pats nuėjau, pats pradėjau lankyti ir pats laimėjau ten tą. Nu ir toliau ten prasidėjo. Plaukimo trečią ar antrą vietą paėmiau. Daug jau metų buvo, penkiolika ar šešiolika. Na anksčiau būdavo tų diplomų, bet nuo baseino prasidėjo visas gyvenimas (<i>juokiasi</i>).
FI	Piktas Kai pirmąkart trenkiau į nosį. Tai išvis čia buvau jaunas. Čia ketvirtoji, trečioji, gal ketvirtoji klasė. Čia bus devyni metai... nu žodžiu, nebebijojau trenkti į nosį ir pasekmių po to. Tai buvo, kad brolių skriaudė ir aš jį gyniau. Niekas nieko toliau nedarė. Nu šiaip dabar prisimenu, kad geras jausmas... nesvarbu, kas kaip, bet tas persilaužimas čia buvo svarbu.
FI	Linksmas Oij linksmas buvau stovykloje. Oij, visose jose buvo linksmas. Čia baseino stovykla, irgi seniau nei du metai bus, čia gal dvyliktoji, vienuoliktoji klasė. Kiekvieną dieną buvo linksmas, visada. Nu ką aš žinau. Pavyzdžiui, tave įneša į valgyklą šiaip pavalgyti, kaip kokią žvaigždę. Nu daug žmonių neša tave valgyti pusryčių (<i>juokias</i>).
BM	Pirmas prisiminimas: Pamenu, tai čia gal bus išvis, gal man kokie dar trys metai. Kai man pirmąkart davė parūkyti. Jo jo jo! Didesnių detalių nepamenu, bet pas mano tetą, brolio krikšto mamą, buvom nuvažiavę, svečiavomės ir aš ten tiesiog slampinėjau ir visko klausinėjau ir buvo, kad mano tėtis su dėde rūkė ir aš nuėjau į virtuvę, kur jie rūkė ir matau, kad jie rūko, o aš pirmąkart tą matau ir klausiu “kas čia?”. Ir mano dėdė, nu kadangi jis geras, jis sako “imk”. Ir aš tik prisidėjau tą cigaretę ir man iškart kosulys ir ten iškart ašaros, viskas, aš tada pas mamą ir va. Čia tikrai bus vienas pirmųjų įvykių, kuriuos prisimenu. Pats prisiminimas gana trumpas, mažiau detalių, bet va.
BM	Gražus Mano kelionė. Bet ten jau buvo po Europą. Tai ten buvo daug šalių ir atsimenu, kad tiesiog, kadangi buvo viena iš pirmųjų, kai pamačiau tiesiog kitus miestus, tai vat ta pati kelionė, nes ten viskas buvo gražu. Na tiesiog gamtovaizdis ir tie patys visi... kas buvo kitaip nei Lietuvoje. Aš kiek pamenu, tai ten buvo parkų ir ten buvo tie piešiniai iš gėlių, ko aš Lietuvoje nebuvau matęs ir tas mane tiesiog sužavėjo.
BM	Liūdnas Gal kai lupt gavau nuo mamos. Čia kiek buvo metų nepamenu, bet irgi ganėtinai mažas. Kai nežinojau žodžio, ką reiškia “atsiklausti” ir neatsiklausęs eidavau pas draugus ir aišku paskui mama jaudindavosi ir parsivedusi prilupdavo. Čia dažniau buvo. Vienas įsimintiniausias, kai aš tada suvaidinau, kad nesu pas draugą, paskui mama išsivedė ir paaiškino, ką tas žodis reiškia. Tai va bet atsimenu, kad prieš tai būdavo už ką pylos gaudavau, nes tada teko vaidinti, kad aš, nu kad negaučiau.
BM	Džiugus Tai būtų spėju gimtadienio dovana, kuriai buvau susitaupęs pats. Tai buvo žaislas, nu buvom susitarimą padarę su tėvais, kad man jie tris litus ar per mėnesį ar per savaitę duodavo ir aš žaislam pats taupydavau. Aš atsimenu, ilgai, ten metus, taupiau ten, buvo mano gimtadienis, dar tėvai kažkiek dadėjo ir aš lego konstruktorių nusipirkau, didžiausią, kokį tik iki tol buvau turėjęs. Ten buvo labai fainiai. Kokie šeši metai ten buvo man.
BM	Piktas Kai tėtis supyko ant manęs. Čia bus kokie penkiolika metų gal. Kai buvo ar remontas namuose, ar kas, kai žodžiu grindys buvo purvinos, ten balta ten dažų dulkėm ar kažkuo ir ten teko valyti, o man reikėjo, nu buvau susitaręs išeiti ir aš sakau, kad einu, o tėtis sako “niekur tu neini, valai” ir mes susiriejom. Žodžiu, labai užpyko. Kas iš tiesų labai reta. Tėtis niekad nepyksta, tai buvo vienas iš pirmų kartų, kai aš mačiau tėtį pikta.
BM	Linksmas Tai tada būtų prieš man išskrendant į Ameriką, ten buvo kaip ir atsisveikinimo vakarėlis, kai susirinko mano visi draugai, pažįstami, kas buvo artimiausi ir žodžiu buvo labai linksmas tą vakarą, visas tas vakarėlis.

PA	<p>Pirmas prisiminimas: Pats pirmas, tai kokie devyni metai man buvo. Mes su pusbroliu atsimenu važiuom, buvo kaime, važiuom žuvauti, ta prasme, anksti labai ryte. Nežinau, nekibo ten tos žuvys, pabuvom ten valandą ir namo grįžinėjom. Ant vieno dviračio, atsimenu. Vienu žodžiu. Aš sėdėjau ant vairo tada ten ir atsimenu, kad greit važiuom. Ir nuo kalno. Aš koją atsimenu įkišau tarp stipinų. Ir kritom mes baisiai. Buvo didelis greitis. Man smegenų sutrenkimas buvo. Pusbrolis ten visą veidą nusibrozdino. Ranką susimušė. Tai va, tai labai ryškiai tai atsiminė. Aš dar dantį nusiskėliau, kur ir dabar dar tas dantis yra nuskilęs. Pusbrolis išvis dantį išsimušė. Priekinį. Nu vis atsimenu, mes atsikėlėm, aš apsvaigęs buvau, atsimenu, kad keliu tiesiai mes nepaėjom. Dviratį vedė pusbrolis, o aš negalėjau taip tiesiai normaliai paeit. Nu vienu žodžiu susitrenkiau smarkiai galvą. Tai va. Tada grįžom pas senelius į sodybą. Labai gerai atsimenu, kad nu, aš dantį nusimušiau iš lūpą gal prasiskėliau, koją, man atrodo, nusibrozdinau. Nu vizualiai ant manęs nesimatė, kas įvyko. Dar nepastebėjau, kad nusiskėliau dančio. Pusbrolis pasakė, kad gal nesakom seneliam, kad taip atsitiko. O pas jį buvo nubrozditas visas veidas, žiauriai tikrai atrodė, ir kraujas bėgo. Man tada, atsimenu, kažkokį juoką tada sukėlė. Nes “tavęs tai tikrai” sakau, - “nepamatys”. Nu ir ką, mes grįžom. Močiutė, aišku, pamatė, kad mes apsvaigę, kad kažkas netvarkoj, kad galvą skauda abiem. Paskambino mano tėvam, atvažiavo, mus ten išvežė į ligoninę ir atsimenu, kad vienom palatoj abudu gulėjom. Daug visokių įspūdžių buvo, tai pasakojom, šnekėjom. Nu devyni metai buvo. Pusbrolis vienmetis yra mano, tai nu nežinau, tai visokių tokių įspūdžių. Ir kad ligoninėj gulėjau, iki šiol jokioj ligoninėj negulėjau, tai taip tas įstrigo man.</p>
PA	<p>Gražus Nežinau, atsimenu, turėjau labai gražų dviratį. Tai su dviračiais kažką. Nes aš dviračius lankiau. Penkis-šešis metus. Tai aš atsimenu, kaip treneris davė gražų dviratį. Tai tada, kai jį davė prisimenu.</p>
PA	<p>Liūdnas Ai nežinau. Aš turėjau katiną tokį, ir jis man toks kažkoks. Vieną dieną atsikėliau ir jis toks vaikšto kaip apsvaigęs toks kažkoks. Nežinau, kas jam ten buvo atsitikę. Toks vaikšto ir nesuprantu, kas jam yra. Nežinau, atsimenu, atsikėliau, mamai sakau “pažiūrėk, koks katinas liūdnas, kas jam čia atsitiko”. Nes jis visą laiką taip žaisdavo nuo pačio ryto, neleisdavo net miegoti. Tai man tas įstrigo. Kad jisai toks liūdnas kažkoks vaikšto ten, kažkoks pasyvus labai. Čia buvo man kažkur 12-13 metų buvo. Tai čia prieš dvyliką kažkur metų. Paskui ten jis viskas normaliai, nu net nežinau, kas jam ten atsitikę buvo.</p>
PA	<p>Džiugus Sunku čia atsimint. Nu nežinau, nu džiugus, nesukelia jokio. Daug džiugių. Ai vat prisimenu, gal ne taip labai seniai, bet kai dvyliktos klasės egzaminus išlaikiau, tada. Taip džiaugiausi. Aš paskutinį egzaminą kada išlaikiau, nes lietuvių iš pradžių aš neišlaikiau testo, tai paskui perlaikiau ir išlaikiau, tai labai gerai jaučiausi. Tai vat tas man įstrigo. Nes iki tol ten aš galvojau tos dvyliktos klasės aš nepabaigsiu, daug kas ten nesitikėjo iš manęs. Nu čia ne per seniausiai buvo aišku...</p>
PA	<p>Piktas Piktas, tai labai seniai, aš atsimenu, mažas buvau, gal keturių-penkių metų ir labai ant brolio pykau, kad mano triratuką sulaužė, nes jis vyresnis už mane dviem metais. Ir atsimenu, kad man ten tėvai buvo nupirkę, brolis kaip vyresnis, tai jam tas triratukas per mažas buvo. Ir atsimenu, jisai sulaužė ir parnešė namo iš kiemo... Labai ten pykau, atsimenu, ant brolio, nu, kad sulaužė. Vienu žodžiu triratuką mano sugadino, pykau ten, verkiau atsimenu.</p>
PA	<p>Linksmas Linksmas atsimenu buvau pirmą kart, nu čia gal ne pirmą, bet kad atsimenu, kaime buvau ir senelis atsimenu mane vežiojo su motociklu. Mano svajonė buvo, kad mane pavežiotų. Vienu žodžiu, tokių... patikdavo. Pirmą kartą tai puikiai atsimenu. Aš visą laiką jo prašydavau prašydavau, bet sakydavo, mažas, čia dar nukrisi, neišsilaikysi. Tai labai atsimenu, kad prašiau ir vieną kartą mane pavežiojo. Labai buvo linksmas, man patiko, vienu žodžiu didelį įspūdį paliko. 6-7 metai buvo man, prieš mokyklą, nėjau į mokyklą dar.</p>

PRIEDAS Nr. 4

Sutikimas

Esu Vilniaus Universiteto klinikinės psichologijos magistrantė Lina Selmistraitytė ir atlieku atminties tyrimą, kuriuo siekiama paaiškinti prisiminimų ypatumus. Prisiminimai bus įrašomi į diktofoną, kad būtų išlaikytas jų tikslumas. Garantuojamas jūsų duomenų konfidencialumas ir anonimiškumas. Tyrimo rezultatai bus pateikti apibendrintai moksliniame darbe.

Lina Selmistraitytė

Klinikinės psichologijos II kurso studentė,

VU

Tyrimo dalyvauti sutinku

vardas, pavardė, parašas

data

PRIEDAS Nr. 5

Dabar prašome grįžti prie prisiminimų ir įvertinti kiekvieną jų. Prašome pažymėti, kiek prisiminimas yra teigiamas ar neigiamas skalėje nuo -3 iki 3, kur :

-3 - prisiminimas labai neigiamas,

-2 - neigiamas,

-1 - labiau neigiamas nei teigiamas,

0 - neutralus,

1 - labiau teigiamas nei neigiamas,

2 - teigiamas,

3 - labai teigiamas.

